

Μεταπτυχιακό στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία

Ο απόηχος της εκτέλεσης των εννέα απαγχονισθέντων στον τύπο της Θεσσαλονίκης

Βογιατζόγλου Άννα

Επιβλέπων καθηγητής: Ιακωβίδης Κυριάκος

Αύγουστος 2022

Τμήμα Νεότερης Και Σύγχρονης Ιστορίας

Ο απόηχος της εκτέλεσης των εννέα απαγχονισθέντων στον τύπο της Θεσσαλονίκης

Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις

Βογιατζόγλου Άννα

Αύγουστος 2022

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Βογιατζόγλου Άννα , Αύγουστος 2022.
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.
Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Τριμελής εξεταστική επιτροπή

Πρώτος επιβλέπων: Ιακωβίδης Κυριάκος

Μέλος επιτροπής: Ευρυβιάδης Μάριος

Μέλος επιτροπής: Κλάψης Αντώνης

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Βογιατζόγλου Άννα, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο « Ο απόηχος των εννέα απαγχονισθέντων στον τύπο της Θεσσαλονίκης», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θερμό το ευχαριστώ στον καθηγητή μου Ιακωβίδη Κυριάκο που σε όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού μου προγράμματος και ιδιαίτερα στην απόληξή του, πίστεψε σε μένα, με ενθάρρυνε και με καθοδήγησε. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον συγγραφέα και εκδότη Χρίστο Ανδρέου για τη βοήθεια που απλόχερα μου προσέφερε και για την καρδιακή επικοινωνία που αναπτύξαμε, για τις ευκαιρίες που μου έδωσε να γνωρίσω από κοντά τους συναγωνιστές των ηρώων Γιαννάκη Δρουσιώτη, Ανδρέα Παναγιώτου, Πανίκο Μιχαΐλίδη και την αδελφή του ήρωα Ευαγόρα, Γεωργία Ποσπορή-Παλληκαρίδου που θέρμαναν την καρδιά μου για να συγγράψω με δάκρυα και δέος την παρούσα μελετη αναφερόμενη στα εφηβικά μου πρότυπα.

Στη μητέρα μου...
που πάντα στέκει μπροστά, πίσω μου ,
πλάι μου ...
Στα έξι μου παιδιά ...
για τις στιγμές που τα δύο αυτά χρόνια
ήμουν παρούσα-απούσα...

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής έρευνας είναι να μελετηθεί και να παρουσιαστεί ο αντίκτυπος της εκτέλεσης των εννέα αγωνιστών της ΕΟΚΑ που απαγχονίστηκαν το 1956-1957 στις εφημερίδες της συμπρωτεύουσας. Οι εφημερίδες που εκείνη την εποχή έκαναν εκτενή λόγο για τα γεγονότα αποτυπώνοντας τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης είναι η Μακεδονία, η Νέα Αλήθεια και ο Ελληνικός Βορράς. Οι εννέα ήρωες με τη σειρά εκτέλεσής τους είναι οι : Μιχαλάκης Καραολής, Ανδρέας Δημητρίου, Ανδρέας Ζάκος, Χαρίλαος Μιχαήλ, Ιάκωβος Πατάτσος, Στέλιος Μαυρομμάτης, Ανδρέας Παναγίδης, Μιχαήλ Κουτσόφτας, Ευαγόρας Παλληκαρίδης. Αρχικά θα γίνει αναφορά στη ζωή και στη δράση κάθε αγωνιστή για να φωτιστούν οι λόγοι εκείνοι που τους έκαναν να σταθούν με θάρρος, δύναμη και γαλήνη στο ικρίωμα. Μετά το ιστορικό της δίκης και καταδίκης τους θα παρουσιαστούν τα γεγονότα μέσα από τις στήλες των εφημερίδων και θα γίνει προσπάθεια ερμηνείας του τρόπου προσέγγισης αυτών.

ABSTRACT

The purpose of this diplomatic research is to study and present the copy of the execution of the nine EOKA fighters who were hanged in 1956-1957 in the co-capital's newspapers. The newspapers that at that time spoke extensively about the events, capturing the reactions of public opinion, are Macedonia, Nea Alithia and Greek North.The nine heroes in the order of their executions are: Michalakis Karaolis, Andreas Dimitriou, Andreas Zakos, Charilaos Michael, Iakovos Patatsos, Stelios Mavrommatis, Andreas Panagidis, Michael Koutsoftas, Evagoras Pallikaridis. Initially, there will be a reference to the life and action of each hero to illuminate the reasons that made them stand with courage, strength and peace on the gallow. After the account of their trial and conviction, the facts will be presented through the columns of the newspapers and an attempt will be made to interpret the way of approaching them.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ **ΣΕΛ.**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ.ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....10
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....11
Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΕΟΚΑ.....12

ΟΙ ΕΝΝΕΑ ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΘΕΝΤΕΣ ΤΗΣ ΕΟΚΑ

-ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ ΚΑΡΑΟΛΗΣ.....15
-ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ.....18
-ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΚΟΣ-ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΜΙΧΑΗΛ.....21
-ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΑΤΑΤΣΟΣ.....24
-ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΝΑΓΙΔΗΣ -ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΤΣΟΦΤΑΣ.....26
-ΣΤΕΛΙΟΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ.....28
-ΕΥΑΓΟΡΑΣ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΔΗΣ.....30

ΟΙ ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ Ο ΑΠΟΗΧΟΣ ΤΟΥΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΥΠΟ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ ΚΑΡΑΟΛΗΣ-ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.....32
-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ.....39
-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ.....41
-ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ.....43

ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΚΟΣ-ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΜΙΧΑΗΛ-ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΑΤΑΤΣΟΣ

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.....44
-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ.....46
-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ.....47
-ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ.....49

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΝΑΓΙΔΗΣ -ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΤΣΟΦΤΑΣ-ΣΤΕΛΙΟΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.....50
-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ.....54
-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ.....54
-ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ.....56

ΕΥΑΓΟΡΑΣ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΔΗΣ

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.....57
-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ.....59
-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ.....60
-ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ.....61

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....62
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....66
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ.....68

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Η περίοδος του κυπριακού αγώνα που καλύπτει τα έτη 1955-1959 με την ΕΟΚΑ να πρωτοστατεί, έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές. Υπάχει ένα κενό, ωστόσο, στη βιβλιογραφία που αφορά τους εννέα εκτελεσθέντες μαχητές της ΕΟΚΑ αναφορικά με τον απόηχο και την επίδραση που είχαν οι εκτελέσεις στην κοινή γνώμη και πώς αυτή αποτυπώνεται μέσα από τον τύπο της εποχής.

Ένα μικρό κομμάτι αυτοΒΓύ του κενού επιχειρεί και ευλπιστεί να καλύψει η εν λόγω εργασία.

Στην παρούσα λοιπόν μελέτη χρησιμοποιήθηκαν κάποια βιβλία που αποτέλεσαν τη βάση της. Συγκεκριμένα σημαντική πηγή πληροφοριών ήταν το επτάτομο έργο του Ανδρέου Χρίστου που εστιάζει στη ζωή και στα χρόνια δράσης των ηρώων.[1] Αναλύονται διεξοδικά η δίκη και η καταδίκη τους όπως και οι τελευταίες στιγμές τους, οι συναντήσεις και οι επιστολές τους σε αγαπημένα τους πρόσωπα μέρες και ώρες πριν την αγχόνη αλλά και οι αντιδράσεις που προκλήθηκαν στον ελλαδικό, κυπριακό αλλά και διεθνή χώρο.

Ομοίως, ο Ρόμπερτ Χόλλαντ στο βιβλίο του «Η Βρετανία και ο κυπριακός αγώνας»[2]περιγράφει όλο το φάσμα της αποικιοκρατίας στην Κύπρο και πώς αυτή με τη μορφή που έλαβε οδήγησε σε μια κρίση εμπιστοσύνης του κυπριακού λαού η οποία με τη σειρά της οδήγησε στο ξέσπασμα του τελευταίου και στην προσπάθεια επικράτησης μέσα από δυναμικές και αγωνιστικές λύσεις για να επέλθει η φαινομενική λύση της Ανεξαρτησίας προοιωνίζοντας τη διχοτόμηση.

Στο μικρό αλλά ιδιαίτερα ξεχωριστό του βιβλίο αναφορικά με τους Καραολή και Δημητρίου, ο Κρίτων Σαλπιγκτής[3] μετά από μια ιστορική αναδρομή σχετικά με τη διάψευση των ελπίδων και των προσδοκιών των εθνικοφρόνων από τη Βρετανία και το συμπλησίασμά τους με τους οπαδούς της αριστεράς που ανέκαθεν την είχαν στο στόχαστρο, επιτυγχάνεται η παρουσίαση του αντίκτυπου του απαγχονισμού των πρωτομαρτύρων της αγχόνης μέσα από την αντικατάσταση των οδωνυμίων με τα ονόματα των δύο ηρώων.

Μελετώντας κανείς τη διατριβή του Κυριάκου Ιακωβίδη σχετικά με τη θέση της ΕΔΑ απέναντι στο κυπριακό τη δεκαετία του΄50 και την ερμηνεία της πολιτικής συμπεριφοράς του ΑΚΕΛ εντοπίζει ένα πολύ σημαντικό κομμάτι που αναφέρεται στην εκτέλεση των Καραολή και Δημητρίου ως σημείο σταθμός που οδήγησε στην όξυνση των ελληνοβρετανικών σχέσεων.[4] Ξεχωριστή χροιά δίνει το γεγονός ότι το συλλαλητήριο που ακολούθησε του απαγχονισμού είχε νεκρούς καθώς μέχρι τότε δεν είχε συμβεί κάτι παρόμοιο. Εξ αφορμής αυτού του γεγονότος η ελλαδική αριστερά «οικειοποιήθηκε» τους νεκρούς βρίσκοντας στο πρόσωπό τους τους ήρωες, τους δικούς της, που πάντα ήθελε, ήρωες του κυπριακού αγώνα, προσδίδοντας έναν εθνικό τόνο στο προφίλ της.

Στον Α΄τόμο της «Κυπριακής διένεξης» του Crouzet[5] ο αναγνώστης εντοπίζει τα δύο «στρατόπεδά» της , αυτό της βρετανικής κυβέρνησης και το άλλο των Ελληνοκυπρίων «τρομοκρατών-εθνικιστών» που διεκδικούσαν την ελευθερία τους. Αν θα διαιρούσαμε σύμφωνα με τον συγγραφέα τη διένεξη αυτή σε φάσεις , η παρούσα εργασία μελετά την τρίτη η οποία περιλαμβάνει την προσφυγή στη βία, τον πόλεμο ουσιαστικά της Κύπρου με τη διπλωματία να μη μένει αδρανής, οδηγώντας τα πολιτικά πράγματα σε αδιέξοδο και βγάζοντας στην επιφάνεια τον αντιβρετανισμό και κατ΄επέκταση των αντιαμερικανισμό που υπέβοσκε.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Με την έκρηξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου ακυρώθηκε η σύμβαση του 1878, κατά την οποία η Οθωμανική Αυτοκρατορία εκχωρεί τη διοίκηση της Κύπρου στη Βρετανία στο Συνέδριο του Βερολίνου, με βάση την αρχή του διεθνούς δικαίου αναφορικά με την ακυρότητα των συνθηκών σε καθεστώς πολέμου και στις 5 Νοεμβρίου το 1914 η Βρετανία προσάρτησε τη Μεγαλόνησο στις

[1]Χρίστος Ανδρέου, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία , τ.1 Μιχαλάκης Καραολής,* Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1999.
[2]Ρόμπερτ Χόλλαντ, *Η Βρετανία και ο κυπριακός αγώνας 1954-1959*,Ποταμός, Αθήνα 2001.
[3]Κρίτων Σαλπιγκτής, *Καραολής και Δημητρίου, Η πανήγυρις των οδωνυμίων και η τρίτη αγχόνη,* Αιγαίον, Λευκωσία, 2014.
[4]Κυριάκος Ιακωβίδης, *Η ΕΔΑ απέναντι στο κυπριακό ζήτημα κατά τη δεκαετία του ΄50, με αναφορά στην πολιτική συμπεριφορά του ΑΚΕΛ την περίοδο ΄55-΄59,* Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πάφου, Πάφος 2018.

[5]Francois Crouzet, *Η Κυπριακή Διένεξη 1946-1959, τ. Α,* Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2011.

κτήσεις της, ενώ επίσημα στις 10 Μαρτίου 1925 η Κύπρος απέκτησε καθεστώς βρετανικής αποικίας.[6] Η βρετανική κατοχή θα ολοκληρωθεί το 1960 κατόπιν των συνθηκών Ζυρίχης Λονδίνου που θα σημάνουν την έναρξη της Κυπριακής Ανεξαρτησίας.[7]

Μετά τον Β΄Παγκόσμιο Πόλεμο παρατηρείται μία άνθηση και έξαρση των εθνικιστικών κινημάτων στα αποικιακά εδάφη με τον αντίστοιχο όμως κυπριακό να διαφοροποιείται παίρνοντας έναν χαρακτήρα που συνοψίζεται σε μία μόνο λέξη, «Ένωσις».[8] Πιο συγκεκριμένα, είναι γεγονός ότι οι Βρετανοί ερχόμενοι στην Κύπρο συνάντησαν μία παγιωμένη εθνική συνείδηση προσανατολισμένη ενωτικά ήδη από τα πρώτα χρόνια της επανάστασης στην Ελλάδα[9] ,καθώς στόχος και επιθυμία του κυπριακού λαού δεν ήταν η δημιουργία ενός νέου έθνους αλλά η επανένωσή του με ένα ήδη υπάρχων εθνικό κράτος του οποίου αποτελούσε αποκομμένο κομμάτι του.[10] Στο ίδιο πλαίσιο θα πρέπει να τοποθετηθεί και η εθνική εξέγερση στην Κύπρο τον Οκτώβριο του 1931 ως αντίδραση στη βρετανική διακυβέρνηση η οποία όμως είχε σα συνέπεια την επιβολή δικτατορίας στο νησί καταπνίγοντας κάθε έκφραση και εκδήλωση των εθνικών αισθημάτων διογκώνοντας έτσι τη δυσαρέσκεια του κυπριακού λαού απέναντι στις ανελεύθερες συνθήκες.[11]

Ακολούθως της λήξης του Εμφυλίου η Ελλάδα ενεπλάκη σε έναν αγώνα που θα διαρκέσει αρκετά χρόνια στοχεύοντας αρχικά στην απόσπαση της Κύπρου από τη βρετανική κυριαρχία και εν συνεχεία στην ένωση αυτής με τη μητέρα πατρίδα. Η Εθναρχία η οποία είχε συσπειρώσει γύρω της την εθνικιστική δεξιά, θέλησε να διατηρήσει τον καθοριστικό και πρωτεύοντα πολιτικό ρόλο που κατείχε και κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας.[12]Η πορεία όμως του κυπριακού ζητήματος φέρει το σημάδι που έχει αφήσει η εμμονή της Βρετανίας να διατηρήσει την Κύπρο ως στρατηγικό έρεισμα [13]κάτω από την αποικιακή της κυριαρχία. Η κάθετα αρνητική της στάση λοιπόν απέναντι στο αίτημα της ένωσης φανέρωνε τη θέλησή της για την προστασία της ακεραιότητας της Αυτοκρατορίας αλλά και τη θέση ισχύος και επιρροής που κατείχε στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Η Εθναρχία λοιπόν, επιδιώκοντας τη διεθνοποίηση του κυπριακού ζητήματος οργάνωσε τον Ιανουάριο του 1950 δημοψήφισμα έπειτα του οποίου θα επιτυγχανόταν η πολυπόθητη Ένωση, μέσα από την αλλαγή του νομικού καθεστώτος της Κύπρου.[14] Σε ποσοστό 95,7% οι Ελληνοκύπριοι τάχθηκαν υπέρ της Ένωσης και ακριβώς η δυναμική αυτή είναι που θα οδηγήσει στον συντονισμό ενεργειών για τη διεθνοποίηση του κυπριακού με την αποστολή εθνικής πρεσβείας σε Αθήνα, Λονδίνο και Νέα Υόρκη. Ταυτόχρονα, η ανάδειξη του Μακαρίου ως Αρχιεπισκόπου Κύπρου θα αποτελέσει καθοριστικό γεγονός για την εξέλιξη του ζητήματος.[15] Χαρακτηριστική είναι η αναφορά των Τάιμς του Λονδίνου το 1949 στην επιρροή που ασκούσε η Εκκλησία της Κύπρου, ως η πιο ισχυρή πολιτική δύναμη, στο ενωτικό κίνημα κάνοντας λόγο για την καρδιά του που χτυπάει μέσα στην Ελληνορθόδοξη Εκκλησία.[16]

Θα πρέπει ,ωστόσο, να επισημανθεί ότι επισήμως η στάση της Αθήνας ήταν αρνητική εξαιτίας της αδυναμίας απαγκίστρωσής της από το άρμα των Δυτικών Μεγάλων Δυνάμεων λόγω κυρίως της επικείμενης ένταξής της στο ΝΑΤΟ.[17]Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι μεταξύ του «Ιονίου προτύπου» που στηριζόταν στην παραχώρηση και του αντίστοιχου «Κρητικού» που προωθούσε την απελευθέρωση μέσω της επανάστασης, επικράτησε το δεύτερο καθ΄όλη τη διάρκεια

---

[6]Francois Crouzet, *Η Κυπριακή Διένεξη 1946-1959, τ. Α,* Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2011, σ.39-40.
[7]Άγγελος Μ. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Πατάκης, Αθήνα 2020, σ.3.
[8] Crouzet, ό.π. σ.83.
[9]Γιώργος Γεωργής, «Οι απαρχές του κυπριακού ενωτικού κινήματος» στο: *Κύπρος το πολιτιστικό της πρόσωπο διά μέσου των αιώνων,* Πρακτικά Συμποσίου, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 2003, σ.168.
[10]Crouzet, ό.π. σ.83.
[11]Πασχάλης Κιτρομηλίδης ,«Κύπρος 1913-1941» στο :*Ιστορία του Ελληνικού Έθνους , Νεώτερος Ελληνισμός από 1913 ως 1941, τ.ΙΕ,* Εκδοτική Αθηνών , Αθήνα 2000, σ.479-480.
[12]Ιωάννης Δ.Στεφανίδης, *Εν ονόματι του Έθνους, Πολιτική κουλτούρα, αλυτρωτισμός και αντιαμαερικανισμός στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1945-1967,* Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2010, σ.135.
[13]Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1830-1981,* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα, 2020, σ.266.
[14]Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Στρατηγικές του Κυπριακού , Η δεκαετία του 1950,* Πατάκης, Αθήνα, 2005, σ. 21-22.
[15]Σβολόπουλος, ό.π. σ.267.
[16]Crouzet, ό.π. σ.89.
[17]Σβολόπουλος, ό.π. σ.267.

της δεκαετίας του 1950 τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Κύπρο.[18] Με την άνοδο στην εξουσία όμως του Αλέξανδρου Παπάγου ανακινείται ως διεθνές ζήτημα το κυπριακό επισήμως ενώ παράλληλα ενθαρρύνεται η ανάληψη ένοπλου αγώνα στη νήσο.[19] Έτσι, στις 7 Μαρτίου 1953 λαμβάνει χώρα στην Κύπρο η ορκωμοσία που υπογράφηκε από τον Μακάριο και σηματοδοτεί την αρχή της προετοιμασίας της ένοπλης δράσης. Είναι πάντως γεγονός ότι υπάρχει σύνδεση μεταξύ μελών της Αντίστασης στην Ελλάδα και κυπριακού ένοπλου αγώνα την εν λόγω περίοδο.[20]

Το 1954 λοιπόν,ΔΨΣ Μ επί Αλεξάνδρου Παπάγου και κατόπιν πιέσεως του Μακαρίου αλλά και της κοινής γνώμης στην Ελλάδα γίνεται βεβιασμένα προσφυγή στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ με σκοπό την άσκηση πιέσεως στη Βρετανία για την καθεστωτική αλλαγή στην Κύπρο ζητώντας την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης, η οποία όμως και δεν τελεσφόρησε.[21] Από το σημείο λοιπόν αυτό και εφεξής λαμβάνει χώρα η ένοπλος δράση.

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΕΟΚΑ

Ο Γεώργιος Γρίβας με το ψευδώνυμο Διγενής, πρώην αρχηγός της αντικομμουνιστικής οργάνωσης «Χ» και απόστρατος συνταγματάρχης του ελληνικού στρατού κυπριακής καταγωγής, οργανώνει την ΕΟΚΑ στην Κύπρο με τη συγκατάνευση του Μακαρίου και υπό την προϋπόθεση ότι οι επιθέσεις θα στόχευαν βρετανικές εγκαταστάσεις χωρίς ανθρώπινα θύματα στο πλαίσιο του εφικτού, που τελικά φάνηκε αδύνατο να εφαρμοστεί.[22] Σύμφωνα με το εκπονηθέν γενικό σχέδιο ο Γρίβας τόνιζε ότι ο στρατηγικός αντικειμενικός σκοπός ήταν η αφύπνιση της διεθνούς κοινής γνώμης και ιδιαιτέρως των Συμμάχων για το Κυπριακό Ζήτημα. Μέσα από την τακτική του ανταρτοπολέμου με παρενοχλήσεις και δολιοφθορές των Άγγλων που θα προκαλούσαν σύγχυση και εκνευρισμό, στόχευαν στην εξέταση του θέματος από τον ΟΗΕ με λύση σύμφωνη με τους πόθους του ελληνικού και κυπριακού λαού.[23] Οι επιχειρήσεις της, θα μπορούσαν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες σύμφωνα με τους αντικειμενικούς σκοπούς της. Έτσι χωρίζονται σε επιχειρήσεις δολιοφθοράς που στόχευαν στην πρόκληση υλικών ζημιών και σε αυτές που στηρίζονταν σε αιφνιδιαστικές επιθέσεις που προσδοκούσαν ανθρώπινες απώλειες του αντιπάλου.[24] Ακόμη, διακρίνονται σε απόπειρες και επιχειρήσεις ατομικές αλλά και ανταρτικές.[25] Η σύνολη οργάνωση πάντως είναι γεγονός ότι στηριζόταν στη μαζική δράση και στην πειθαρχία της νεολαίας στην οποία έδινε και έμφαση γεγονός που διαφαίνεται και από τη συμμετοχή αυτής.[26]

Πιο συγκεκριμένα,σε πρώτη φάση και στηριγμένη στην εφηβική ορμή και την αγάπη για τα δύσκολα και τους κινδύνους η νεολαία ανέλαβε την εκτύπωση και διανομή προκηρύξεων, τις αναζητήσεις πληροφοριών και παρακολουθήσεις υπόπτων . Εν συνεχεία νεαροί μαθητές ηλικίας 14-17 ετών επιδόθηκαν σε επικίνδυνες αποστολές με τοποθετήσεις ναρκών και ανατινάξεις αεροπλάνων, αυτοκινήτων, αστυνομικών σταθμών. Ακόμη και παιδιά δημοτικού ανέλαβαν τον «αγώνα των σημαιών» κατά τον οποίο ύψωναν παντού ελληνικές σημαίες καθώς οι Βρετανοί είχαν απαγορεύσει την ανάρτησή τους.[27]Είναι αναντίρρητο, ωστόσο, ότι αμέσως η εν λόγω οργάνωση απολάμβανε τη συμπάθεια και την εύνοια αλλά και την υποστήριξη σχεδόν σύνολης της ελληνικής κοινότητας. Σταδιακά η ΕΟΚΑ κέρδιζε την αφοσίωση των χωρικών της επαρχίας αλλά και των οικονομικά ασθενέστερων ομάδων των πόλεων με την αστική τάξη να στέκει πιο διστακτική και τους διανοούμενους να διαβλέπουν κοινά στοιχεία της δράσης της με το αντίστοιχο πνεύμα της νεώτερης

[18]Χατζηβασιλείου, ό.π. σ. 28.
[19]Σβολόπουλος, ό.π. σ. 268.
[20]Χατζηβασιλείου, ό.π. σ.34-35.
[21] Άγγελος Μ. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Πατάκης, Αθήνα 2020, σ. 124.
[22]Ευάνθης Χατζηβασιλείου, «Η Περίοδος του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα 1955-1959» στο: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος Ελληνισμός από το 1941 έως το τέλος του αιώνα, τ. ΙΣΤ,* Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000, σ.441.
[23]Γεώργιος Γρίβας, *Αγών ΕΟΚΑ και Ανταρτοπόλεμος (Πολιτικοστρατιωτική Μελέτη),* Εκδόσεις Πελασγός, Αθήνα 2013, σ.14-15.
[24]Crouzet, ό.π. σ.531.
[25]Στο ίδιο, σ.533.
[26]Χατζηβασιλείου, Στρατηγικές ό.π. σ.76.
[27]Γρίβας, ό.π, σ.25-26.

και σύγχρονης ιστορίας.[28]

Η διάρθρωση της ΕΟΚΑ στηριζόταν στο τρίπτυχο ομάδες ανταρτών στα βουνά, ομάδες δολιοφθορών και ομάδες που αποτελούνταν από ένοπλους εκτελεστές στις πόλεις. Παραλλήλως η δράση συνοδευόταν από τη διενέργεια διαδηλώσεων και αναταραχών , συνδυαζόταν δηλαδή με λαϊκή εξέγερση.[29] Η ΕΟΚΑ ήταν διηρημένη σε είκοσι περίπου τομείς με επικεφαλής έναν τομεάρχη που λογοδοτούσε και κατευθυνόταν από τον Γρίβα. Έτσι, η δομή της οργάνωσης ήταν προσαρμοσμένη στα ανθρώπινα και γεωγραφικά δεδομένα του νησιου, με τα τελευταία να ευνοούν τον ανταρτοπόλεμο. [30] Αναφορικά με τον οπλισμό, έπειτα από την ανακάλυψη σημαντικών ποσοτήτων όπλων, πυρομαχικών και εκρηκτικών που μετέφερε το σκάφος «Άγιος Γεώργιος» από την Ελλάδα, ο Γρίβας απέφυγε την εισαγωγή μεγάλων φορτίων υλικού και περιορίστηκε στο λιανικό χονδρεμπόριο όπλων και επιδόθηκε μέσω των ομάδων του στην κλοπή οπλισμού από Βρετανούς στρατιωτικούς και αστυνομικούς αλλά και στην κατασκευή αυτοσχέδιων μηχανισμών, βομβών και ναρκών. Παράλληλα, στο οικονομικό κομμάτι της η ΕΟΚΑ χρηματοδοτείτο σχεδόν εξ΄ολοκλήρου από την κυπριακή Εκκλησία.[31]

Την 1η Απριλίου 1955 λοιπόν, σε μεγάλες πόλεις της Κύπρου σημειώνονται μπαράζ εκρηκτικών μηχανισμών σε αστυνομικά τμήματα, στρατώνες αλλά και στον ραδιοφωνικό σταθμό του νησιού, σημαίνοντας έτσι την έκρηξη του εθνικοαπελευθερωτικού και ενωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ που έληξε τον Μάρτιο του 1959 με τις Συμφωνίες Ζυρίχης Λονδίνου που οδήγησαν στη δημιουργία της Κυπριακής Δημοκρατίας[32].

Είναι γεγονός ότι η ένοπλη εξέγερση επέδρασε καταλυτικά στο κυπριακό. Η αντίδραση των Βρετανών ήταν άμεση χαρακτηρίζοντας και αντιμετωπίζοντας την ΕΟΚΑ ως τρομοκρατική οργάνωση. Είναι αξιοσημείωτη η κίνησή τους να στραφούν στη συνεργασία με τους Τουρκοκυπρίους με σκοπό να την καταστρέψουν. Κατόπιν των εκπεφρασμένων ανησυχιών της τουρκοκυπριακής πλευράς, συγκροτήθηκαν νέα σώματα «επικουρικής αστυνομίας» αποτελούμενης από Τουρκοκύπριους, ανοίγοντας με αυτόν τον τρόπο ένα νέο μέτωπο στον αγώνα της ΕΟΚΑ εναντίον της τουρκοκυπριακής αστυνομίας. Ως απάντηση συστάθηκε και η τουρκοκυπριακή οργάνωση «Βολκάν» που το 1957 μερονομάστηκε σε ΤΜΤ , καθοδηγούμενη από αξιωματικούς του τουρκικού στρατού. [33] Η ΕΟΚΑ όμως, δε στόχευσε την τουρκοκυπριακή κοινότητα, καθώς τα θύματα αποτελούσαν όργανα των δυνάμεων ασφαλείας της αποικιακής διοίκησης. Καθίσταται σαφές ότι αντιπάλεψε ξεκάθαρα τη βρετανική κυριαρχία στο νησί.[34]

Η σπουδαιότητα και οι συνέπειες των εκρήξεων της 1ης Απριλίου δεν ήταν δυνατό να είναι διακριτές στη βρετανική διοίκηση στην Κύπρο εξαρχής. Συγκεχυμένες ήταν πληροφορίες τους για την ίδια την ΕΟΚΑ και τον Διγενή, που δεν ήταν σε θέση να αντιληφθούν αν επρόκειτο για όνομα ανθρώπου ή οργάνωσης.[35]

Στις 4 Οκτωβρίου 1955 ο Στρατάρχης σερ Τζον Χάρτινγκ κατέφθασε στην πρωτεύουσα για να αναλάβει τα καθήκοντά του μετά την αποπομπή του Αρμιτάζ. Θέλοντας να διερευνήσει το πεδίο κάλεσε σε προσωπική συνομιλία τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο ξεκινώντας έναν κύκλο πολύπλοκων διαπραγματεύσεων και επαφών [36]που όμως οδηγήθηκαν σε αποτυχία, επιδεινώνοντας την κατάσταση στη Μεγαλόνησο, με τους Βρετανούς να συλλαμβάνουν και να εξορίζουν τον Μακάριο στις Σεϋχέλλες εξαιτίας της άρνησής του να καταδικάσει τη βία, την ΕΟΚΑ. [37] Η τελευταία αντιμετωπιζόταν ξεκάθαρα ως τρομοκρατική οργάνωση και ο Χάρτινγκ τασσόταν απερίφραστα υπέρ του ότι η τρομοκρατία έπρεπε να αντιμετωπιστεί χωρίς κανέναν οίκτο. Ως εκ τούτου άσκησε πίεση προς το Υπουργείο Αποικιών για την παραχώρηση των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων για την επιβολή

[28]Crouzet, ό.π. σ.519.
[29]Χατζηβασιλείου, Στρατηγικές, ό.π.σ.237-238
[30]Crouzet, ό.π.σ.495-496.
[31]Στο ίδιο, σ.507,508,509.
[32]Συρίγος, ό.π. σ.186.
[33]Χατζηβασιλείου Περίοδος, ό.π. σ.442.
[34]Στο ίδιο, σ.443..
[35]Ρόμπερτ Χόλλαντ, *Η Βρετανία και ο κυπριακός αγώνας 1954-1959*,Ποταμός, Αθήνα 2001, σ.108.
[36]Στο ίδιο, σ.159.
[37]Στεφανίδης, ό.π. σ.138.

σειράς αυταρχικών και περιοριστικών μέτρων.[38]

Την περίοδο λοιπόν αυτή σημειώνεται ραγδαία αύξηση των αντιτρομοκρατικών μέτρων στο πλαίσιο ενός καθ'όλα εντυπωσιακού βρετανικού συστήματος ασφαλείας. Ειδικότερα, οι Βρετανοί προχώρησαν στην εγκατάσταση οδοφραγμάτων ελέγχου και στην ενίσχυση φρούρησης των δημόσιων και αστυνομικών κτιρίων αλλά και των στρατιωτικών εγκαταστάσεων που ήταν στο στόχαστρο της ΕΟΚΑ. [39] Στα αυστηρά κατασταλτικά μέτρα εντασσόταν και οι φυλακίσεις σε στρατόπεδα κρατουμένων χωρίς προηγούμενη δίκη (νόμος περί προσωποκράτησης), η δημόσια μαστίγωση, οι εξορίες και οι εκτοπισμοί και γενικότερα τα βασανιστήρια. Ταυτόχρονα, η επιβολή σε κατοίκους διαφόρων περιοχών συλλογικών ποινών για τη δράση της οργάνωσης όπως κλείσιμο σχολείων , αλλεπάλληλοι έλεγχοι από όργανα της αστυνομίας, χρηματικά πρόστιμα , απαγορεύση κυκλοφορίας αλλά και αποκλεισμοί πόλεων και χωριών ήταν προσφιλής μέθοδος. [40]

Με την έλευση του Χάρτινγκ δόθηκε έμφαση στην αναδιοργάνωση και ενίσχυση των σωμάτων σφαλείας τόσο σε έμψυχο δυναμικό όσο και σε υλικό εξοπλισμό με την επιβολή των «Κανονισμών έκτακτης ανάγκης». Έτσι, σε κοινό στρατηγείο συνεργάζονταν μέλη της αστυνομίας, του στρατού, του ναυτικού,της αεροπορίας αλλά και της διοίκησης, ενώ όλο το νησί διαιρέθηκε σε επτά ζώνες. Επιπλέον σε μια προσπάθεια εμψύχωσης και ενίσχυσης της αστυνομίας δόθηκαν αυξήσεις στους υπαλλήλους της που κατέφθασαν από τη μητρόπολη, ενώ όπως προαναφέρθηκε το τμήμα των απλών αστυφυλάκων στελεχώθηκε κυρίως από Τουρκοκύπριους. Ταυτόχρονα, έγινε προσπάθεια ενίσχυσης του Τμήματος Ποινικών Ανακρίσεων με τη σύσταση μιας Ειδικής Υπηρεσίας αποτελούμενη από αξιωματικούς πληροφοριών που εξειδικευόταν στη διασταύρωση δακτυλικών αποτυπωμάτων και στην έρευνα της βαλλιστικής. [41]

Αναδιοργανώνοντας τις δυνάμεις ασφαλείας ο Χάρτινγκ προσπάθησε να κατοχυρώσει νομικά τα αυταρχικά μέτρα που θέσπισε εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την παραδειγματική και βαριά τιμωρία των ατόμων που συλλαμβάνονταν. Συγκεκριμένα, καθιέρωσε την εκδίκαση όλων των πολιτικών αδικημάτων από ένα Ειδικό Δικαστήριο, που στην ουσία ήταν πολιτικό δικαστήριο ενώ στο πλαίσιο των Κανονισμών Έκτακτης Ανάγκης θεσπίστηκε για την πυροδότηση πυροβόλων, για τις ενέργειες που είχαν να κάνουν με εκρήξεις βομβών αλλά και για την οπλοφορία την ποινή του θανάτου. Αργότερα, τον Νοέμβριο του 1956 όλα τα παραπάνω έγιναν πιο αυστηρά με την απόφαση η εσχάτη των ποινών να είναι υποχρεωτική, με τον εκάστοτε δικαστή να μην έχει διαφορετική επιλογή. Στις προαναφερόμενες κατηγορίες αδικημάτων προστέθηκαν η μεταφορά και κατασκευή εκρηκτικών και όπλων αλλά και ο συγχρωτισμός με τρομοκράτες. Τον επόμενο χρόνο όμως ανακοινώθηκε ότι η ποινή του θανάτου θα αφορούσε μόνο τους βομβιστές, αυτούς που θα πυροβολούσαν και αυτούς που θα ήταν ένοχοι οπλοφορίας, ενώ ήδη από το φθινόπωρο του 1957 έπαψε να είναι δεμευτικά υποχρεωτική για τους τελευταίους και καταργήθηκε τελείως για την οπλοφορία.[42]

Γίνεται σαφώς κατανοητό ότι για τους αγωνιστές της ΕΟΚΑ που έφεραν πυροβόλο ήταν ένοχοι απόπειρας ακόμη και αν δε σημειωνόταν επεισόδιο με ανθρώπινο θύμα. Έτερη σειρά Κανονισμών αφορούσε περιορισμούς και καταπάτηση ατομικών ελευθεριών των Ελληνοκυπρίων. Έτσι, το ένταλμα σύλληψης δεν ήταν απαραίτητο για τον όποιον θεωρείτο ένοχος , ενώ η σωματική έρευνα και η ανάκριση με τον όποιο τρόπο, επιτρεπόταν για την αλίευση πληροφοριών. Επιπρόσθετα, η άρνηση υποκοής αποτελούσε και αυτή κολάσιμο αδίκημα καθώς επίσης απαγορεύονταν οι συνάξεις και συγκεντρώσεις ενώ ευρεία ήταν η χρήση της απαγόρευσης κυκλοφορίας.[43]

Τέλος, τρίτη ομάδα Κανονισμών είχε να κάνει με την απαγόρευση κωδωνοκρουσιών, την ανάρτηση σημαιών , τον ειδικό έλεγχο επιστολών και δεμάτων ενώ ίσχυσαν ειδικοί κανόνες για τον ενταφιασμό των θυμάτων των οργάνων ασφαλείας.[44] Προηγουμένως έγινε λόγος για την αύξουσα συμμετοχή της νεολαίας στον αγώνα. Πραγματικά σημειώθηκε ένας παροξυσμός ενθουσιασμού και

[38]Χόλλαντ, ό.π. σ.170-171.
[39]Crouzet, ό.π. σ.551.
[40]Συρίγος, ό.π. σ 140.
[41]Crouzet, ό.π. σ.552-553.
[42]Στο ίδιο. σ.556.
[43]Στο ίδιο, σ.557.
[44]Στο ίδιο, σ.558.

συμμετοχής παιδιών που φοιτούσαν σε γυμνάσια, λύκεια, ακόμη και δημοτικά . Έτσι ο Χάρτινγκ επέβαλε πρόστιμα στους γονείς αλλά καταλήγοντας ότι το μέτρο αυτό ήταν αναποτελεσματικό, προχώρησε στο κλείσιμο σχολείων.[45]Η επιλογή όμως των σχολείων που δημιουργούσαν προβλήματα και αναταραχές οδήγησε στη μεγαλύτερη συμμετοχή των μαθητών στις δράσεις της ΕΟΚΑ , καθώς ήταν ελεύθεροι σχολικών υποχρεώσεων. Αναφορικά με το κύμα υψώσεως ελληνικών σημαιών έγινε μεγάλη προσπάθεια κατάπνιξής του και ήταν πραγματικά εξαιρετικά ταπεινωτικό για τις πανίσχυρες δυνάμεις Ασφαλείας να καταγίνονται με το κυνήγι μαθητών.[46]

Παραλλήλως των ανωτέρω συνθηκών ξεκίνησαν και οι εκτελέσεις. Σε διάστημα κάτω του έτους εκτελέστηκαν με απαγχονισμό εννέα αγωνιστές της ΕΟΚΑ, οι ενταφιασμοί των οποίων για να μην ηρωποιηθούν και για την αποφυγή μετατροπής των κηδειών σε μαχητικές διαδηλώσεις έγιναν στο προαύλιο των φυλακών πλησίον του τόπου εκτελέσεώς τους , σημείο που ονομάστηκε μετά το τέλος του αγώνα, «φυλακισμένα μνήματα». [47] Πρόκειται για τους: Μιχαλάκη Καραολή, Ανδρέα Δημητρίου, Ανδρέα Ζάκο, Χαρίλαο Μιχαήλ, Ιάκωβο Πατάτσο, Στέλιο Μαυρομμάτη, Ανδρέα Παναγίδη, Μιχαήλ Κουτσόφτα, Ευαγόρα Παλληκαρίδη.

Είναι αξιοθαύμαστο και αξιομνημόνευτο ότι η σύνολη προσπάθεια των βρετανικών αρχών να κάμψουν το αγωνιστικό φρόνημα των μαχητών της ΕΟΚΑ στάθηκε ανεπιτυχής, επιφέροντας τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα και ξεσηκώνοντας θύελλα αντιδράσεων στην ελληνική κοινή γνώμη.

ΟΙ ΕΝΝΕΑ ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΘΕΝΤΕΣ ΤΗΣ ΕΟΚΑ

ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ ΚΑΡΑΟΛΗΣ

Ο Μιχαλάκης Σάββας Καραολής γεννήθηκε στις 13 Φεβρουαρίου 1933 στο Παλαιοχώρι της Κύπρου, χωριό που προσέφερε έμψυχο δυναμικό ηρώων και πολύτιμες υπηρεσίες στον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ [48] και ήταν το τέταρτο από τα πέντε παιδιά του Σάββα και της Παναγιωτού Καραολή. [49] Απόφοιτος με συνεχείς υποτροφίες μάλιστα της Αγγλικής Σχολής , συνεσταλμένος και με ιδιαίτερη ευαισθησία το καλοκαιρι του 1953 ξεκίνησε να εργάζεται στο Γραφείο Παιδείας και ακολούθως στο τμήμα Εσωτερικών Προσόδων και στο αντίστοιχο του Φόρου Εισοδήματος όπου και στις 27 Αυγούστου του 1956 σημείωσε την τελευταία μέρα εργασίας του καθώς ακολούθησε η σύλληψή του.[50]

Νωρίτερα στα τέλη του 1954 ο Καραολής έδωσε όρκο για τη συμμετοχή του στην ΕΟΚΑ, με τη συμμετοχή του μάλιστα στην εκτελεστική ομάδα της Λευκωσίας που είχε δημιουργηθεί για τους προδότες της οργάνωσης με υπεύθυνο και καθοδηγητή τον Πολύκαρπο Γιωρκάτζη ο οποίος και υπήρξε ο μυητής του στην οργάνωση. Ο Καραολής συμμετείχε σε πολλές απόπειρες δολοφονίας προδοτών , μία όμως στάθηκε για αυτόν μοιραία. Συγκεκριμένα, κατόπιν πολλών αποτυχημένων αποπειρών κατά του λοχία της αστυνομίας Ηροδότου Πουλλή, μισητού της ΕΟΚΑ, στις 28 Αυγούστου 1955 κατά τη διάρκεια εκδήλωσης του ΑΚΕΛ εναντίον της Τριμερούς Διάσκεψης του Λονδίνου στην εμπορική Λέσχη «Αλάμπρα» στη Λευκωσία πραγματοποιήθηκε η εκτέλεσή του με τη συντονισμένες ενέργειες των Καραολή, Ανδρέα Παναγιώτου και Γιώργου Ιωάννου και υπό την επίβλεψη των Γιωκάρτζη και Λεωνίδα Στεφανίδη. Τρεις σφαίρες του Παναγιώτου βρήκαν τον στόχο τους, ενώ ,όπως φάνηκε αργότερα από τη βαλλιστική, σφαίρες από το όπλο του Καραολή δε βρέθηκαν στο σώμα του θύματος.

Τραγικό όμως λάθος ήταν η χρήση των ποδηλάτων των ιδίων των δραστών , καθώς σε συμπλοκή του με άλλο ποδήλατο ο Καραολής αναγκάστηκε να διαφύγει πεζός, γεγονός που οδήγησε την αστυνομία στην αναζήτησή του. Αποφασίστηκε η μετάβαση του Καραολή στα βουνά στις τάξεις των ανταρτών αλλά κατά τη μετάβασή του συνελήφθη.[51] Ενοχοποιητικό στοιχείο βρέθηκε στην

---

[45]Χόλλαντ, ό.π.σ. 173.
[46]Στο ίδιο, σ.195.
[47]Συρίγος, ό.π. σ.140.
[48]Χρίστος Ανδρέου, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία , τ.1 Μιχαλάκης Καραολής,* Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1999, σ. 23.
[49]Στο ίδιο, σ.26.
[50]Στο ίδιο, σ.45-49.
[51]Στο ίδιο, σ.76-77.

τσέπη του σημείωμα του τομεάρχη Λευκωσίας Γιαννάκη Δρουσιώτη προς τον Γρηγόρη Αυξεντίου υπασπιστή του Γρίβα, με το οποίο πληροφορείτο ότι τον έστελνε ο ίδιος τονίζοντας τον πατριωτισμό του και το ότι δεν πρέπει να γίνει γνωστή η ταυτότητά του. [52] Οι Παναγιώτου, Ιωάννου και Γιωρκάτζης συνελήφθησαν, βασανίστηκαν και οι δύο πρώτοι καταδικάστηκαν για οπλοκατοχή σε φυλάκιση πέντε χρόνων ενώ ο Γιωρκάτζης εστάλη στις φυλακές της Κοκκινοτριμιθιάς ως πολιτικός κρατούμενος. [53]

Εννιά μέρες μετά τη σύλληψη του Καραολή ξεκίνησε η διαδικασία της προανάκρισης στις 22 Σεπτεμβρίου η οποία διεκόπη με σκοπό την προσεύλευση περισσοτέρων μαρτύρων από την κατηγορούσα αρχή και παρέπεμψε την υπόθεση στο κακουργοδικείο.

Η επιθυμία της ΕΟΚΑ για απελευθέρωση του Καραολή ήταν ιδιαίτερα έντονη και αυτή αποτυπώνεται στις πολλαπλές προσπάθειες για απόδρασή του και στο γεγονός ότι αναγκάστηκε να δώσει ακόμη και χρήματα για την απελευθέρωσή του, με τον ίδιο όμως να μετανιώνει την τελευταία στιγμή έχοντας ενδεχομένως εμπιστοσύνη στην αγγλική δικαιοσύνη, καθώς είχε φοιτήσει στην αγγλική σχολή. Ο πραγματικός όμως λόγος ο οποίος παρότρυνε τον Καραολή στο να μην ακολουθήσει κανένα σχέδιο απόδρασης ήταν ότι άτομο της εμπιστοσύνης του και μέλος της ΕΟΚΑ από τις φυλακές τον συμβούλευε να μην αποδράσει καθώς ακόμη και σε περίπτωση μη αθώωσής του θα φροντίσει ο ίδιος για την απελευθέρωσή του.[54]

Η Δίκη ξεκίνησε στι 24 Οκτωβρίου 1955 με εκπροσώπηση του Στέμματος από τον Ραούφ Ντεκτάς ο οποίος κάλεσε ψευδομάρτυρες για τη στήριξη του σχεδίου του να καταδικάσει τον Καραολή και την ΕΟΚΑ για την εν λόγω δολοφονία. Η υπεράσπιση που έδωσε μάχη με ιδιαίτερο ζήλο για την αθώωση του κατηγορουμένου αποτελείτο από τους Στ. Παυλίδη, Γ.Χρυσαφίνη, Α.Ιντιάνο, Αιμ.Αιμιλιανίδη, Γλ.Κληρίδη και Τ.Φάνο. Στις 28 Οκτωβρίου αναγγέλλεται από τον Αρχιδικαστή του Κακουργοδικείου Λευκωσίας E.Hallinan η ποινή σύμφωνα με την οποία ο Μιχαλάκης Σάββας Καραολής είναι ένοχος φόνου και καταδικάζεται σε θάνατο δια απαγχονισμού.[55] Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το δικαστήριο είχε μετατραπεί σε οχυρό καθώς ακόμη και ο Αρχιδικαστής είχε υποστεί σωματικό έλεγχο. Η αντιφατική μαρτυρία του κουνιάδου του κατηγορουμένου ήταν αυτή που απέβη καθοριστική για την εξέλιξη της υπόθεσης , όμως γίνεται σαφές ότι στα σώματα ασφαλείας εξαιτίας της δράσης της ΕΟΚΑ επικρατούσε έντονα φορτισμένο κλίμα που απαιτούσε την παραδειγματική τιμωρία των ενόχων και ως εκ τούτου ήταν προδιαγεγραμμένη η πορεία και η εξέλιξη της υπόθεσης.[56]

Οι δικηγόροι υπεράσπισης τόνισαν τη σεμνότητα, το ήθος του καθ΄όλη τη διάρκεια της δίκης μαζί με τη βαθιά του θρησκευτικότητα και την πίστη στην αθωότητά του. Στο σημείο αυτό θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι επτάμιση μήνες, από τις 3 Σεπτεμβρίου το 1955 μέχρι και παραμονές της εκτελέσεώς του δέχθηκε απίστευτη κακομεταχείριση στο κελί των μελλοθανάτων από τους Άγγλους δεχόμενος ακόμη και ξυλοδαρμό μέσα στο νοσοκομείο όπου κατέφυγε εξαιτίας προτέρας κακοποιήσεώς του.[57]

Ακολούθως της αναγγελίας της ποινής η υπερασπιστική γραμμή ακολούθησε άμεσα τη διαδικασία εφέσεως η οποία και υπεβλήθη στις 4 Νοεμβρίου με τους Χάρντιγκ και Χάλλιναν να βιάζονται ιδιαίτερα να καταδικάσουν τον Καραολή αρχίζοντας την ακρόασή της στις 10 του ιδίου μηνός. Χαρακτηριστική του φόβου των επικείμενων αντιδράσεων ήταν η εικόνα των συρματοπλεγμάτων στην πλατεία των Δικαστηρίων αλλά και η τοποθέτηση εντός του δικαστηρίου ανδρών της μυστικής υπηρεσίας με περίστροφα. Η εντονότατη ανησυχία του Κυβερνήτη διαφαίνεται και από τις επιστολές και τα τηλεγραφήματα που αποστέλλει προς το Υπουργείο Αποικιών εκφράζοντας τη δυσαρέσκειά του για τα αρνητικά σχόλια εναντίον της Αγγλικής Κυβέρνησης εξαιτίας της καταδίκης του Καραολή χαρακτηρίζοντας ψευδείς τις οποιεσδήποτε κατηγορίες και δηλώνοντας την άμεση έκδοση της απόφασης του εφετείου[58] η οποία απέρριπτε την έφεση. Άμεσα

[52]Χόλλαντ, ό.π. σ.168.
[53]Ανδρέου, ό.π., σ. 101.
[54]Στο ίδιο, σ. 126-127.
[55]Στο ίδιο, σ. 345.
[56]Χόλλαντ, ό.π. σ.170.
[57]Στο ίδιο, σ. 356.
[58]Στο ίδιο, σ.371.

ξεκίνησαν οι αντιδράσεις με τηλεγραφήματα και αιτήσεις χάριτος προς τον Κυβερνήτη από χωριά, πόλεις, αδελφότητες και σωματεία όπως η Συνομοσπονδία Εργατών Κύπρου και συγκέντρωση 1.642.686 υπογραφών από την Ελλάδα η οποία και ξεκίνησε μια πανελλήνια σταυροφορία για τη διάσωση του καταδικασθέντος. Ελληνοαμερικανικές οργανώσεις , ο Αρχιεπίσκοπος της Ελλάδας Σπυρίδων , πάμπολλες οργανώσεις και σύλλογοι όπως ο Δικηγορικός Αθηνών εξέφρασαν εγγράφως την εντονότατη διαμαρτυρία τους ενώ ο κόσμος ολοένα και περισσότερο αγκάλιαζε τον αγώνα της ΕΟΚΑ . Σημειώθηκαν μαθητικές διαδηλώσεις και μαζικές απεργίες μαθητών με συμπλοκές και βόμβες κατά αστυνομίας ενώ κλιμακώθηκε η ένταση τον Δεκέμβριο και Ιανουάριο.[59] Ο Χάρντιγκ από την άλλη προσπαθούσε απεγνωσμένα να δικαιολογήσει τις μεθόδους του ενημερώνοντας για την υπόθεση του Καραολή τις ξένες πρεσβείες παραθέτοντας τα γεγονότα με τον τρόπο που αυτός βέβαια ήθελε.[60]

Σε επιστολές πάντως του Καραολή από τα κρατητήρια καταδεικνύεται ότι δεν είχε χάσει ούτε το θάρρος ούτε το χιούμορ του ενώ μέσω των δικηγόρων του υπέβαλε αίτηση έφεσης στο Ανακτοσυμβούλιο. Στο δυναμικό της υπεράσπισης προστέθηκε και ο διακεκριμένος δικηγόρος Ντένις Πριτ και όλα έδειχναν ότι η μάχη αυτή συνεπικουρούμενη από τις διεθνείς διαμαρτυρίες στη βασίλισσα της Αγγλίας θα μπορούσε να είναι κερδοφόρα αλλά η πολιτική χροιά της υπόθεσης που ξέφευγε από την ποινική της υπόσταση δημιουργούσε φόβους εξαιτίας της παρασκηνιακής δράσης Χάρντιγκ και Ντεκτάς. Το Ανακτοσυμβούλιο έκανε δεκτή την αίτηση άσκησης εφέσεως δημιουργώντας ισχυρές αντιδράσεις του Κυβερνήτη αλλά και του Αρχιδικαστή Χάλινναν καθώς άρχισαν σταδιακά να αποκαλύπτονται οι παρανομίες του.[61] Παραλλήλως των γεγονότων έγιναν απόπειρες απαγωγής 'Αγγλων στρατιωτών για ανταλλαγή τους με τον Καραολή από την ΕΟΚΑ. Η απόφαση όμως στις 13 Απριλίου 1956 ήταν και πάλι απορριπτική της εφέσεως προκαλώντας έκπληξη στην υπεράσπιση και θλίψη στους απανταχού Έλληνες.

Η αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης ήταν άμεση και ο ίδιος ο Καραμανλής απευθυνόμενος εμπιστευτικά στον Βρετανό πρεσβευτή στην Αθήνα ότι σε περίπτωση εκτέλεσης του Καραολή θα αποποιείτο των ευθυνών του για τις συνέπειες στην Αθήνα αφήνοντας υπονοούμενα σχετικά για μη ανάληψη ευθύνης για την ασφάλεια της Πρεσβείας.[62]Χαρακτηριστική είναι η δήλωσή του σε επιστολή προς τον Χάρντιγκ σύμφωνα με την οποία ιδιοτελώς κινούμενος έκανε σύσταση για απονομή χάριτος στον Καραολή φοβούμενος ενδεχόμενο ξέσπασμα αντιβρετανικού μένους στο πρόσωπό του και στους πέριξ αυτού, όπως στο πρόσφατο παρελθόν.[63] Οι ενέργειες σύσσωμου του ελληνικού και κυπριακού λαού δεν έφεραν κανένα απολύτως αποτέλεσμα καθώς το εικονικό Συμβούλιο Χάριτος αρνήθηκε να την επιδώσει τόσο στον Καραολή όσο και στον Ανδρέα Δημητρίου που αποφασίστηκε να απαγχονισθούν την ίδια μέρα. Τελευταία διαβήματα των δικηγόρων αλλά και της μητέρας του Καραολή προς τη Βασίλισσα δεν έφεραν κανένα απολύτως αποτέλεσμα όπως και τα παρελθόντα. Σοβαρότατα επεισόδια σημειώθηκαν σε όλες τις πόλεις της Μεγαλονήσου αλλά και σε ελληνικές με κορύφωση τις εκδηλώσεις στη Αθήνα κατά τις οποίες σκοτώθηκαν τέσσερα άτομα.[64]

Ζηλευτό είναι το θάρρος και η ψυχική γαλήνη του ήρωος η οποία αποτυπώνεται στα αυτοσχέδια πατριωτικά τραγούδια που τραγουδούσε στα κελιά των μελλοθανάτων αλλά και η βαθιά του δυσαρέσκεια από την αγγλική δικαιοσύνη στην οποία και είχε εμπιστοσύνη που εξάγεται από τις τελευταίες αποχαιρετιστήριες επιστολές του σε συγγενικά του πρόσωπα στα οποία και προσπαθούσε να εμφυσήσει δύναμη, ελπίδα και κουράγιο για το επερχόμενο τέλος του.[65] Χιλιάδες κόσμου συγκεντρώθηκε έξω από τις φυλακές το βράδυ της 9ης Μαΐου καθώς επρόκειτο για τον πρώτο απαγχονισμό. Κάτω από το ψάλσιμο του εθνικού ύμνου από τα στόματα των φυλακισμένων και του πλήθους αποχαιρέτησαν τους ήρωές τους. Η ταφή τους έγινε σε παρακείμενο μικρό χώρο των

---

[59]Crouzet, ό.π. σ.619.

[60]Ανδρέου, ό.π., σ.430.

[61]Στο ίδιο, σ.496.

[62]Στο ίδιο, σ.571.

[63]Κυριάκος Ιακωβίδης, *Η ΕΔΑ απέναντι στο κυπριακό ζήτημα κατά τη δεκαετία του ΄50, με αναφορά στην πολιτική συμπεριφορά του ΑΚΕΛ την περίοδο ΄55-΄59,* Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πάφου, Πάφος 2018, σ152.

[64]Ανδρέου,ό.π., σ.571-572.

[65]Παναγιώτα Παναγοπούλου Ρουπίνα, *Πρότυπα Ηρώων, Οι Εθνομάρτυρες της Κυπριακής Εποποιίας 1955-1959,* Αστήρ, Αθήνα 2006, σ.24-25.

φυλακών ο οποίος και ονομάστηκε φυλακισμένα μνήματα[66]. Χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία του ιερέα των φυλακών Ερωτοκρίτου Παπαντωνίου ο οποίος εξομολόγησε και κοινώνησε τον Καραολή και τον Δημητρίου, αλλά δεν του επετράπει να παραστεί στην ταφή των δύο παρά μπόρεσε λίγο μετα τον απαγχονισμό τους κατά τις 4 τα χαράματα της 10ης Μαΐου να τελέσει μονος τη νεκρώσιμο ακολουθία στο διαμέρισμα της αγχόνης.[67]

Ακολούθησαν της εκτελέσεως αντιδράσεις σε Ελλάδα και Κύπρο όπου επικράτησε εθνικό πένθος ενώ επιμνημόσυνη δέηση εψάλη σε πολλές εκκλησίες της Ευρώπης και της Αιγύπτου συνοδευόμενες από επικριτικά σχόλια των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η ΕΟΚΑ σε αντίποινα εκτέλεσε δύο Άγγλους στρατιώτες και με προκήρυξη του Διγενή σε αγγλικά και ελληνικά δηλώθηκε ότι έγινε μυστική ταφή και δεν παραδόθηκαν τα πτώματα στους οικείους των όπως αντίστοιχα έγινε και με τις σορούς των δύο δολοφονημένων Κυπρίων αγωνιστών που δε δόθηκαν στους συγγενείς τους, ενώ νωρίτερα ασκήθηκε πίεση για ανταλλαγή των αιχμαλώτων με τους Καραολή και Δημητρίου κάτι που δε δέχθηκαν οι Βρετανοί.[68]

Σε συνέχεια των αντιποίνων σημειώθηκαν επιθέσεις με νάρκες κατά βρετανικών οχημάτων σε διάφορες περιοχές του νησιού και επιθέσεις με χειροβομβίδες κατά αστυνομικών σταθμών επιφέροντας τραυματισμούς Άγγλων στρατιωτικών όπως χαρακτηριστικά επιβεβαιώνει ο ξάδελφος του Ανδρέας Καραολής[69] αλλά και εκτελέσεις των ίδιων κατά τη διάρκεια των οποίων συνελήφθησαν οι Μιχαήλ Κουτσόφτας και Ανδρέας Παναγίδης, οι οποίοι και απαγχονίστηκαν ενώ στα κρατητήρια οδηγήθηκαν αργότερα η Μαρούλα και Ανδρέας Καραολή ς, αδέλφια του ήρωος.[70]

Επιλογικά, σύμφωνα με τον δικηγόρο υπεράσπισης του Καραολή Γλαύκο Κληρίδη η θυσία του έστειλε μήνυμα δυνατό προς πάσα κατεύθυνση ότι υπήρχαν άτομα διατεθειμένα να οδηγηθούν και στην αγχόνη για την προάσπιση του ανώτατου ιδανικού, αυτού της πατρίδος. Ο Φάνος επίσης δικηγόρος του μάρτυρος τόνισε τη σπουδαιότητα της θυσίας του η οποία αποτέλεσε σταθμό στην εξέλιξη του αγώνα και συνετέλεσε στην ενδυνάμωση και συσπείρωση της νεολαίας και σύνολου του λαού ακόμη περισσότερο γύρω από την ΕΟΚΑ ενώ ενίσχυσε την αλληλεγγύη και τη συμπαράσταση της Ελλάδας στη δοκιμαζόμενη Κύπρο.[71]

ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ο Ανδρέας Δημητρίου γεννημένος στις 8 Σεπτεμβρίου 1934 στον Άγιο Μάμα κοντά στη Λεμεσό, ήταν το τρίτο παιδί της Ευδοκίας και του Δημήτρη Δημητρίου. Μικρό παιδί έχασε τον πατέρα του, μεγάλωσε με πατριό, απέκτησε άλλες δύο αδελφές και έδειξε ιδιαίτερη επιμέλεια και αγάπη για τα γράμματα.[72] Τελειώνοντας το δημοτικό ακολούθησε έναν διάκο από το χωριό που ήθελε έναν παραγιό στην Αμμόχωστο, όπου και παρακολούθησε μαθήματα στο νυχτερινο γυμνάσιο ενώ είχε ενταχθεί στην ελληνική χριστιανική αδελφότητα νέων καλλιεργώντας θρησκευτικά και εθνικά ιδεώδη.[73]

Σε ηλικία 19 ετών εργάζεται ως στρατιωτικός εργάτης και σύντομα γίνεται μέλος της ΣΕΚ Αμμοχώστου τα περισσότερα μέλη της οποίας ήταν ενταγμένα και στην ΕΟΚΑ, παράδειγμα το οποίο ακολούθησε και ο Δημητρίου. Αρχικά είχε οργανωθεί στην πρώτη απελευθερωτική οργάνωση στην Κύπρο την Ε.Α.Ο.Κ. και έπειτα της διαλύσεως αυτής ακολούθησε την ΕΟΚΑ για τον αγώνα υπέρ της Ένωσης τον Ιούνιο του 1955, με τομεάρχη Αμμοχώστου τον Γρηγόρη Αυξεντίου.[74] Η δράση του υπήρξε έντονη καθώς συμμετείχε σε ανατινάξεις γεφυριών , αντλιοστασίων αλλά και σε κλοπές

---

[66] Χρίστος Ανδρέου, ό.π., σ.584.

[67]Ερωτόκριτος Παπαντωνίου , *Πώς έζησα το δράμα των απαγχονισθέντων* , Δ΄Έκδοση, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού , Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959 (Σ.Ι.Μ.Α.Ε.), Theopress Ltd, Λευκωσία 2022, σ.31.

[68]Χρίστος Ανδρέου, ό.π. σ. 597.

[69]Παναγιώτα Ψιλίττα Ιωάννου, *Λειτουργία Ελευθερίας, Αφηγήσεις για τους ήρωες της ΕΟΚΑ*, ΣΕΚ, Λευκωσία 1989, σ.131.

[70]Στο ίδιο, σ.602-603.

[71]Στο ίδιο, σ.607.

[72]Χρίστος Ανδρέου, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία, τ.2, Ανδρέας Δημητρίου,* Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1999, σ.25-26.

[73]Στο ίδιο, σ.40.

[74]Στο ίδιο, σ.68-69.

πολύτιμου οπλισμού από στρατιωτικές αποθήκες των Άγγλων στο λιμάνι όπου και εργαζόταν.[75]

Σε αποστολή εκτέλεσης του Βρετανού Sydney Montagne Taylor, καταστηματάρχου στην Αμμόχωστο και παντρεμένου με Ελληνοκύπρια αλλά διοργανωτού της τουρκικής οργάνωσης Volkan και κατασκόπου εναντίον της ΕΟΚΑ στις 28 Νοεμβρίου 1955 και ενώ είχαν προηγηθεί αποτυχημένες απόπειρες τόσο από τον ίδιο όσο και από άλλα μέλη της οργάνωσης, ο Δημητρίου όντας χειρουργημένος, κατάφερε να τον τραυματίσει έξω από κινηματογράφο αλλά κατά τη διαφυγή του έπεσε σε αγγλική στρατιωτική περίπολο. Ύψωσε το πιστόλι του στην προσπάθειά του να αποφύγει τους στρατιώτες και ενώ δεν εκπυρσοκρότησε το όπλο , αγγλική σφαίρα τον χτύπησε στο χέρι καταφέρνοντας τη σύλληψή του.[76]

Ήταν και ο πρώτος που συνελήφθη με τον Νόμο περί εκτάκτου Ανάγκης και οδηγήθηκε στις κεντρικές φυλακές εκεί που ήδη κρατείτο ο Μιχαλάκης Καραολής. Δικηγόροι του κατόπιν συνεννοήσεως με την ΕΟΚΑ ορίστηκαν οι Χρυσαφίνης, Μιχαηλίδης και Πούγιουρος οι οποίοι και αφιλοκερδώς προσέφεραν τις υπηρεσίες τους. Στις 12 και 13 Δεκεμβρίου έλαβε χώρα η προανάκριση στην Αμμόχωστο και ακολούθησε ξανά η μεταγωγή του στις κεντρικές φυλακές μάλιστα με ελικόπτερο για το φόβο προσπάθειας απαγωγής του. Εκεί, αναπτύχθηκε ένας ιδιαίτερος σύνδεσμος μεταξύ των κρατουμένων σε σημείο να απορούν οι φύλακες ακούγοντας συζητήσεις των ηρώων που ζήλευε ο ένας τον άλλο για το προβάδισμα στην αγχόνη.[77] Ιδιαίτερα καθηλωτική είναι η μαρτυρία του φίλου και συγκρατούμενού του Ρένου Κυριακίδη που κατάφερε ο μελλοθάνατος Δημητρίου να του στείλει μήνυμα πειράζοντάς τον ότι «του έφαγε την πρωτιά».[78]

Κατόπιν αναβολής η εκδίκαση της υπόθεσης Δημητρίου ορίστηκε για τις 25 Ιανουαρίου 1956 και ολοκληρώθηκε σε τρεις μέρες με τον δικαστή Shaw στις 30 Ιανουαρίου να χαρακτηρίζει άκαρδη και άνανδρη τη συμπεριφορά του Δημητρίου και να του απαγγέλει την ποινή του απαγχονισμού με τον ίδιο τον Δημητρίου ψύχραιμος και αγέρωχος να παρηγορεί τη μητέρα του και να αναφωνεί « Ζήτω η Ελευθερία».[79]Το δικαστήριο προφανώς και για λόγους παραδειγματισμού επέβαλε την ποινή του θανάτου «καθ΄υποδείξεως άνωθεν» παρόλο που υπήρξε μόνο τραυματισμός του θύματος. Αμέσως μετά την απόφαση η υπεράσπιση προχώρησε στην αίτηση για έφεση στηριζόμενη κυρίως στις αλληλοσυγκρουόμενες καταθέσεις των μαρτύρων , στο νεαρό της ηλικίας του Δημητρίου[80] αλλά και στο ότι το παράπτωμα διαπράχθηκε μόλις δύο μέρες μετά την εφαρμογή των Κανονισμών Εκτάκτης Ανάγκης που όριζαν θανατική ποινή για όσους οπλοφορούσαν.[81] Η απόφαση της έφεσης αναγνώστηκε από τον αρχιδικαστή Χάλινναν η οποία και ήταν αρνητική επικυρώνοντας την απόφαση του Ειδικού Δικαστηρίου περί θανατικής καταδίκης στο άκουσμα της οποίας ο Δημητρίου και πάλι φώναξε: «Ελευθερία ή θάνατος. Ζήτω η Ένωσις»!

Χαρακτηριστικό είναι να τονισθεί στο σημείο αυτό ότι στις 26 Φεβρουαρίου του ίδιου έτους η Αγγλική Βουλή των Κοινοτήτων αποφάσισε την κατάργηση της ποινής του θανάτου για εγκλήματα φόνου κάτι το οποίο ήταν εξαιρετικά ελπιδοφόρο για του συναγωνιστές Καραολή και Δημητρίου με την ελπίδα όμως της ισχύος του ιδίου νόμου και στις αποικίες να διαψεύδεται.[82] Είναι γεγονός ότι ο Χάρντινγκ και γενικότερα οι Βρετανοί αντιμετώπιζαν την ΕΟΚΑ ως τρομοκρατική οργάνωση και ήταν της άποψης ότι η τρομοκρατία θα πρεπει να αντιμετωπίζεται χωρίς να επιδεικνύεται ίχνος οίκτου[83] ενώ ξεκάθαρα ήταν υπέρμαχος της θανατικής ποινής καθώς ακόμη και αργότερα θα αποτελούσε έναν από τους πιο αποφασιστικούς αντιπάλους της κατάργησής της.[84] Στη συνέχεια, σε ναυάγιο οδηγήθηκαν οι συνομιλίες Μακαρίου Χάρντιγκ για εκχώρηση νέου Συντάγματος με άρνηση να δοθεί αμνηστία στους καταδικασθέντες σε θάνατο και τον Μακάριο μαζί με άλλους τρεις συνεργάτες του να ακολουθούν τον δρόμο της εξορίας. Κατόπιν τούτων των γεγονότων εξαφανίστηκε

[75]Στο ίδιο, σ.122-123.
[76]Στο ίδιο, σ.180.
[77]Στο ίδιο, σ.207-208.
[78]Παναγοπούλου, ό.π. σ.30.
[79]Ανδρέου, ό.π., σ.314-319.
[80]Στο ίδιο, σ.321.
[81]Χόλλαντ, ό.π. σ.229.
[82]Στο ίδιο, σ. 329-330.
[83]Χόλλαντ, ό.π. σ.171.
[84]Στο ίδιο, σ.231.

και άλλος Βρετανός οπλίτης , ο Ρόννι Σίλτον, καθώς ήδη θεωρείτο αγνοούμενος ο Γκόλντον Χιλλ.[85]

Αμέσως μετά την επικύρωση της θανατικής ποινής από το Εφετείο στις 20 Φεβρουαρίου ακολούθησαν δεκάδες εκκλήσεις για απονομή χάριτος την ίδια στιγμή που οι Άγγλοι στις φυλακές φερόντουσαν απάνθρωπα στους μελλοθανάτους, με τον ίδιο τον Δημητρίου να αποστέλλει εγγράφως διαμαρτυρίες [86] και επιστολές στους οικείους τους δηλώνοντας ότι έχει κουράγιο παρά τα βασανιστήρια που δέχεται και ζητώντας να μεσολαβήσουν οι δικηγόροι του για να παύσει η εν λόγω συμπεριφορά.

Στις 13 Απριλίου 1956 απορρίφθηκε η αίτηση για έφεση στο Ανακτοβούλιο όπου είχε κατατεθεί νωρίτερα με τη συμβολή πάλι του Βρετανού δικηγόρου Ντέννις Πριτ που είχε αναλάβει νωρίτερα την έφεση του Καραολή[87]και υποβλήθηκε αίτηση χάριτος προς τη Βασίλισσα από τους δικηγόρους του Δημητρίου οι οποίοι κατέβαλαν προσπάθεια να τον πείσουν καθώς ο ίδιος θεωρούσε τον απαγχονισμό του θυσία για την ελευθερία της Κύπρου μη θέλοντας να την ανταλλάξει με τη δική του ελευθερία-σωτηρία. Κατόπιν συσκέψεως του Συμβουλίου της Χάριτος για τη θανατική καταδίκη του Ανδρέα Δημητρίου αποφασίστηκε όπως αντίστοιχα και στον Μιχαλάκη Καραολή ότι ο νόμος πρέπει να ακολουθήσει την πορεία του. 'Ετσι, οι δύο μελλοθάνατοι αποφασίστηκε να εκτελεστούν στις 10 Μαϊου, απόφαση την οποία άκουσε ιδιαίτερα ψύχραιμα και ο Δημητρίου.[88] Οι εκτελέσεις θα έπρεπε να γίνουν μαζί για να μη χρειαστεί να επαναληφθεί η λήψη μέτρων ασφαλείας.[89]

Όπως προαναφέρθηκε αντιδράσεις στον επικείμενο απαγχονισμό σημειώθηκαν τόσο στον πολιτικό χώρο της Αγγλίας όσο και στον ελλαδικό και κυπριακό χώρο, ενώ παραμονή του απαγχονισμού οργανώθηκε συλλαλητήριο στην Αθήνα το οποίο κατέληξε σε αιματηρή συμπλοκή διαδηλωτών και αστυνομικών με επτά τραυματίες να υποκύπτουν στα τραύματά τους και να προστίθενται έτσι στους αφανείς ήρωες του αγώνα της ΕΟΚΑ για την απελευθέρωση της Κύπρου.[90]

Παραμονές του απαγχονισμού ο αγωνιστής της ΕΟΚΑ ενθάρρυνε τους οικείους του ενώ έπειτα εξομολογήθηκε και κοινώνησε με τον ιερέα των φυλακών να μαρτυρεί ότι ξέσπασε σε κλάματα αναφερόμενος στην αδελφή του που θα έμενε χωρίς προστασία.[91] Οι συγκρατούμενοί τους αναφέρουν ότι θέλησαν να συμπαρασταθούν στους ήρωες με πολλή προσευχή και γύρω στις 12 τα μεσάνυχτα ξεκίνησαν να τραγουδούν ύμνους της ΕΟΚΑ και πατριωτικά τραγούδια ενώ όταν άκουγαν να ανοίγει η πόρτα του δωματίου της αγχόνης έψαλλαν όλοι μαζί τον Εθνικό Ύμνο. Η ταφή των δύο ηρώων έγινε μυστικά από τους Άγγλους στρατιώτες για να μη γνωρίζει κανείς το σημείο που ετάφησαν ώστε να αποτελέσει αυτό μνημείο έμπνευσης για συνέχιση του αγώνα ούτε και δόθησαν τα σώματα των νεκρών στους συγγενείς για να μη μετατραπεί η κηδεία σε αγωνιστική διαδήλωση ενισχύοντας τη λαϊκή δυσαρέσκεια.

Αντιδράσεις εκδηλώθηκαν σε διεθνές επίπεδο αλλά και στην Ελλάδα από κάθε χώρο και φορέα. Χαρακτηριστική είναι η κίνηση του τότε Υπουργού Γεωργίας Αβέρωφ ο οποίος και επέστρεψε στη βρετανική πρεσβεία το μετάλλιο που του είχε απονεμηθεί μετά το πέρας του Β΄Παγκοσμίου Πολέμου συνοδευμένο με μια επιστολή που τόνιζε ότι υπήρξε φίλος των Άγγλων αλλά κατόπιν των γεγονότων δεν ήταν δυνατό να το κρατήσει πια.[92] Το παράδειγμά του ακολούθησαν και πολλοί άλλοι Έλληνες που είχαν και αυτοί παρασημοφορηθεί από τη Μ.Βρετανία για τη συμμετοχή και δράση τους στον πόλεμο.[93] Θα πρεπει να γίνει αναφορά και στο κύμα συμπαράστασης που δέχθηκε η οικογένεια του ήρωα και ιδιαίτερα η μητέρα του από όλο τον κόσμο.

Η ΕΟΚΑ προέβη σε αντίποινα με την εκτέλεση του Άγγλου στρατιώτη Ρόννι Σίλτον ενώ σε Αμμόχωστο, Λεμεσό, Λάρνακα και Πάφο τραυματίστηκαν μετά από επιθέσεις και ενέδρες Άγγλοι στρατιώτες. Στις 16 του μηνός, ομάδα της οργάνωσης στο Παλιομέτοχο με τους Μιχαήλ Κουτσόφτα, Ανδρέα Παναγίδη και Παρασκευά Χοιροπούλη επιτέθηκαν σε στρατιώτες στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας σκοτώνοντας έναν στρατιώτη με τους δύο πρώτους να συλλαμβάνονται και να παίρνουν

[85]Ανδρέου, ό.π., σ.341.
[86]Στο ίδιο, σ.356-357.
[87]Στο ίδιο, σ.376-377.
[88]Στο ίδιο, σ. 394.
[89]Χόλλαντ, ό.π., σ.229.
[90]Στο ίδιο, σ.405.
[91]Παπαντωνίου, ό.π. σ.27.
[92]Ανδρέου, ό.π., σ.424.
[93]Συρίγος, ό.π.,σ.141.

και αυτοί τον δρόμο προς την αγχόνη.[94]

ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΚΟΣ-ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΜΙΧΑΗΛ

Ο Ανδρέας Ζάκος, ιδεολόγος, χαρακτηρίστηκε ως ο γνησιότερος ενσαρκωτής της Ελλάδας,[95]γεννήθηκε στις 12 Νοεμβρίου 1931 στον Αστρομερίτη με γονείς τους Αφροδίτη Ζάκου και Χαρίλαο Ζάκο και ήταν ο πρώτος από τα πέντε παιδιά της οικογένειας.[96] Μετά τη φοίτησή του στο δημοτικό σχολείο Λινούς ο Ανδρέας φοίτησε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο στη Λευκωσία και στη συνέχεια στην Πρακτική Ελληνική Σχολή Σολέας στην Ευρύχου έπειτα από κατατακτήριες εξετάσεις ενώ αγαπούσε ιδιαίτερα την κλασσική μουσική. Αργότερα, μετά από επεισόδια στην αμερικανική μεταλλευτική εταιρεία CMC όπου εργαζόταν ο πατέρας του και την ανατίναξη του σπιτιού τους εξαιτίας μη συμμετοχής του στην απεργία, η οικογένεια του Ζάκου εγκαταστάθηκε στη Λεύκα[97] ενώ και ο ίδιος ο Ανδρέας ξεκινά να εργάζεται στην ίδια εταιρεία και πρωτοστατεί στη συγκρότηση και οργάνωση μαχητικών ομάδων για την προετοιμασία του αγώνα, εκπαιδευόμενος στις δολιοφθορές, στη χρήση όπλων και στις εκρηκτικές ύλες.[98]

Η δράστηριότητα του Ζάκου, ο οποίος ήταν δεινότατος ρήτορας με πύρινους λόγους, στους περιφερειακούς συλλόγους ήταν ιδιαίτερα έντονη και προλείανε το έδαφος για την ένταξή του στην ΕΟΚΑ. Έτσι, αφού προσχώρησαν στην οργάνωση συγχωριανοί του όπως ο Μάρκος Δράκος , ο Ανδρέας Πολυβίου και ο αδελφός του Γιώργος απαίτησε να ενταχθεί και ο ίδιος τονίζοντας ότι μπορεί να παράσχει τα μέγιστα από τις θέσεις κλειδιά που κατείχε.[99] Στη συνέχεια και αφού συνελήφθη ο Μάρκος Δράκος και έμεινε κενή η θέση του ομαδάρχη Λεύκας, ο Δρουσιώτης που εκτελούσε χρέη συντονιστού διαφόρων συνδέσμων της οργάνωσης επέλεξε τον Νίκο Ιωάννου για τη θέση, απογοητεύοντας τον Ζάκο που θεωρήθηκε η βοήθειά του από τη θέση του στα μεταλλεία καταλληλότερη. Αργότερα, συνέβαλε στην απόδραση δεκαέξι αγωνιστών από το φρούριο της Κερύνειας μεταξύ των οποίων και οι Δράκος , Πολυβίου, Ρωσσίδης, Στυλιανού δίνοντάς τους κιβώτιο με πυρομαχικά.[100]Στη συνέχεια πήρε την απόφαση, με τη δικαιολογία στους γονείς του ότι άφηνε τη δουλειά του στη CMC για να βρει καλύτερη στη Λεμεσό, να φύγει εθελοντής αντάρτης στα βουνά.[101]

Ο Χαρίλαος Μιχαήλ, φίλος και συναγωνιστής του Ζάκου, γεννήθηκε στη Γαληνή στις 9 Φεβρουαρίου 1935 και ήταν το δεύτερο από τα έξι παιδιά της Αφροδίτης και του Μιχάλη Μιχαήλ. Στο χωριό φοιτά στο δημοτικό σχολείο όπου λόγω της δικτατορικής διακυβέρνησης κατά τη διάρκεια της Παλμεροκρατίας διδάσκεται κρυφά από τον δάσκαλό του αλλά και από τον ιερέα του χωριού κρυφά ελληνική ιστορία. Λόγω οικονομικών δυσκολιών ο Μιχαήλ δεν κατάφερε να συνεχίσει τις σπουδές του και έμεινε σπίτι να βοηθάει στις δουλειές και να μαζεύει ξύλα από το δάσος,[102] ένα χαρούμενο, χαμογελαστό και ζωντανό παιδί, με γελαστή ψυχή καθώς ακόμη και στο μαρτύριό του βάδισε με χαμόγελο.[103]

Έφηβος 14 ετών ξεκινάει εργασία στα καμίνια του διπλανού χωριού όπου έκαναν ασβέστη και λίγο αργότερα εργάστηκε με συγχωριανούς του ως φορτοεκφορτωτής αμμοχάλικων και έπειτα στα διυλιστήρια της CMC, όπου γνώρισε τον Ζάκο. Ο τελευταίος με τους λόγους και τις ομιλίες του όργωνε την περιοχή και οι κάτοικοι τον αγαπούσαν ιδιαίτερα.[104] Στη Γαληνή δημιουργήθηκε και ο πρώτος πυρήνας της ΕΟΚΑ κατά την ορκομωσία της οποίας συμμετείχε και ο Μιχαήλ , παρουσία

---

[94]Ανδρέου, ό.π.., σ.428-429.
[95]Παναγοπούλου, ό.π.,σ.45.
[96]Χρίστος Ανδρέου , *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία ,τ.3, Ανδρέας Ζάκος, Χαρίλαος Μιχαήλ*, Χρ.Ανδρέου, Λευκωσία 1999, σ.17.
[97]Στο ίδιο, σ.38.
[98]Στο ίδιο, σ.66-67.
[99]Στο ίδιο, σ.86.
[100]Στο ίδιο, σ.103-104.
[101]Στο ίδιο, σ.112.
[102]Στο ίδιο, σ.121-123.
[103]Παναγοπούλου, ό.π.σ.,56.
[104]Ανδρέου, ό.π., σ.127.

του Ζάκου. Τα τρία άτομα που αποτελούσαν την πρώτη αυτή ομάδα εξεδήλωσαν εθελοντικά την επιθυμία να καταφύγουν αντάρτες στο βουνό και με εντολή του Γρίβα διευθετήθηκαν οι λεπτομέρειες της όλης διαδικασίας.

Ο Ζάκος συμμετείχε σε πολλές ενέδρες κατά των Άγγλων όμως κατά την ενέδρα-μάχη στο Μερσινάκι στις 15 Δεκεμβρίου 1955 όπου 9 αγωνιστές συμμετείχαν μεταξύ των οποίων ο Μάρκος Δράκος, ο Χαράλαμπος Μούσκος και ο Χαρίλαος Μιχαήλ τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν όπως είχαν σχεδιάσει. Λάθη σχεδιασμών, εμπλοκές των όπλων, απειρία καθώς επισης και το γεγονός ότι το σημείο δεν παρείχε δυνατότητες διαφυγής οδήγησαν σε τραγικά αποτελέσματα.[105] Έτσι, σκοτώθηκε ο Βρετανός οδηγός του διερχόμενου οχήματος, ενώ ο Χαράλαμπος Μούσκος υπέκυψε στον τραυματισμό του από αγλική σφαίρα και ο Ζάκος ελαφρύτερα χτυπημένος μαζί με τον Χαρίλαο Μιχαήλ συνελήφθησαν.Ο Δράκος αν και χτυπημένος κατάφερε να διαφύγει όπως και οι υπόλοιποι αγωνιστές.[106] Επίσης, θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο Μιχαήλ είχε τη δυνατότητα διαφυγής αλλά παρέμεινε μετά από παράκληση του Ζάκου να μην αφήσει τους τραυματίες μόνους, ως και έκανε.[107]

Η κηδεία του Μούσκου που τύγχανε να είναι και ξάδελφος του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου έγινε με τιμές ήρωα στη Λευκωσία με πλήθος κόσμου και μαθητών να γονατίζουν μπροστά στην εκφορά του νεκρού ενώ η αστυνομία διαπιστώνοντας τη λατρεία των ηρώων που ξεκινούσε να επικρατεί έριχνε δακρυγόνα και συνέλαβε τρία άτομα ξυλοκοπώντας τα, με τον Μακάριο να αντιδρά έντονα την επομένη και πολλά σχολεία να παραμένουν κλειστά.[108]

Αφού η ΕΟΚΑ δεν κατόρθωσε να απαγάγει και να απελευθερώσει τους δύο ήρωες ανέλαβε η Αρχιεπισκοπή την ανάθεση της υπεράσπισης του Ζάκου στον Στέλιο Παυλίδη και αντίστοιχα του Μιχαήλ στον Φρίξο Μαρκίδη, πλαισιωμένοι και από άλλους δικηγόρους , όλοι τους αμισθί. Ακολούθως του εντάλματος προσωποκράτησης απαγγέλθηκαν οι κατηγορίες για την επίθεση εναντίον του ταγματάρχη Coombe και την κατοχή πυροβόλων όπλων με τους δύο να τις αρνούνται. Η προανάκριση ορίστηκε για τις 23 Ιανουαρίου του 1956 πια,[109]κατά την οποία και καθ΄όλη τη διάρκεια της δίκης απαγορεύθηκε η λήψη των φωτογραφιών για να μη βλέπει ο κόσμος ατάραχα και χαρούμενα τα πρόσωπα των αγωνιστών[110] η οποία κράτησε δύο μέρες και ορίστηκε η δίκη για τις 23 Φεβρουαρίου, με παράλληλες διαδηλώσεις εναντίον της προσαγωγής των δύο αγωνιστών στο δικαστήριο. Για τον Ζάκο που ήταν εξαιρετικά επιβαρυμένη η θέση του καθώς την ώρα του περιστατικού είχε δηλώσει ότι αγωνίζεται για την ελευθερία βρέθηκαν δύο μάρτυρες υπεράσπισης ενώ για τον Μιχαήλ δε βρέθηκε κανένας, ο οποίος υποστήριζε ότι πήγε για να περιποιηθεί τις ελιές του σε χωράφι που όντως ειχε η οικογένειά του στην περιοχή. Η δίκη κράτησε πέντε μέρες μέχρι και τις 28 Φεβρουαρίου που βγήκε η καταδικαστική απόφαση προεδρεύοντος του δικαστού Shaw, γνωστού και από τις προηγούμενες δίκες Καραολή και Δημητρίου. Ο Ζάκος ζητά να καταθέσει χωρίς όρκο ισχυριζόμενος ότι την επίμαχη μέρα πήγαινε πεζοπορία στην περιοχή της αρχαίας Αίπειας, καθώς ήταν από τις κύριες δραστηριότητές του η πεζοπορία ως μέλος πολλών αθλητικών συλλόγων. Ο Μιχαήλ κατέθεσε και αυτός χωρίς όρκο κρατώντας την υπερασπιστική γραμμή που αναφέρθηκε παραπάνω.[111]Θα πρεπει επίσης να επισημανθεί ότι ο κυριότερος μάρτυρας κατηγορίας ο ίδιος ο ταγματάρχης Coombe, κατέθεσε ότι δεν του ήταν δυνατό να καταθέσει ότι οι δύο κατηγορούμενοι κρατούσαν όπλα.[112]

Οι δικηγόροι υπεράσπισης αγόρευσαν για ελάφρυνση της ποινής καθώς όπως απεφάνθη το δικαστήριο διαδραμάτισαν δευτερεύοντα ρόλο στα γεγονότα ενώ ο Μιχαήλ ήταν τέκνο πατρός εθελοντού στον βρετανικό στρατό παρασημοφορεμένου μάλιστα με το μετάλλιο του Αφρικανικού Στρατού. Το δικαστήριο όμως δεν επέδειξε καμία ανοχή καταδικάζοντας και τους δύο σε θάνατο δια απαγχονισμού.[113] Το ότι δεν ορκίστηκαν αφενός για να μη γίνουν επίορκοι αφετέρου για να γλυτώσουν τη διαδικασία της αντεξέτασης λόγω φόβου εξαιτίας του χαμηλού σχετικά μορφωτικού

[105]Στο ίδιο, σ.161.
[106]Crouzet, ό.π., σ.617.
[107] Ανδρέου, ό.π., σ.193.
[108] Χόλλαντ, σ.191.
[109] Στο ίδιο, σ. 237-238.
[110] Παναγοπούλου, ό.π.,σ.49.
[111] Ανδρέου, ό.π.σ., σ.367-368.
[112] Ψιλίττα , ό.π.σ.,98.
[113] Ανδρέου, ό.π., σ. 389.

επιπέδου του Μιχαήλ, παρ'όλο που ήταν νόμιμο δικαίωμά τους έκανε αρνητική εντύπωση στο δικαστήριο και απέβη εις βάρος τους. Με απόλυτη ηρεμία δέχθηκαν και οι δύο την αναγγελία της ποινής με χαρακτηριστική τη δήλωση του Μιχαήλ στον συνήγορό του ότι φοβόταν μήπως θα γλύτωνε την καταδίκη λογω του νεαρού της ηλικίας του και δε θα μπορούσε τότε να αντικρύσει τον Ζάκο ενώ ο τελευταίος απευθυνόμενος στον αδελφό του περιφρόνησε τον θάνατο λέγοντας ότι πέντε λεπτά είναι η όλη διαδικασία και δε θα καταλάβουν τίποτα.[114]

Σε όλο το νησί ξεσηκώθηκε θύελλα αντιδράσεων με κλείσιμο σχολείων και τηλεγραφήματα διαμαρτυρίας, ενώ στις 8 Μαρτίου κατατέθηκαν αιτήσεις για άδεια έφεσης που έγιναν δεκτες. Οι εξελίξεις όμως μετά το ναυάγιο συνομιλιών Μακαρίου Χάρντιγκ και η εξορία του πρώτου δεν άφηναν περιθώρια ελπίδων. Η έφεση ορίστηκε στις 5 Απριλίου με στρατοκρατούμενα μέτρα στο Εφετείο και η απορριπτική απόφαση δικαιολογούσε την ορθότητα της ποινής καθώς βάσει κανονισμού και μόνο η μεταφορά όπλου ή πυρομαχικών είναι αρκετή για την επιβολή της ποινής του θανάτου.[115] Ακολούθησε συνάντηση του Βρετανού δικηγόρου Pritt με τους αγωνιστές για να αναλαβει την υποβολή αίτησής τους στο Ανακτοσυμβούλιο για την οποία συγκατεύνεσε ο Χάρντιγκ αλλά όπως ήταν αναμενόμενο απορρίφθηκε. Συγκινητικές, ωστόσο, είναι οι στιγμές που έζησαν όταν οδηγούνταν στην αγχόνη οι Καραολής και Δημητρίου. Με άμετρη περηφάνια για τους συναγωνιστές τους , τους συνόδευσαν με τον Εθνικό Ύμνο και τα λόγια του Ζάκου για περήφανο θάνατο που αξίζει πολύ περισσότερο από ζωή φυλακισμένη και τον Μιχαήλ να συμπληρώνει ότι αξίζει τέτοιος θάνατος για τη λευτεριά της Κύπρου.[116]

Εκείνες τις μέρες μεταφέρθηκαν στο δωμάτιο 7 όπου κρατούνταν οι μελλοθάνατοι και άλλοι αγωνιστές, ο Μαυρομμάτης, ο Κουτσόφτας, ο Παναγίδης και ο Χοιροπούλης με τους οποίους ανέπτυξαν ισχυρούς δεσμούς. Αφού απορρίφθηκε η έφεση ξεκίνησε αγώνας δρόμου για να σωθούν οι αγωνιστές με τους δικηγόρους να αιτούνται αναστολή της εκτέλεσης και με τους γονείς να απευθύνουν έκκληση προς την κυρία Χάρντιγκ ακόμη και προς τον Coombe για συμπαράσταση και με διαβήματα από κάθε φορέα για απονομή χάριτος. Η κυβερνητική γραμμή όμως ήταν ξεκάθαρη ήδη από τις εκτελέσεις των δύο ηρώων που προηγήθηκαν και διαφάνηκε επίσης και όλο τον Ιούλιο που το εφετείο επικύρωσε και πάλι τη θανατική καταδίκη των Κουτσόφτα, Παναγίδη, Μαυρομμάτη και Πατάτσο.[117]

Η ΕΟΚΑ συνεχίζοντας την τακτική της «οφθαλμόν αντί οφθαλμού» διέταξε την απαγωγή του φιλότουρκου Cremer στην Κερύνεια δίνοντας τελεσίγραφο προς του Άγγλους μέχρι το μεσημέρι της 4ης Αυγούστου ότι θα τον εκτελούσε αν δεν απένειμαν χάρη στους μελλοθανάτους. Για να φανεί ακόμη μια φορά η μεγαλοσύνη της καρδιάς των τελευταίων είναι αναγκαίο να αναφερθεί ότι απηύθυναν δραματική έκκληση να αφεθεί ελεύθερος ο όμηρος καθώς ήταν γέροντας και δεν ευθυνόταν για ότι αποφάσισε η εξουσία, όπως και έγινε.

Το απόγευμα της Δευτέρας 6 Αυγούστου το Εκτελεστικό Συμβούλιο προεδρεύοντος του Χάρντιγκ και συγκαλούμενο προφανώς για τυπικούς λόγους απέρριψε τις αιτήσεις χάριτος και αποφάσισε την εκτέλεση των τριών πια Ζάκου, Μιχαήλ και Πατάτσου ισχυριζόμενο ότι ο νόμος πρέπει να ακολουθήσει τον δρόμο του.[118] Οι γονείς του Ζάκου όπως και η μικρή αδελφή του Μιχαήλ έστειλαν εκκλήσεις ακόμη και προς τη βασίλισσα ακόμη και τον Coombe, αδίκως όμως.Το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών δήλωσε ότι έκανε ό,τι μπορούσε για να αποτρέψει τις εκτελέσεις ακόμη και έκκληση στον ΟΗΕ ενώ τέθηκε σε επιφυλακή ο στρατός.[119]

Λίγες ώρες προ της εκτελέσεως το απόγευμα της Τετάρτης οι συγγενείς των αγωνιστών έφθασαν στα κρατητήρια για να τους αποδώσουν το ύστατο χαίρε και οι τρεις τους αρχικα και μετά όλοι μαζί έψαλλαν θρησκευτικούς ύμνους και πατριωτικά τραγούδια με τον Ζάκο να εκφωνεί εκ μέρους των τον αποχαιρετιστήριο λόγο ζητώντας να ταφούν πλάι στους πρωτομάρτυρες της αγχόνης και ζητώντας τους να είναι περήφανοι δεχόμενοι όχι συλλυπητήρια αλλά μόνο συγχαρητήρια για τα παιδιά τους που θυσιάζονται για την ελευθερία της Κύπρου. Ακολούθησε εξομολόγηση και θεία

[114] Στο ίδιο, σ. 416-417.
[115] Στο ίδιο, 453-454.
[116] Στο ίδιο, σ.487-488.
[117] Στο ίδιο, σ.565-566.
[118] Χόλλαντ, ό.π. σ.261.
[119] Ανδρέου, ό.π, σ.614-615.

Κοινωνία από τον ιερέα τω φυλακών. Τη νύχτα του απαγχονισμού δονούνταν όλα τα κελιά καθώς έσπαγαν οι άλλοι κρατούμενοι ό,τι υπήρχε μέσα και κατα τη 1:30 τα χαράματα με τη φωνή του Παναγίδη [120] «παίρνουν τους» έψαλλαν όλοι τον Εθνικό Ύμνο, ενώ κάπου στα βουνά ο Δράκος με τους συναγωνιστές τους γονάτιζαν να παρακαλέσουν τον Θεό να δώσει δύναμη στους ήρωες να αντιμετωπίσουν με γαλήνη τον θάνατο.[121]

ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΑΤΑΤΣΟΣ

Ο Ιάκωβος Πατάτσος ήταν το δεύτερο παιδί του Ανδρέα Πατάτσου και της Ροδοθέας Χριστοδούλου και γεννήθηκε την 1 Ιουλίου 1934 στη Λευκωσία. Φοιτά στο Ελένειο δημοτικό σχολείο της Λευκωσίας αλλά και στο κατηχητικό σχολείο και κατόπιν γράφεται στην εμπορική σχολή Σαμουήλ τον Σεπτέμβριο του 1947.[122]Από φτωχή οικογένεια σε ηλικία 18 ετών ξεκινά να εργάζεται σε υφασματοπωλείο, ευγενέστατος, εργατικός και πρότυπο ανθρώπου που αγαπούσε τον συνανθρωπό του όπως μαρτυρούν οι συναδελφοί του ενώ λίγο αργότερα χάνει τον πατέρα του. Φυτώριο πολλών αγωνιστών της ΕΟΚΑ η ΟΧΕΝ παράλληλα αργότερα και με την ΠΕΟΝ από τις οποίες δημιουργήθηκαν οι πρώτοι πυρήνες της οργάνωσης καλλιέργησε στους κόλπους της με πατριωτικά και θρησκευτικά ιδανικά και τον Πατάτσο. [123]

Λίγο πριν τα Χριστούγεννα του 1954 ορκίζεται στην ΕΟΚΑ ανάμεσα στους πρώτους που συγκροτούν την οργάνωση, ενώ παραμένει το μοναδικό στήριγμα της μητέρας του καθώς η αδελφή του παντρεύεται στο Λονδίνο, και ξεκινά τη δράση του φτιάχνοντας κρύπτη όπλων στο σπίτι του. Κατά την εκπαίδευσή του στα όπλα αντιμετώπισε ηθικό δίλημμα σχετικά με την αφαίρεση ζωής , όμως αφού ορκίστηκε υπέρ πίστεως και πατρίδος σε έναν αγώνα ιερό που η πίστη και η εκκλησία τον επέτρεπαν συνέχισε με όλο του το είναι και με ιδιαίτερη τόλμη τοποθετώντας βόμβες και μπαίνοντας στην εκτελεστική ομάδα της Λευκωσίας με πρώτη αποστολή μια απόπειρα εκτέλεσης το καλοκαίρι του 1955 σε Άγγλο στρατιώτη περίπολου. [124] Ακόμη συμμετείχε και στην απόπειρα εναντίον του Χάρντιγκ με τοποθέτηση βόμβας στην κρεββατοκάμαρά του που όμως από λάθη απειρίας και χρήσης πυρομαχικών όχι καλής ποιότητας δεν εξερράγη εγκαίρως με αποτέλεσμα να την ανακαλύψει και εξουδετερώσει η φρουρά του.[125]

Επόμενη και τελευταία αποστολή του Πατάτσου ήταν η απόπειρα εκτέλεσης του καταδότη αστυνομικού Κόδρου Ευθυμίου Αλεξάνδρου ανήμερα της μνήμης του Αγίου Γεωργίου το 1956 μαζί με τον συναγωνιστή του Γ.Παλαιολόγο στήνοντας καρτέρι το μεσημέρι έξω από τον αστυνομικό σταθμό.[126] Ο ενθουσιασμός του Πατάτσου τον οδήγησε να πυροβολήσει εν κινήσει τον στόχο δύο φορές χωρίς όμως να τον πετύχει, παρά την αρχική συμφωνία να πυροβολήσει ο πιο έμπειρος Παλαιολόγος. Στην προσπάθειά τους να διαφύγουν ο Πατάτσος πέφτει από το ποδήλατο, δυσκολεύεται να ακολουθήσει και τον πιάνει ένας επικουρικός Τούρκος ο Νιχάτ Βασίφ ο οποίος εκτελείται από τον Παλαιολόγο που καταφέρνει να διαφύγει αντίθετα με τον Πατάτσο που του επιτέθηκαν Τουρκοκύπριοι χτυπώντας τον πολύ άγρια.[127]

Μετά τη σύλληψή του μεταφέρθηκε στον αστυνομικό σταθμό Σεραγίου διαβεβαιώνοντας τον αστυνομικό και μέλος της ΕΟΚΑ Πατσαλίδη ότι δεν πρόδωσε ούτε θα πρόδιδε. Ακολουθούν επεισόδια στη Λευκωσία, βιαιοπραγίες, πυρκαγιές από Τουρκοκύπριους εκδικούμενοι τον θάνατο του ομόθρησκού τους υπό την ανοχή των Βρετανών που επέβαλαν καθεστώς στρατοκρατίας στο νησί και κατ΄οίκον περιορισμό. Τα γεγονότα αυτά υπήρξαν πρωταίτια της διχοτόμησης του νησιού καθώς η Λευκωσία για πρώτη φορά χωρίζεται στα δύο με τη λεγόμενη «πράσινη γραμμή» με την Ελλάδα να στέλνει διαβήματα στον ΟΗΕ.[128]

Την υπεράσπιση του Πατάτσου αναλαμβάνουν και πάλι ο Γλ.Κληρίδης και ο Ν.Πελίδης. Ο

---

[120] Παπαντωνίου, ό.π. σ.45.
[121] Στο ίδιο, σ.627-628.
[122] Παναγοπούλου, ό.π., σ,.32.
[123] Νικόλαος Π. Βασιλειάδης, *Εθνομάρτυρες του Κυπριακού Έπους, 1955-1959,* Ο Σωτήρ, Αθήνα 2009, σ.96.
[124] Χρίστος Ανδρέου, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία, τ.4, Ιάκωβος Πατάτσος,* Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1999, σ.79-80.
[125] Βασιλειάδης, ό.π., σ.99.
[126] Ψιλίττα, ό.π., σ.349.
[127] Άνδρέου, ό.π., σ. 137-138.
[128] Στο ίδιο, σ.151.

αγωνιστής καθημερινά ανακρίνεται με αφάνταστα βασανιστήρια αλλά πεισματικά αρνείται να καταδώσει τους συναγωνιστές του πιστός στον όρκο που είχε δώσει. Δε λύγισε ακόμη και στην απειλή των Βρετανών ότι θα τον παραδώσουν στον τουρκικό όχλο να τον λιντσάρει. Με την σιωπή του κατέστη σύμβολο αντίστασης σε κάθε είδους βασανιστήρια. Αφού αρνήθηκε δύο φορές να αποδράσει υποστηρίζοντας ότι δεν πυροβόλησε κανέναν και ως αθώος είχε ελπίδες να δικαιωθεί οδηγήθηκε στην προανάκριση αρνούμενος τα πάντα και ότι βρέθηκε στην περιοχή και από φόβο έτρεξε στην τουρκική συνοικία μετά τους πυροβολισμούς. [129] Μεσολαβούν οι εκτελέσεις των Καραολή και Δημητρίου και γίνεται εμφανής η αδυναμία του Κυβερνήτου να αντιμετωπίσει την ΕΟΚΑ στήνοντας αγχόνες, η οποία μετά τον απαγχονισμό των δύο ηρώων και μέχρι τη δίκη του Πατάτσου πυκνώνει τις επιθέσεις της προσπαθώντας να ισοφαρίσει τις απώλειές της με αντίστοιχες του αντιπάλου.

Στις 2 Ιουλίου 1956 ξεκινάει με νέο πια δικαστή τον Ellison, μετά την απόπειρα και τον τραυματισμό του Shaw, η δίκη, με τον Πατάτσο να δηλώνει αθώος, χωρίς μάρτυρες υπεράσπισης, αλλά με ψευδομάρτυρες κατηγορίας οι οποίοι μέσα από απόρρητα έγγραφα του Χάρντιγκ καταδεικνύεται ότι χρηματίστηκαν. Η απόφαση ήταν καταδικαστική για τον φόνο του Τούρκου αστυνομικού που δε διέπραξε ο ίδιος και δεν πρόδωσε ποτέ τον συναγωνιστή του. Άκουσε την ποινή του ατάραχος και ψύχραιμος όπως αρχικά και η μητέρα του. Χαρακτηριστική είναι η μετέπειτα δήλωση του Παλαιολόγου που ένιωθε ότι χρωστούσε αιώνια ευγνωμοσύνη στον Πατάτσο που τήρησε τον όρκο του και δεν τον πρόδωσε, δεχόμενος βασανιστήρια και αυτή την ίδια την αγχόνη γιατί ουσιαστικά για τον λόγο αυτον καταδικάστηκε και όχι γιατί σκότωσε.[130]

Στο δωμάτιο 7 όπου και πήγε ως μελλοθάνατος δρούσε ιεραποστολικά εμψυχώνοντας τους υπολοίπους και απαντώντας σε ερωτήματά τους πάντα μεθοδικά και εύστοχα με εδάφια της Καινής Διαθήκης προσπαθώντας να τους δίνει κουράγιο φέρνοντάς τους κοντά στον Θεό. Έφτασε στο σημείο να εξηγεί και στους δεσμοφύλακές του τον λόγο του αγώνα του κυπριακού λαού άλλά και τον λόγο του Κυρίου, μεταφράζοντας στα αγγλικά περικοπές της Αγίας Γραφής για να ονομαστεί δικαίως μετά τον θάνατό του ο «Άγιος του Αγώνα».[131] Με πολλή πίεση από τους δικηγόρους του δέχθηκε να υποβάλει έφεση καθώς αφενός ήταν αθώος αφετέρου όμως πίστευε ότι η θυσία του θα πότιζε το δέντρο της ελευθερίας. Έτσι, στις 11 Ιουλιου κατατέθηκε στο Ανώτατο Δικαστήριο έφεση εξηγώντας το παράλογο και ανεδαφικό της απόφασης, με αναμενόμενο επακόλουθο την απόρριψή της και με τον Πατάτσο να αποκαλεί τους Άγγλους κτήνη και αιμοχαρείς δυνάστες καθώς έβλεπε να επισπεύδονται τα πράγματα μαζί με την υπόθεση των Ζάκου και τον Μιχαήλ.[132] Ενδεικτικό της ατμόσφαιρας που επικρατούσε ήταν το ότι το Εφετείο δεν κάλεσε την κατηγορούσα αρχή να αντικρούσει τα επιχειρήματα της υπεράσπισης γεγονός που μαρτυρεί το προκατασκευασμένο και προαποφασισμένο της απόφασης όπως επίσης και το ότι μετά την αναγγελία της απόρριψης δεν έδωσε πλήρη αιτιολόγηση της απόφασης. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι η τριανδρία του παρόντος Εφετείου , Χάλλιναν, Ζέκια, Ζαννετίδης, ήταν η ίδια που απέρριψε όλες τις εφέσεις των απαγχονισθέντων ηρώων του Αγώνα.[133]

Εν αντιθέσει με τις προηγούμενες υποθέσεις η υπεράσπιση δεν προσέφυγε στο Ανακτοσυμβούλιο αλλά προτίμησε μόνο να απευθυνθεί στο Συμβούλιο Χάριτος. Έτσι αποφασίστηκε να εκτελεστούν την ίδια μέρα Ζάκος, Μιχαήλ και Πατάτσος με αλλεπάλληλα διαβήματα για απόδοση χάριτος. Μεσολάβησε όπως προαναφέρθηκε και η απαγωγή του Κρέμερ και ακολούθως η απελευθέρωσή του ύστερα από αίτημα των θανατοποινιτών και χωρίς να συγκινηθεί καθόλου σχεδιάζεται από τον Κυβερνήτη η εκτέλεσή τους ενώ ακολουθεί η Συνεδρία του Συμβουλίου Χάριτος[134] που δίνοντας ο ίδιος ο Χάρντιγκ χαιρετίσματα στους αγωνιστές τους ανακοινώνει με επιστολή ότι θα εκτελεσθούν.[135]

Παραμονή της εκτέλεσης ο Πατάτσος γράφει μια αυτοσχέδια προσευχή και συντάσσει μια επιστολή στην αδελφή του καλώντας την να είναι υπερήφανη με προτροπές να γίνει χριστιανή μητέρα

---

[129] Στο ίδιο, σ.219.
[130] Στο ίδιο , σ.350.
[131] Στο ίδιο, σ. 370-371.
[132] Σταύρος Γ. Καρκαλέτσης, *ΕΟΚΑ 1955-1959, Οι μαχητές της Κύπρου εναντίον της βρετανικής αυτοκρατορίας,* Περισκόπιο, Αθήνα 2003, σ.56.
[133] Ανδρέου, σ.381-384.
[134] Χόλλαντ, σ.261.
[135] Ανδρέου, ό.π., σ.437.

ενώ την τελευταία μέρα απευθυνόμενος γραπτά στη μητέρα του τονίζει ότι το όνομά της θα γραφεί στην ιστορία γιατί δέχθηκε να θυσιαστεί το παιδί της για την πατρίδα και να ψάλλει συνέχεια μαζί του. Επίσης της έδωσε οδηγίες για να δωρίσει τα βιβλία του. Στη στερνή τους συνάντηση το πρόσωπό του έλαμπε και της είπε να μη φοβάται γιατί θα πάει στον Παράδεισο.[136]

Λίγες ώρες πριν την αγχόνη οι τρεις μελλοθάνατοι όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο ιερέας των φυλακών έκαναν την ακολουθία του ευχελαίου, εξομολογήθηκαν και κοινώνησαν ψάλλοντας τροπάρια και ύμνους, ακούγοντας τη φωνή του Πατάτσου να ψέλνει «ότε κατήλθες προς τον θάνατον» χωρίς να ολοκήρωθεί μέχρι να επικρατήσει νεκρική σιγή και να σημάνει το πέρασμά τους στην αιωνιότητα. Λίγο αργότερα από τα υπόλοιπα κελλιά των άλλων πέντε θανατοποινιτών ακούστηκαν οι τελευταίοι στίχοι πατριωτικού τραγουδιού «ξεψυχούν και τραγουδούνε Χαίρε, ω χαίρε ελευθεριά!».[137] Ακόμη κι ένας Βρετανός δεσμοφύλακας αποτροπιασμένος από τη στάση των συναδέλφων του και μένοντας εκστατικός μπροστά τη γενναιότητα και την ηρεμία των ηρώων θέλησε να δώσει το όπλο του στον Στέλιο Μαυρομμάτη για να σκοτώσει τον διευθυντή των Φυλακών και μετά να αποδράσουν,πράγμα το οποίο ο ήρωας αρνήθηκε καθώς μόλις είχε μόλις εξομολογηθεί. Αμέσως μετά την εκτέλεση πλήθος αντιδράσεων τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα έλαβαν χώρα για τους τρεις ήρωες.[138]

ΣΤΕΛΙΟΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

Γενέτειρα του Στέλιου Μαυρομμάτη είναι ο Λάρνακας της Λαπήθου στην επαρχία της Κερύνειας. Τρίτο στη σειρά παιδί από τα πέντε του Χριστόφορου και της Ελένης Μαυρομμάτη, ο Στέλιος γεννήθηκε στις 15 Νοεμβρίου του 1932.[139] Μεγάλωσε σε φτωχική οικογένεια και σε ταραχώδη χρόνια καθώς κατά την έναρξη του Β'Παγκοσμίου Πολέμου εγγράφεται στο δημοτικό του χωριού του και το 1945 στο γυμνάσιο Λαπήθου και τον επόμενο χρόνο μεταγράφεται στην Πρακτική Εμπορική σχολή Σαμουήλ στη Λευκωσία.[140]Τα απογεύματα παρακολουθεί μαθήματα στην ΟΧΕΝ ενώ το 1950 βοηθά στη διεξαγωγή του ενωτικού δημοψηφίσματος. Στη συνέχεια προσλαμβάνεται προσωρινά στον αγγλικό στρατό και θα ακολουθήσει η εργασία του ως γραφέα στη διώρυγα του Σουέζ[141] μέχρι τον Οκτώβριο του 1954 οπότε και επέστρεψε στην Κύπρο καθώς οι υπάλληλοι ειδοποιήθηκαν ότι θα κλείσουν οι βάσεις κι έτσι προσλαμβάνεται στο τμήμα έργων του αγγλικού στρατού στην αεροπορία.[142]

Με την επιστροφή του στην Κύπρο επιστρέφει και στην ΟΧΕΝ και ορκίζεται στην ΕΟΚΑ. Μετά τη διάλυση της ομάδας του εκτελεστικού της Λευκωσίας με τη σύλληψη μελών της γινέται προσπάθεια αναδιοργάνωσης με τον Μαυρομμάτη να την επανδρώνει , να κατασκευάζει και να τοποθετεί βόμβες.[143] Θα πρέπει ακόμη να γίνει αναφορά στο ότι ο μετέπειτα ήρωας Ευαγόρας Παλληκαρίδης που είχε αρχίσει ήδη να προβάλλεται ως ηγετική μορφή στον μαθητόκοσμο και ενεργό μέλος της ΕΟΚΑ ήταν ξάδελφος του Μαυρομμάτη και χρειάστηκε πολλές φορές να βρει καταφύγιο στο σπίτι του ξαδέλφου του μέχρι να φύγει αντάρτης στα βουνά.[144]

Με την εντατικοποίηση του αγώνα και την ανάγκη για οπλισμό δόθηκε η διαταγή από τον Διγενή στους τομεάρχες να εντοπίσουν τους κατόχους κυνηγετικών όπλων και εξορμώντας οι αγωνιστές να παραλάβουν τα όπλα από τους ιδιοκτήτες τους. Έτσι το σπίτι του Μαυρομμάτη στη Λευκωσία έγινε κεντρική αποθήκη κάτω από τις διαταγές του Διγενή να γίνουν πιο έντονες και τακτικές οι επιθέσεις μέσα στις πόλεις. Παραλλήλως των πολιτικών εξελίξεων και ενώ διαφαίνεται μια αχτίδα φωτός στις συνομιλίες Μακαρίου-Χάρντιγκ ο Γρίβας αναγκάζεται να «οπισθοχωρήσει» και να διατάξει μονομερή κατάπαυση πυρός σε μια προσπάθεια στήριξης των διαπραγματεύσεων του

---

[136] Στο ίδιο, σ.466-467.
[137] Παπαντωνίου, ό.π.σ.44-45.
[138] Ανδρέου, ό.π., σ.471-472.
[139] Ψιλίττα, ό.π., σ.238.
[140] Χρίστος Ανδρέου, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία, τ.5, Στέλιος Μαυρομμάτης,* Χρ.Ανδρέου, Λευκωσία 1999,σ.34-35.
[141] Στο ίδιο, σ.73.
[142] Στο ίδιο, σ.110.
[143] Στο ίδιο, σ.188-189.
[144] Στο ίδιο, σ.211.

Μακάριο και όταν αυτές ναυαγούν με τον τελευταίο να εξορίζεται , διατάζει να κτυπηθούν Άγγλοι στο «ψαχνό». Ο Μαυρομμάτης αναλαμβάνει ενεργό δράση κυρίως με ρίψη βομβών και επιλογή στόχων.[145]

Συγκεκριμένα, στις 15 Μαρτίου μαζί με δύο συναγωνιστές του πυροβόλησαν δύο αεροπόρους χωρίς να βρουν στόχο. Άτυχος ο Μαυρομμάτης ενώ οι άλλοι διέφυγαν έπεσε δύο φορές από το ποδήλατο με αποτέλεσμα να τον συλλάβουν αρνούμενος όμως τη συμμετοχή του στη συμπλοκή. Βρέθηκε ένα πιστόλι στο σημείο που είχε την πρώτη πτώση και τον ενοχοποίησαν. Χτυπήθηκε πάρα πολύ για να ομολογήσει γιατί δεν υπήρχαν στοιχεία, μάταια όμως. Αποτέλεσμα δολοπλοκίας ήταν το ότι στο σπίτι του βρέθηκαν σε μία βαλίτσα δύο σφαίρες κι έτσι οδηγήθηκε στα κρατητήρια όπου με συνεχή βασανιστήρια προσπαθούσαν να τον αναγκάσουν να ομολογήσει τους συναγωνιστές του.[146]

Ακολούθησε μετά τη σύλληψή του εκκαθάριση και μεταφορά των όποιων όπλων είχαν απομείνει στο σπίτι του στη Λευκωσία και στο χωριό από την οργάνωση. Μετά από 8 μέρες από τη σύλληψή του κατηγορείται και οδηγείται στην προανάκριση με την κατηγορία του πυροβολισμού και με δικηγόρους υπεράσπισης τον Μ.Τριανταφυλλίδη και τον Τ.Φάνο οι αποίοι ανθρωπίνως έπραξαν το παν αλλά οι Βρετανοί ήταν αποφασισμένοι για τον απαγχονισμό του. Ισχυρά αποδεικτικά στοιχεία εναντίον του δεν είχαν στοιχειοθετηθεί πόσο μάλλον για την εσχάτη των ποινών. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει αναφορά στον Καλαβαζίδη ενεργό μέλος της ΕΟΚΑ ο οποίος αφού ήταν καταζητούμενος έφυγε στα βουνά αλλά μετά παραδόθηκε στους Άγγλους και έγινε προδότης. Η προδοσία του λοιπόν ήταν και η αιτία για την αγχόνη του Μαυρομμάτη αλλά και για τη σύλληψη πολλών αγωνιστών αποδυναμώνοντας έτσι αισθητά την ομάδα της Λευκωσίας. Σημειώθηκε μάλιστα ανεπιτυχής απόπειρα εκτέλεσής του από την οργάνωση.[147]

Δικαστής και στην εν λόγω υπόθεση ήταν ο Shaw ο οποίος οδήγησε στην αγχόνη όλους τους απαγχονισθέντες πλην του Καραολή τη δίκη του οποίου είχε αναλάβει ο Hallinan. Στις 7 Ιουνίου λοιπόν το 1956 ξεκίνησε η δίκη με τον κατηγορούμενο να δηλώνει αθώος και το δικαστήριο να τον καταδικάζει σε θάνατο παρόλο που δεν υπήρχε νεκρός στο επεισόδιο.[148] Ψύχραιμα κι περήφανα άκουσε την απόφαση όπως και οι γονείς του ευελπιστώντας στη δικαίωσή του στην έφεση. Λίγες μέρες όμως μετά την καταδίκη του και αφού ο ίδιος δεν κατέδιδε τους συναγωνιστές του συνελήφθησαν ο πατέρας και ο αδελφός του χωρίς καμία κατηγορία για να τον πιέσουν να μιλήσει και πάλι μάταια όμως.[149]

Στα διαμερίσματα των μελλοθανάτων γνωρίζεται και με τους άλλους συναγωνιστές που επρόκειτο να οδηγηθούν στην αγχόνη. Παράλληλα, στις 22 Ιουνίου οι συνήγοροί του καταθέτουν αίτηση για έφεση η ακρόαση της οποίας γίνεται κάτω από ισχυρά μέτρα ασφαλείας και ως ήταν αναμενόμενο από τις πρότερες υποθέσεις απορρίφθηκε. Κατόπιν ζητήθηκε και πάλι από την υπεράσπιση άδεια από τον Κυβερνήτη να εφεσιβάλουν στο Ανακτοσυμβούλιο ενώ στις 23 Ιουλίου απορρίφθηκε η έφεση άλλων δύο αγωνιστών του Μ.Κουτσόφτα και του Α.Παναγίδη και οι τρεις υποθέσεις πια ακολουθούν παράλληλο δρόμο.[150] Καθίσταται όμως φανερή η αγωνία και η βιασύνη του Χάρντιγκ να απαγχονίσει τους «τρομοκράτες» μελλοθανάτους. Μετά την εκτέλεση των Ζάκου, Μιχαήλ και Πατάτσο χαρακτηριστική είναι η κίνηση που ήδη έχει αναφερθεί ενός Άγγλου στρατιώτου που εκστατικός από την όλη κατάσταση δίνει το όπλο του στον Μαυρομμάτη για να αποδράσουν ,κάτι που αρνήθηκε για λόγους ηθικής.[151]

Στο διάστημα που ακολουθεί η ΕΟΚΑ προσπαθεί ατελέσφορα να απαγάγει τους τρεις μελλοθανάτους ενώ στις 17 του Σεπτεμβρίου απορρίπτεται η αίτηση έφεσης όπως ακριβώς και στο Συμβούλιο Χάριτος κάτω από τις οδηγίες του Υπουργού Αποικιών προς τον Κυβερνήτη να κάνει την υπόθεση και ό,τι άλλο χρειάζεται να φαίνονται νομιμοφανή. Ιδιαιτέρας επισήμανσης χρήζει η παρατήρηση του Βρετανού αντιπροσώπου στα Ηνωμένα Έθνη ο οποίος υπέδειξε ότι η βιασύνη του Χάρντιγκ ήταν παράνομη.[152]Κατόπιν ύστατων εκκλήσεων των δικηγόρων ο Χάρντιγκ τους δέχθηκε

---

[145] Στο ίδιο, σ.259-260.
[146] Στο ίδιο, σ.271-272.
[147] Στο ίδιο, σ.300-301.
[148] Στο ίδιο, σ.463.
[149] Ψιλίττα. ό.π.,σ.239.
[150] Ανδρέου, ό.π.,σ.514-515.
[151] Παναγοπούλου, ό.π., σ.531.
[152] Ανδρέου, ό.π.,σ,564-565.

όμως και πάλι ήταν κάθετα αρνητικός.

Λίγες ώρες πριν τον απαγχονισμό των Μαυρομμάτη, Κουτσόφτα και Παναγίδη, στήθηκε γλέντι κανονικό στις φυλακές με τους συγγενείς με πατριωτικά τραγούδια και χορό λεβέντικο, δίνοντας θάρρος και δύναμη και περηφάνια σε αυτούς που έδιναν τους δικούς τους δώρο στην πατρίδα. Στην τελευταία επιστολή του ο Μαυρομμάτης στον αδελφό του ευχαριστούσε τον θεό και δήλωνε ισχυρός και γαλήνιος.[153]Οι δικηγόροι τους που τους είδαν τελευταίοι μαρτύρησαν ότι ήταν ήρεμοι , γαλήνιοι και φορούσαν τον σταυρό τους ενώ στον ιερέα τον φυλακών είπαν ότι συγχωρούν τους δημίους αλλά και αυτούς που τους κυβερνούν και τον Χάρντιγκ, προτρέποντας όμως τον κυπριακό λαό προς συνέχιση του αγώνος. Έξω από τις φυλακές ο συγκεντρωμένος κόσμος ήταν γεμάτος πηγαίο ενθουσιασμό. Τα εθνικά τραγούδια διαδέχονται τα θρησκευτικά τροπάρια. Πνιγμένες φωνές ψάλλουν τον Εθνικό Ύμνο. [154] Τις τελευταίες στιγμές ακούστηκε φωνή των φυλακισμένων:«Παίρνουν τους!Παναγίδη, Κουτσόφτα, Μαυρομμάτη θάρρος παιδιά, Ζήτω η ΕΟΚΑ!». Αμέσως μετά άνοιξε η καταπακτή και ακολούθησε σιωπή και ο Εθνικός Ύμνος. Ξημέρωνε 21 Σεπτεμβρίου 1956.[155]

Ο ξάδελφος του Μαυρομμάτη Ευαγόρας Παλληκαρίδης μαθαίνοντας για τις εκτελέσεις έγραψε ποιήματα και εμφανώς ταραγμένος επέμενε ότι έπρεπε να πάρουν αντίποινα όπως και έγινε, ενώ πραγματοποιήθηκαν τριήμερη στάση εργασίας , διαδηλώσεις και μνημόσυνα ενώ αρθρογράφοι του εξωτερικού δε δίστασαν να εκφράσουν τον αποτροπιασμό τους για την εκτέλεση όσο και για την καθυστέρηση λόγω βλαβης της αγχόνης αφήνοντας υπονοούμενα και για εσκεμμένη κίνηση για να δυσχεράνουν και να πειράξουν ακόμη περισσότερο την ψυχολογία των μελλοθανάτων.

Παρακαταθήκη του Μαυρομμάτη ήταν στα μνημόσυνα που θα γίνονται για αυτούς να μη φοράνε μαύρα παρά να είναι όλα στολισμένα γαλάζια και λευκά γιατί πέθαναν ως Έλληνες και να τους μνημονεύουν και τους τρεις μαζί γιατί ήταν αδέλφια.[156]

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΝΑΓΙΔΗΣ-ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΤΣΟΦΤΑΣ

Ο Ανδρέας Παναγίδης καταγόταν από φτωχή και πολύτεκνη οικογένεια καθώς ήταν ο μικρότερος από τα έξι παιδιά του Γρηγόρη Παναγίδη Βούτουρου και της Δέσποινας Χατζηκυριάκου από το Παλιομέτοχο, όπου γεννήθηκε και ο ήρωας στις 30 Ιανουαρίου 1934. Τελείωσε το δημοτικό του χωριού και ήθελε να φοιτήσει και στο Γυμνάσιο, όμως τα οικονομικά της οικογένειας ήταν πενιχρά. Πολύ νωρίς βγήκε στη βιοπάλη και άλλαξε πολλές δουλειές ενώ μετά από πολλή πίεση και επιμονή παντρεύτηκε την εκλεκτή της καρδιάς του και πέντε χρόνια μεγαλύτερη Γιαννούλα Χαραλάμπους σε ηλικία μόλις 17 ετών. Μέχρι τα 23 του είχε αποκτήσει έναν γιο και δύο κόρες.[157]

Ο αδελφικός φίλος και συγχωριανός του Παναγίδη Μιχαήλ Κουτσόφτας γεννήθηκε στο χωριό στις 9 Αυγούστου 1935 από τον Κυριάκο Κοτζιάπασιη ,γνωστός ως Κουτσόφτας, και από την Ελένη Κόλα και ήταν το πέμπτο από τα έξι παιδιά της οικογένειας. Μεγάλωσε ορφανός και φτωχός και αναγκάστηκε σε ηλικία 9 χρόνων να εγκαταλείψει το σχολείο και να βγει στη δουλειά ενώ σε ηλικία 19 ετών παντρεύτηκε την Ευγενία Ιωάννου με την οποία δύο χρόνια μετά τον γάμο ήλθαν σε διάσταση μέχρι τις παραμονές της σύλληψής του που ήταν σε φάση επανασύνδεσης. Κουμπάρος του ήταν ο Ανδρέας Παναγίδης.[158]

Λίγο αργότερα οι δύο φίλοι ορκίστηκαν μαζί στην ΕΟΚΑ ενώ η θυσία των Καραολή και Δημητρίου ενέπνευσε τον αγώνα τους και μαζί με τον φίλο τους Παρασκευά Χοιροπούλη, αν και ο τελευταίος δεν ορκίστηκε στην οργάνωση, ανέλαβαν δράση. Αποφάσισαν να χτυπήσουν το παρατηρητήριο Όμηρος που ήταν στην περίμετρο του αεροδρομίου στο οποίο είχαν δουλέψει και οι δύο και γνώριζαν τα μέρη και να συλλάβουν τον στρατιώτη παίρνοντας τα όπλα και κρατώντας τον ως όμηρο για ανταλλαγή με τους Ζάκο και Μιχαήλ. Ο Γωγάκης που ήταν ομαδάρχης τους

---

[153] Βασιλειάσης, ό.π.,σ.79.
[154] Παπαντωνίου, ό.π., σ. 54-55.
[155] Ανδρέου, ό.π., σ.600.
[156] Στο ίδιο, σ. 617-618
[157] Παναγοπούλου. ό.π., σ.69-70.
[158] Χρίστος Ανδρέου, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία, τ.6, Ανδρέας Παναγίδης, Μιχαήλ Κουτσόφτας,* Χρ.Ανδρέου, Λευκωσία 1999, σ.47-48.

αντιλαμβανόμενος την επικινδυνότητα της αποστολής έδωσε εντολή να μην πυροβολήσουν σε καμία περίπτωση εκτός και αν υπάρχει άμεσος κίνδυνος.[159]

Παραμονή της εκτέλεσης ο Παναγίδης πέρασε τις τελευταίες οικογενειακές στιγμές και ξημερώνοντας 16 Μαϊου προσέγγισαν το παρατηρητήριο διαπιστώνοντας ότι υπήρχαν δύο στρατιώτες και όχι ένας. Ο Χοιροπούλης ήταν αντίθετος αλλά ο Κουτσόφτας επέμενε ότι η επιχείρηση επρεπε να γίνει και συμφώνησε και ο Παναγίδης. Πλησίασαν δύο φορές για να ζητήσουν νερό από τον στρατιώτη και επέστρεψαν να θερίσουν στο γειτονικό χωράφι του Χοιροπούλη. Στην τρίτη απόπειρα αφού επιτέθηκαν οι δύο ο Παναγίδης που βρισκόταν εκτός παρατηρητηρίου εκτέλεσε τον ένα στρατιώτη τον Hale και αμέσως τράπηκαν σε φυγή. Ο έτερος στρατιώτης αμέσως σήμανε συναγερμό και ξεκίνησε η καταδίωξη, ενώ χωρίστηκαν για να δυσκολέψουν τους Άγγλους. Ο Παναγίδης πέφτει και ο Κουτσόφτας αρνείται να τον αφήσει και τον κουβαλά. Στη συνέχεια όμως τραυματίζεται από σφαίρα ο Παναγίδης και συλλαμβάνεται ενώ λίγο αργότερα ακολουθεί η σύλληψη του Κουτσόφτα και μετά του Χοιροπούλη. Ακολουθούν φρικτά βασανιστήρια χωρίς όμως οι Άγγλοι να καταφέρουν να αποσπάσουν κάποια πληροφορία.[160]

Αντιπροσωπευτικό του χαρακτήρα και του ήθους του Κουτσόφτα είναι το περιστατικό κατά το οποίο είχε τη δυνατότητα να αποδράσει και συγκεκριμένα αφού πείστηκε ότι η ΕΟΚΑ τον χρειάζεται γύρισε πίσω για να μην επιβαρύνει τη θέση του αδελφικού του φίλου Παναγίδη.[161]

Την υπεράσπισή τους ανέλαβαν οι Γλ.Κληρίδης, Μ.Τριανταφυλλίδης, Τ.Φάνος, Ρ.Λυσιωτης. 'Επειτα της προανάκρισης που ολοκληρώθηκε στις 29 Μαϊου ορίστηκε η δικάσιμος στις 12 Ιουνίου η οποία τελικά ξεκίνησε την επομένη με δικαστή τον γνώριμο Shaw και κράτησε μέχρι τις 19 του μήνα με δρακόντεια μέτρα ασφαλείας έξω από το δικαστήριο. Δεν έχασαν το θάρρος και το χιούμορ τους οι τρεις ήρωες ούτε και μέσα στην αίθουσα του δικαστηρίου επιδεικνύοντας μια ασύγκριτη λεβεντιά. Η απόφαση ήταν θάνατος διά απαγχονισμού για τους Παναγίδη και Κουτσόφτα ενώ ισόβια κάθειρξη για τον Χοιροπούλη με δικαιολογία το νεαρό της ηλικίας του. Η αλήθεια είναι πως ο πατέρας του τελευταίου προσέγγισε μέσω γνωστού τον Χάρντιγκ για να γλυτώσει την αγχόνη προσκομίζοντας πλαστά δικαιολογητικά που να αποδεικνύουν ότι είναι κάτω των 18 ετών. Στο άκουσμα της ποινής οι δύο τους έμειναν ψύχραιμοι ενώ ο Χοιροπούλης με δάκρυα στα μάτια σηκώθηκε και φώναξε να θανατωθεί και αυτός μαζί τους[162] ενώ οι δύο συναγωνιστές του ανακουφισμένοι για αυτόν έσκυψαν και τον φίλησαν.[163]

Σαν αντίδραση της καταδικαστικής απόφασης σημειώθηκε απόπειρα κατά του δικαστή Shaw ενώ η υπεράσπιση άσκησε έφεση επί της απόφασης η οποία έγινε την 20 Ιουλίου 1956 ενώπιον του Αρχιδικαστή Hallinan. Δείχνοντας για άλλη μια φορά την περιφρόνησή τους στον θάνατο και ότι ήταν σίγουροι για την απόφαση είχαν δέσει ένα σκοινί στον λαιμό τους ανοίγοντας και σφίγγοντας τη θηλειά. Ως ανέμεναν λοιπόν στις 23 Ιουλίου η έφεση απορρίφθηκε κάνοντας τους συνηγόρους να δηλώσουν ότι θα προσφύγουν στο Ανακτοσυμβούλιο.[164] Και πάλι άκουσαν ατάραχοι την απόφαση τονίζοντας στους δικούς τους να μη λυπούνται αλλά να είναι υπερήφανοι, τραγουδώντας πατριωτικά τραγούδια. Συγκινητική είναι η ερώτηση του μικρού γιου του Παναγίδη στον πατέρα του για το αν θα γίνει και αυτός ήρωας όπως ο Καραολής φανερώνοντας τον γεμάτο ιδανικά τρόπο που μεγάλωνε τα παιδιά του. Το Ανακτοσυμβούλιο απέρριψε την αίτηση έφεσης στις 17 Σεπτεμβρίου και στις 20 Σεπτεμβρίου οι συγγενείς αποχαιρέτησαν τους μελλοθανάτους.

Λίγες ώρες πριν την εκτέλεση εξελίχθησαν συγκλονιστικές στιγμές στα κελιά των μελλοθανάτων του Μαυρομμάτη, του Παναγίδη και του Κουτσόφτα. Τραγουδούσαν πατριωτικά τραγούδια και χόρευαν όλοι μαζί για τη λεβεντιά και τη λευτεριά σα σε πανηγύρι και ο Παναγίδης με τα παιδιά του και τον πατέρα του μαζί και οι συγγενείς των άλλων ηρώων σε μια αλυσίδα που ξεκινούσε μέσα από τα κελιά και συνέχιζε στον διάδρομο. Ο Κουτσόφτας αποχαιρέτισε τη σύζυγό του προτρέποντάς την να παντρευτεί και να είναι χαρούμενη και περήφανη για τον άντρα της που δεν ήταν προδότης. Οι τελευταίες του επιστολές στους δικούς τους τους έδιναν θάρρος και συμβουλές όπως ο Παναγίδης

---

[159] Στο ίδιο, σ.73-74.
[160] Στο ίδιο, σ.75-76.
[161] Στο ίδιο, σ.107-108.
[162] Στο ίδιο, σ. 272-273.
[163] Ψιλίττα, ό.π.,σ. 300.
[164] Ανδρέου, ό.π., σ.323-324.

στα παιδιά του να γίνουν καλοί χριστιανοί και γνήσιοι Κύπριοι Έλληνες,[165]ενώ απευθυνόμενος στη σύζυγό του υποστήριζε ότι άλλοι αφήνουν περιουσίες και χρήματα στα παιδιά τους ενώ αυτός αφήνει ένα όνομα.[166] Τελευταίος που τους αποχαιρέτησε ήταν Χοιροπούλης που δεν άντεξε χωρίς δάκρυα να στέκεται μπροστά στην ηρωική τους στάση ζητώντας του σαν παρακαταθήκη να γράψει την ιστορία τους που πέθαναν για την ελευθερία της Κύπρου.[167]

21 Σεπτεμβρίου στις 12 ξεκινούν να ψάλλουν τροπάρια και πατριωτικά τραγούδια και τον Εθνικό Ύμνο μέχρι που το άνοιγμα της καταπακτής να πνίξει τις φωνές . Στη 1:15 κλήθηκε ο ιερέας των φυλακών Ερωτόκριτος Παπαντωνίου για να τελέσει την εξόδιο ακολουθία στα τρία σώματα που στον λαιμό τους κρέμεται από ένας σταυρός κατώ από το σημάδι που άφησε το σκοινί της αγχόνης.[168]

ΕΥΑΓΟΡΑΣ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΔΗΣ

Ο Ευαγόρας Παλληκαρίδης γεννήθηκε στην Τσάδα της Πάφου στις 26 Φεβρουαρίου 1938 και ήταν το τέταρτο από τα πέντε παιδιά της Αφροδίτης και του Μιλτιάδου Παλλήκαρου. Φοίτησε στο δημοτικό της Τσάδας όπου από τις πρώτες κιόλας τάξεις του δημοτικού ξεχώρισε με τις γνώσεις , τη δημιουργικότητα και την ευαισθησία καθ΄ομολογίαν των δασκάλων του ενώ έγραφε και δική του εφημερίδα. [169] Συνέχισε την εκπαίδευσή του στο γυμνάσιο Πάφου ως άριστος μαθητής και πολυαθλητής ενώ αναπτύσσει και την ποιητική του δημιουργία γράφοντας ακαταύπαυστα ποιήματα. Ήδη όμως από τη Γ΄Γυμνασίου το 1953 πρωτοστατεί σε διάφορες εκδηλώσεις κατά των κατακτητών και στη συνέχεια εντάσσεται από τους πρώτους στην ΕΟΚΑ στην οποία αφιερώνει πολύ χρόνο μειώνοντας την απόδοσή του στο σχολείο.[170]

Η πρώτη του επαναστατική πράξη ήταν η υποβίβαση της αγγλικής σημαίας στο Ιακώβειο Γυμναστήριο στο σημείο που αναρτάτο η ελληνική , γεγονός που είχε εξοργίσει τους μαθητές του γυμνασίου της Πάφου οι οποίοι σε συνεννόηση με άλλους μαθητές οργάνωσαν εκδήλωση διαμαρτυρίας κατά την οποία ο δεκαπεντάχρονος τότε Παλληκαρίδης εν μέσω χειροκροτημάτων και ουρλιαχτών ενθουσιασμού κατεβάζει τη σημαία.[171]Παράλληλα, η συμμετοχή του στις διαδηλώσεις για τη στέψη της βασίλισσας Ελισάβετ τον οδήγησε στην πρώτη του σύλληψη με άλλους μαθητές και αργότέρα η συμμετοχή του σε διαδηλώσεις τη δίκη και καταδίκη τους. Οι ενήλικες δέχθηκαν ποινή φυλάκισης και οι ανήλικοι μαθητές χρηματικό πρόστιμο για συμμετοχή στις διαματυρίες για τη δίκη των κατηγορουμένων για το πλοιάριο Αγ.Γεώργιος που μετέφερε όπλα,[172]ενώ κατηγορήθηκε στο δικαστήριο ξανά και όταν υποκίνησε διαδηλώσεις με τους συμμαθητές του για τον απαγχονισμό των Καραολή-Δημητρίου.[173]

Από την 1η Απριλίου 1955 η Κύπρος μπαίνει σε επαναστατικό αναβρασμό με την Πάφο όμως να μη συμμετέχει στην έναρξη του Αγώνα εξαιτίας των μέτρων ασφαλείας που είχαν λάβει οι αρχές από το περιστατικό με το πλοιάριο του Αγ.Γεωργίου.[174]Στη συνέχεια ο Ευαγόρας ορκίζεται στην ΕΟΚΑ και ξεκινάει τη δράση του με την τοποθέτηση έκρηξη βομβών στα δικαστήρια που αποτέλεσε την πρώτη επίσημη συμμετοχή της Πάφου στον Αγώνα. [175] Ακολουθουν ρίψεις φυλλαδίων με συνθήματα στους δρόμους ενώ επισκεπτόμενος συγγενείς στην Αθήνα αγόρασε πιστόλι φέρνοντάς το στην Κύπρο τη στιγμή που συνελήφθησαν συμμαθητές και φίλοι του που είχαν ανάμειξη στα γεγονότα των εκρήξεων στα δικαστήρια με πιθανή και τη δική του σύλληψη.[176] Όντας λοιπόν ο Παλληκαρίδης στη λίστα υπόπτων καθώς η σύλληψή του ήταν προ των πυλών με την εφαρμογή του

---

[165] Καρκαλέτσης, ό.π., σ.55-56.
[166] Ψιλίττα ό.π., σ.297.
[167] Ανδρέου ό.π., σ.510.
[168] Παπαντωνίου, ό.π., σ.56.
[169] Χρίστος Ανδρέου, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία, τ.7, Ευαγόρας Παλληκαρίδης,* Χρ.Ανδρέου, Λευκωσία 1999, σ.34-35.
[170] Στο ίδιο, σ.54.
[171] Γεωργία Παλληκαρίδου-Ποσπορή, *Ο Ευαγόρας ο αδελφός μου...Αναφορά,* Πήλιο, Λάρνακα 2008,σ.80-81.
[172] Ανδέου, ό.π.,σ.195.
[173] Ψιλίττα, ό.π.,σ.283.
[174] Ανδρέου,, ό.π.,σ.210.
[175] Στο ίδιο, σ.251.
[176] Στο ίδιο,σ.294.

Νόμου έκτακτης ανάγκης, αποφάσισε να υπηρετήσει ως αντάρτης στα βουνά, αποχαιρετώντας με ποίημα τους συμμαθητές του.[177]

Στις 17 Δεκεμβρίου μετά από εντολή του του τομεάρχη Γιαννάκη Δρουσιώτη έφυγε ο Ευαγόρας κατευθυνόμενος στη Λυσό για ανεφοδιασμό μαζί με τον Γ.Πόπη και τον Ευαγ.Χριστοφή. Στην επιστροφή της αποστολής λόγω των κακών καιρικών συνθηκών ο Παλληκαρίδης έπεισε τους συναγωνιστές του να αλλάξουν διαδρομή. Περπατώντας όμως έπεσαν πάνω σε τρία στρατιωτικά οχήματα που κινούνταν με σβηστά φώτα γεγονός που εγείρει ερωτηματικά για το εάν είχαν δοθεί πληροφορίες. Προηγείτο με τα γαϊδούρια ο Χριστοφής ο οποίος ξεκίνησε να σκαρφαλώνει στο βουνό χωρίς να καταφέρουν να τον πιάσουν οι στρατιώτες.Ο Πόπης από τον οποίο ο Ευαγόρας πήρε το όπλο τύπου μπρεν για να τον ξεκουράσει κατάφερε να διαφύγει νότια ενώ ο Παλληκαρίδης δεν υπάκουσε στην προτροπή του να πετάξει το όπλο και να τον ακολουθήσει. Έτσι συνελήφθη κρατώντας αρχικά οι Άγγλοι κρυφή τη σύλληψή του .[178]

Σε ερώτημα που ανακύπτει σχετικά με το γιατί δεν επιχείρησε να διαφύγει η απάντηση της αδελφής του Γεωργίας θυμίζει ότι επρόκειτο για τον περήφανο αγωνιστή που μέσα από τα ποιηματά του συμπεραινουμε πως δε θα μπορούσε να αφήσει τα όπλα και να φύγει θεωρώντας το δειλία. Έτσι ο ίδιος ανακοινώνει μοιραία στους Άγγλους την ταυτότητά του και τη δράση του καθώς υπερτονίζει ότι πολεμάει για την πατρίδα του.[179]

Στις 2 Φεβρουαρίου ορίστηκε η προανάκριση για τον Παλληκαρίδη και αργότερα για τον Ράφτη που είχε συλληφθεί και αυτός ενώ η δίκη του ορίστηκε στις 25 Φεβρουαρίου. Στις τρεις καταθέσεις ανέφερε στις δύο ότι ως Έλλην Κύπριος που ζητά την ελευθερία του κατετάγη στην ΕΟΚΑ αν και αποδοκίμαζε κάποιες μεθόδους της αναφέροντας ποιος τον όρκισε και ότι τη μέρα της σύλληψής του θα πήγαινε με τους άλλους δύο καταζητούμενους να κατασκευάσουν ένα νέο κρυσφύγετο. Στην τρίτη όμως διαμαρτυρύθηκε για κακομεταχείριση και ότι του αποσπάστηκε ομολογία κατόπιν ενέσεων.[180]Χαρακτηριστικά αναφέρει στον γαμπρό του τα φρικτά βασανιστήρια που υπέστη για να ομολογήσει πληροφορίες για τον αγώνα ενώ οι Άγγλοι πλησίασαν ακόμη και τον πατέρα του για να τον πείσει να ομολογήσει με δέλεαρ να αποφύγει τον θάνατο, η απάντηση του οποίου ήταν καθηλωτική λέγοντας πως με τέτοιους όρους καλύτερα να μην έβλεπε το παιδί του ενώ η μητέρα του φώναξε ότι δε γέννησε παιδί που θα το πουν προδότη αλλά χαλάλι η θυσία του για την πατρίδα.[181]

Συνήγοροι υπεράσπισης ήταν ο Φ.Κληρίδης και Λ.Δημητριάδης ενώ ουσιαστικά δίκη δε διεξήχθη καθώς παραδέχθηκε την ενοχή του. Η κατηγορία που αντιμετώπισε ήταν η μεταφορά πυροβόλου όπλου το οποίο μάλιστα ήταν γρασαρισμένο και δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί. Σύμφωνα με τον δικηγόρο του Λ.Δημητριάδη η στάση του Παλληκαρίδη ήταν σταθερή και αδιάλλακτη. Αγέρωχος, υποστήριζε ότι με τον όρκο του στην ΕΟΚΑ έθεσε τη ζωή του στον Ιερό Αγώνα και όπως υπήρχε περίπτωση να σκοτωθεί στη μάχη έτσι και τώρα μπορεί να οδηγηθεί στην αγχόνη, θεωρώντας το το ίδιο.[182] Απάντηση του Παλληκαρίδη στην τελευταία ερώτηση του δικαστηρίου γιατί δεν πρέπει να του επιβληθεί η θανατική καταδίκη ήταν:«Γνωρίζω ότι θα με καταδικάσετε εις θάνατον.Θα με κρεμάσετε, το ξέρω.Εκείνο όμως το οποίον έχω να πω, είναι τούτο: Ό,τι έκαμα, το έκαμα ως Έλλην Κύπριος, όστις ζητεί την Ελευθερίαν της πατρίδος του.Τίποτε άλλο».[183]Ακολούθησε η καταδικαστική απόφαση από τον Δικαστή Shaw την οποία άκουσε με ιδιαίτερη ψυχραιμία τόσο αυτός όσο και οι δικοί του με την επισήμανση ότι είχε πίσω του μακρά σταδιοδρομια τρομοκράτη και ότι είχε σκοτώσει έναν γέροντα.[184]

Την επόμενη μέρα της καταδίκης οι μαθητές του Γυμνασίου Πάφου πραγματοποίησαν αποχή και απέστειλαν τηλεφράφημα ζητώντας απονομή χάριτος από τον Χάρντιγκ. Αξιοσημείωτη ήταν η στάση του Αμερικανού γερουσιαστού της Πενσυλβανίας Fulton ο οποίος παρενέβη δυναμικά παρομοιάζοντας τον Παλληκαρίδη με τον Αμερικανό επαναστάστη Nathan Hale, ενώ τηλεφώνησε ο

---

[177] Στο ίδιο,σ.356.
[178] Παλληκαρίδη, ό.π.,σ.310-311.
[179] Ανδρέου, ό.π.,σ.584.
[180] Στο ίδιο, σ.607.
[181] Βασιλειάδη, ό.π.,σ150-151.
[182] Ανδρέου, ό.π.,σ.608-609.
[183] Παλληκαρίδη, ό.π.,σ.
[184] Crouzet, ό.π.,σ.577.

ίδιος προσωπικά στον Κυβερνήτη.[185] Αντί της ασκήσεως έφεσης υποβλήθηκε αίτηση χάριτος προς τον Κυβερνήτη η οποία και απορρίφθηκε στις 12 Μαρτίου, ενώ οι δικηγόροι του απηύθυναν έκκληση για χάρη προς τη βασίλισσα επιμένοντας ότι βρέθηκε ένοχος μόνο για μεταφορά όπλου χωρίς σφαίρες και παραδόθηκε χωρίς αντίσταση. Παράλληλα, 22 δικηγόροι μεταξύ των οποίων και ένας Άγγλος απέστειλαν τηλεγραφήματα διαμαρτυρίας ενώ εκκλήσεις και διαβήματα έγιναν από γερουσιαστές, δημοσιογράφους και Αρχιερείς από όλον τον κόσμο, από την ελληνική Βουλή, την κυβέρνηση, τον απλό λαό. Στις τελευταίες του επιστολές και στις συναντήσεις με τους συγγενείς του ήταν απόλυτα ήρεμος δίνοντάς τους κουράγιο και δύναμη και τους παρηγορούσε λέγοντας:«Θα πάω στον Θεό και θα τον παρακαλέσω να είμαι ο τελευταίος ...»[186]

Από τις μαρτυρίες των συγκρατούμενών του επιβεβαιώνεται το ήθος, η ηρεμία και η δύναμη του ήρωα που τραγουδούσε πατριωτικά τραγούδια και λίγο πριν ανοίξει η καταπακτή έψαλλε τον Εθνικό Ύμνο σε πείσμα των κατακτητών. Οι υπόλοιποι φυλακισμενοι του φώναζαν θάρρος και συνθήματα για την Ένωση και τραγουδούσαν πατριωτικά τραγούδια ενώ έσπαγαν ό,τι έβρισκαν στα κελιά τους δημιουργώντας πολύ μεγάλη φασαρία, ενώ χαρακτηριστικό του ήθους του ήταν το ότι πριν την αγχόνη έκανε χειραψία με τους δημίους του.[187] Ο ιερέας των φυλακών μαρτυρεί ότι ήταν τόση η βιασύνη του Χάρντιγκ μην προλάβει να δοθεί χάρη από τη βασίλισσα που για πρώτη φορά διέτεξε την εκτέλεση προ του μεσονυκτίου και μόλις 15 λεπτά μετά αυτού, η διαταγή εξετελέσθη.Νωρίτερα τον εξομολόγησε και τον κοινώνησε.[188] Ο απαγχονισμός του στις 14 Μαρτίου 1957 και η άτεγκτη στάση των Βρετανών προκάλεσε σωρεία αντιδράσεων από όλον τον κόσμο. Οι συγκρατούμενοί του πραγματοποίησαν απεργία πείνας τριών ημερών.Ο Γερουσιαστής Fulton προέβη σε έντονες παραστάσεις προς την Αγγλική Κυβέρνηση. Οι συναγωνιστές του τον τίμησαν με πένθος 40 ημερών φορώντας μαύρα περιβραχιόνια με τα αρχικά του και εκδικήθηκαν τον άδικο θάνατο του 19χρονου με ενέδρες και επιθέσεις. Ως επίλογος της παρούσας αναφοράς θα πρέπει να αναφερθεί ότι όντως, όπως είχε προειπεί, ο Ευαγόρας Παλληκαρίδης ήταν ο τελευταίος που εκτελέστηκε καθώς η ποινή των υπολοίπων μετατράπηκε σε ισόβια ενώ λίγες μέρες αργότερα στις 28 Μαρτίου απαλευθερώνεται ο Μακάριος , ο Χάρντιγκ ακολούθως αντικαθίσταται από τον Φουτ και ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις που θα καταλήξουν στι συμφωνίες Ζυρίχης -Λονδίνου.[189]

ΟΙ ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ Ο ΑΠΟΗΧΟΣ ΤΟΥΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΥΠΟ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ ΚΑΡΑΟΛΗΣ-ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Οι εφημερίδες της Θεσσαλονίκης που εκείνη την εποχή έκαναν λόγο για τα τεκταινόμενα στην Κύπρο ήταν η *Μακεδονία,*που ιδρύθηκε το 1911 και είναι καθημερινή και ανήκει πολιτικά στο κέντρο, *η Νέα Αλήθεια* που ιδρύθηκε το 1909 και αποτελεί την πιο παλιά εφημερίδα της πόλης και έχει πατριωτικό χαρακτήρα και ο *Ελληνικός Βορράς* που επρόκειτο για καθημερινή εφημερλιδα ανήκουσα στον εθνικόφρονα χώρο με έτος ίδρυσης το 1936.

Για την υπόθεση των Καραολή και Δημητρίου η *Μακεδονία* την Τρίτη 8 Μαΐου 1956 αναφέρει στο πρωτοσέλιδό της ότι εκείνη την ημέρα αναμένεται η απόφαση του Χάρντιγκ ο οποίος θα προεδρεύσει κατά τη συνεδρίαση του εκτελεστικού για να αποφασίσει για την ποινή τους γιατί είναι ο μόνος που μπορεί να συστήσει μετατροπή της ποινής, δίνοντας έτσι μια πνοή ελπίδας για την εξέλιξη της υπόθεσης.[190]Την επομένη ακριβώς δημοσιεύεται στην ίδια εφημερίδα πάλι ως πρώτη

[185] Χόλλαντ,ό.π.σ.305.
[186] Ανδρέου,ό.π.,σ.646-647.
[187] Παναγοπούλου, ό.π.,σ.97-98.
[188] Παπαντωνίου, ό.π.,σ.60.
[189] Στο ίδιο, σ.656-657.
[190] *Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 8 Μαΐου 1956.

είδηση η απόφαση του Συμβουλίου η οποία είναι καταδικαστική και δεν αλλάζει την προηγούμενη στέλνοντας στην ουσία ο Χάρντιγκ τους δύο αγωνιστές στην αγχόνη και παρά τις έντονες αντιδράσεις σε διεθνές επίπεδο, παρά την ενυπόγραφη διαμαρτυρία πανω από 1.500.000 Ελλήνων προς τον ΟΗΕ.

Με τη γνωστοποίηση της απόφασης η ελληνική κυβέρνηση προβαίνει σε αντιδράσεις καθώς πραγματοποίησε διάβημα προς τον Άγγλο πρεσβευτή στην Αθήνα ζητώντας παράλληλα την επέμβαση της Ουάσιγκτον και προσπαθώντας έστω και τελευταία στιγμή να εμποδιστεί η εκτέλεση και να δοθεί χάρη. Ο Θεοτόκης επισκεπτόμενος τον Βρετανό πρεσβευτή στην Αθήνα τόνισε τις συνέπειες που θα έχει η εκτέλεση των δύο αγωνιστών στις σχέσεις των δύο χωρών. Ο δε Καραμανλής σε ομιλία του ελπίζει ότι έστω και τελευταία στιγμή σκεπτόμενοι τον πολιτικό και ψυχολογικό αντίκτυπο οι Άγγλοι θα γίνουν πιο διαλλακτικοί και θα οδηγηθούν στη μετατροπή της ποινής. Από τη δίκη άλλωστε του Καραολή τον Οκτώβριο επισημαίνει ότι γίνονται συνεχείς προσπάθειες για τη σωτηρία των δύο μελλοθανάτων με συνεχή διαβήματα σε επίπεδο πρέσβεων, υπουργών εξωτερικών αλλά και πρωθυπουργών με τελευταία προσπάθεια διάβημα προς τον ΟΗΕ στις 19 Απριλίου. Παράλληλα η αντίδραση του κόσμου είναι μεγάλη με τους Κύπριους φοιτητές να προετοιμάζουν συλλαλητήρια και την αστυνομία να παίρνει έκτακτα μέτρα.[191]

Πιο συγκεκριμένα, για την πόλη της Θεσσαλονίκης μεταφέρεται ζωντανά και παραστατικά η έξαψη και ο επαναστατικός αναβρασμός που επικράτησε στη συμπρωτεύουσα ευθύς αμέσως της εξαγγελίας της καταδίκης των δύο αγωνιστών. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για τον φοιτητόκοσμο και τη μαθητιώσα νεολαία που σημείωσαν ζωηρή εξέγερση και κατευθύνθηκαν προς τα γραφεία εφημερίδων της πόλης να ενημερώσουν ότι προετοίμαζαν μαζικά συλλαλητήρια για να διαμαρτυρηθούν για το επερχόμενο έγκλημα. Η Πανσπουδαστική Επιτροπή Κυπριακού Αγώνος Θεσσαλονίκης εξέδωσε προκήρυξη σύμφωνα με την οποία δηλωνόταν ότι στη μεγαλόνησο που αποτελεί το αδούλωτο κομμάτι της Ελλάδας οι Άγγλοι δολοφονούν άνανδρα τα αδέλφια τους ενώ κάνει μια αναφορά στην πολιτική του Χάρντιγκ τα τελευταία χρόνια που καταφέρεται εναντίον των μαθητών, απαγορεύοντας την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας την ιστορία και τη θρησκεία. Επιπλέον τονίζει την απόφαση των Κυπριόπουλων να ενωθούν με τη μητέρα Ελλάδα και για αυτό άοπλοι μαθητές και γυναικόπαιδα τραυματίζονται καθημερινά από το αποικιοκρατικό καθεστώς ενώ τα στρατόπεδα συγκέντρωσης γεμίζουν από πατριώτες. Καλεί λοιπόν όλους τους Έλληνες και ιδιαίτερα τους φοιτητές να σταθούν πρωτοπόροι και να δώσουν στον Χάρντιγκ να καταλάβει πως βρίσκονται δίπλα στα παλικάρια του Διγενή που παλεύουν για το αναφαίρετο δικαίωμα της ελευθερίας. Κλείνοντας κάνει λόγο για την κληρονομιά και παρακαταθήκη που αφήνει ο Καραολής με το αίμα του και στέλνει ηχηρό μήνυμα ότι καμία θυσία δεν είναι τόσο μεγάλη για την εθνική αποκατάσταση.[192]

Αφού γνωστοποιήθηκε η παραπάνω προκήρυξη λοιπόν όλη η δύναμη της χωροφυλακής από το απόγευμα της 9ης Μαΐου ετέθη σε επιφυλακή ενώ τοποθετήθηκε ισχυρή φρουρά στο βρετανικό προξενείο και έξω από άλλες αγγλικές υπηρεσίες ενώ περιπολίες χωροφυλάκων θα διενεργούνται σε διάφορα σημεία της πόλης .

Την ίδια στιγμή στην Αθήνα επικρατεί μεγάλη συγκίνηση και οργή στην κοινή γνώμη από την αδιάλλακτη βρετανική στάση αλλά και αναστάτωση στους κυβερνητικούς κύκλους μετά από τα τηλεγραφήματα του Αθηναϊκού πρακτορείου της Λευκωσίας που διεμήνυσαν τα καθέκαστα ήδη από τις μεσημβρινές ώρες. Ο Γενικός Πρόξενος της Ελλάδας στη Λευκωσία φρόντισε να ενημερώσει πρώτος την ελληνική κυβέρνηση για την τύχη των δύο ηρώων. Ο δε Υπουργός Εξωτερικών Θεοτόκης επιστρέφοντας από επίσκεψή του στο Παρίσι μετέβη κατευθείαν στο Τατόι για να συνομιλήσει με τον βασιλιά για τη διαμορφούμενη κατάσταση. Ταυτόχρονα, ο αστυνομικός διευθυντής Αθηνών διέταξε μερική επιφυλακή κατόπιν πληροφοριών που είχε ότι η σπουδάζουσα νεολαία ετοίμαζε διαδηλώσεις και συλλαλητήρια διαμαρτυρίας λαμβάνοντας έκτακτα μέτρα για την τήρηση της τάξης και έκτακτη φρούρηση σημείων και κτιρίων βρετανικού ενδιαφέροντος ενώ ισχυρή αστυνομική δύναμη ετέθη προς φρούρηση της αγγλικής πρεσβείας, του αγγλικού ινστιτούτου αλλά και του αμαξοστασίου και των τρόλλεϋ. Τα έκτακτα αυτά μέτρα ίσχυσαν τόσο για το κέντρο της πόλης όσο και για τα προάστια. Συνάμα, ψήφισμα διαμαρτυρίας εξέδωσε η φοιτητική Ένωσις Κυπρίων αλλά και το δημοτικό συμβούλιο της πόλης και απέστειλε τηλεγραφήματα σε όλες τις κυβερνήσεις των

[191]*Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 9 Μαϊου 1956.
[192]Στο ίδιο.

χωρών του ΝΑΤΟ ωστέ να επέμβουν προς σωτηρίαν των δύο πατριωτών. Σε όλη τη χώρα επικράτησε αναστάτωση. Η *Μακεδονία* κάνει αναφορά στην αναστάτωση που επικρατεί στην Πάτρα φοβούμενη ότι θα ξεσπάσουν ταραχές σε περίπτωση που δεν αποτραπούν οι εκτελέσεις ενώ και εδώ η αστυνομία ετέθη σε επιφυλακή με τις βρετανικές προξενικές αρχές να ζητούν προστασία των κτιρίων που στεγάζονται υπηρεσίες τους και των υπαλλήλων αυτών.[193]

Χαρακτηριστική είναι επίσης και η στάση των Άγγλων εργατικών οι οποίοι ζήτησαν την αναστολή της εκτέλεσης ενώ τα καταστήματα στην Κύπρο παρέμειναν κλειστά με τις σημαίες να ανεμίζουν μεσίστιες. Στο κλίμα αυτό ο Χάρντιγκ προβαίνει σε απαγόρευση κυκλοφορίας παντός είδους οχημάτων από τις 5 το απόγευμα μέχρι νεωτέρας ενώ ενημέρωσε τις βρετανικές οικογένειες να προμηθευτούν τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης και να μην εξέλθουν των οικειών αυτών από την ίδια ώρα. Ακόμη, αλεξιπτωτιστές με προτεταμένα τα όπλα και φυλάκια ελέγχου διεξάγουν εντατικούς ελέγχους στις εισόδους των πόλεων και καθώς Καραολής και Δημητρίου είναι οι πρώτοι που θα εκτελεστούν έχει κηρυχθεί το νησί σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Χαρακτηριστική των περιστάσεων είναι και η επιβεβλημένη λογοκρισία καθώς ο Χάρντιγκ μέσω του γραφείου πληροφοριών της διοίκησης προειδοποίησε τις διευθύνσεις των εφημερίδων ότι θα εφαρμόσει έκτακτα μέτρα σε περίπτωση που δεν παρουσιάσουν διακριτικά το θέμα των εκτελέσεων. Παράλληλα, δόθηκε στη δημοσιότητα μια σύνοψη της υπόθεσης του Καραολή με τις καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας. Επιπλέον, σε ανταπόκριση με τη Λευκωσία μεταφέρονται οι φήμες που κυκλοφόρησαν στο νησί ότι οι εκτελέσεις έχουν ήδη γίνει, φήμες όμως που διαψεύστηκαν από τις αρχές ενώ ειδοποιήθηκαν οι μητέρες των αγωνιστών ότι η εκτέλεση θα γίνει την Πέμπτη για να επισκεφθούν τους γιους τους.[194]

Σε συνέχεια των παραπάνω φιλοξενούνται δηλώσεις πολιτικών προσώπων που αντικατοπτρίζουν την αγανάκτηση της κοινής γνώμης. Ο βουλευτής Σωκράτης Λοϊζίδης κάνει λόγο για πράξη παραφροσύνης καθώς οι Βρετανοί θα διαπράξουν μέγα σφάλμα αν επιτρέψουν να χυθεί αίμα αθώο που βαίνει ενάντια στο ιδεώδες της Ελευθερίας ενώ θα διευρύνει το χάσμα μεταξύ των δύο χωρών. Ο γραμματέας επίσης του εργατικού κόμματος Μόργκαν απέστειλε επιστολή διαμαρτυρίας στον Υπουργο Αποικιών περιγράφοντας τα αισθήματα πολλών πολιτών της Μ.Βρετανίας ενάντια σε τέτοιες εκτελέσεις και ότι θα τεθεί το ζήτημα στη Βουλή των Κοινοτήτων ενώ άλλοι 30 βουλευτές της ιδίας παράταξης απέστειλαν επιστολή διαμαρτυρίας στον Στρατάρχη αιτούμενοι την αποτροπή της εκτέλεσης για την αποφυγή κλιμάκωσης της έντασης. Ταυτόχρονα σημειώνεται ότι στο στρατόπεδο Κοκκινοτριμυθιάς έξω από τη Λευκωσία κρατούμενοι διεξάγουν απεργία πείνας ενώ μεταφέρει το κλίμα των κεντρικών φυλακών της Λευκωσίας όπου κρατούνται οι δύο πατριώτες και όπου γίνεται πολύς θόρυβος και φασαρία από τους συγκρατούμενούς τους με πατριωτικά τραγούδια και συνθήματα υπέρ της Ένωσης.[195]

Το φύλλο της επομένης μέρας της *Μακεδονίας* στις 10 Μαϊου αφορά σχεδόν εξολοκλήρου τα γεγονότα που συνέβησαν στις διαδηλώσεις διαμαρτυρίας για τον απαγχονισμό Καραολή -Δημητρίου με πλούσιο φωτογραφικό υλικό που παρουσιάζει το μεγαλειώδες των συγκεντρώσεων αλλά και τα αιματηρά επεισόδια. Ειδικότερα, εν αναμονή της επισήμου ανακοινώσεως των εκτελέσεων γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο υψηλό ηθικό των ηρώων αφού πρώτα έλαβαν τη θεία κοινωνία από τον ιερέα των φυλακών. Μέσα από τον φακό των ρεπόρτερ διαφαίνεται η μεγάλη απήχηση που είχε πανελληνίως η εκτέλεση των αγωνιστών της ΕΟΚΑ. Πλήθος κόσμου με πανό και συνθήματα υβριστικά για τον Χάρντιγκ και τους Άγγλους και ηρωικά για τους μάρτυρες, την ΕΟΚΑ και τον Διγενή συγκεντρώθηκε στην πλατεία Δικαστηρίων στη Θεσσαλονίκη με τη νεολαία, φοιτητές και μαθητές να πρωτοστατούν δίνοντας τον παλμό και ακούγοντας την ομιλία του μητροπολίτου. Στη συνέχεια ακολούθησαν ειρηνική πορεία επί της Τσιμισκή η οποία όμως εξετράπη της αρχικής της ηρεμίας καθώς στην οδό της Αγ.Σοφίας οι διαδηλωτές ενεπλάκησαν με τη χωροφυλακή η οποία προσπαθούσε μάταια να τους απωθήσει πετώντας μάλιστα εναντίον της τραπέζια από τα γύρω ζαχαροπλαστεία. Ακολούθησαν συλλήψεις και μάλιστα φωτογραφίες δείχνουν τη σύλληψη μιας γυναίκας αφού προηγουμένως της έχουν σκίσει το πανό. Συνολικά καταγράφηκαν 15 τραυματίες χωροφύλακες, εργάτες αλλά και μαθητές, θραύσεις προθηκών καταστημάτων ενώ έκλεισαν

[193]Στο ίδιο.
[194]Στο ίδιο.
[195] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 9 Μαΐου 1956.

προσωρινά τα γραφεία του βρετανικού προξενείου.[196]

Πρώτα πραγματοποιήθηκε πορεία διαμαρτυρίας το πρωί κατά τις 10 από τον χώρο των πανεπιστημίων προς την πλατεία Αριστοτέλους όπου μίλησε ο Α.Σαββίδης , εκπρόσωπος Κυπρίων φοιτητών καλώντας την ελληνική κυβέρνηση να ακολουθήσει ελληνική δυναμική πολιτική στο φλέγον ζήτημα. Ακολούθως ανεγνώσθη ψήφισμα καταδικάζοντας την απάνθρωπη και τρομοκρατική πράξη διακηρύσσοντας την απόλυτη αφοσίωση στον αγώνα τον ιερό της Κύπρου και τη συμπαράστασή τους στουν ήρωες αγωνιστές και να σταλεί σε όλες τις πρεσβείες και στον ΟΗΕ. Κατόπιν, εξελέγη επιτροπή η οποία και κατέθεσε αντίγραφο του ψηφίσματος στο Υπουργείο Βορείου Ελλάδος όπου και διαλύθηκε ειρηνικά η συγκέντρωση. Το ίδιο απόγευμα με πρόσκληση του μητροπολίτου Παντελεήμονα στις 5.30 διενεργήθηκε συλλαλητήριο και ο ίδιος μίλησε στο συγκεντρωμένο πλήθος στην πλατεία Δικαστηρίων με πύρινο λόγο χαρακτηρίζοντας ανοσιούργημα τους απαγχονισμούς καλώντας τον βρετανικό λαό να κρύψει από ντροπή το προσωπό του και οι χριστιανικές εκκλησίες της Βρετανίας να χτυπάνε πένθιμες καμπάνες και οι τίμιοι πολιτικοί άνδρες της να εγερθούν.[197]

Ακολούθησε το ψήφισμα του δημάρχου της πόλης βάσει του οποίου ο λαός της Θεσσαλονίκης καλεί την πολιτική, θρησκευτική, πνευματική ηγεσία όλου του ελεύθερου κόσμου όπως αναλάβει δράση έστω και τελευταία στιγμή για να αποτρέει το έγκλημα και κηρύσσει εικοσιτετράωρο πένθος στην πόλη. Κατόπιν, ομάδες νέων θέλησαν να κατευθυνθούν στο αγγλικό προξενείο το οποίο όμως ήταν αποκλεισμένο από ισχυρές δυνάμεις χωροφυλακής και στρατού που προσπαθούσαν να αναχαιτίσουν το πλήθος. Κινήθηκαν προς την πλατεία της Αγίας Σοφίας από όπου αποφάσισαν επίθεση προς τις δυνάμεις για να σπάσουν τον κλοιό και ξεκίνησε έτσι ένας λιθοβολισμός προκαλώντας τους πρώτους τραυματίες. Η συμπλοκή επαναλήφθηκε και σε παρακείμενες οδούς με πολλούς τραυματισμούς ακόμη και μικρών μαθητών. Επίσης το προξενείο έκλεισε ενώ ο πρέσβης και οι υπάλληλοι μεταφέρθηκαν σε ξενοδοχείο.[198]

Στην Αθήνα από την άλλη, τα πράγματα εξελίχθησαν χειρότερα καθώς η πορεία αιματοκυλίστηκε. Πιο συγκεκριμένα, η κατάσταση ξέφυγε του ελέγχου με τους διαδηλωτές να λιθοβολούν τους αστυνομικούς τους οποίους φωτογραφικό ντοκουμέντο απαθανατίζει να αναζητούν καταφυγή σε στοά για να ανασυνταχθούν και να επιτεθούν ελάχιστα αργοτερα. Τίτλος της εφημερίδας κάνει λόγο για τρεις νεκρούς και πάνω από 200 τραυματίες καθώς η αστυνομία άνοιξε πυρ εναντίον των διαδηλωτών καταμετρώντας μάλιστα πάνω από 300 πυροβολισμούς.

Ξεκινώντας από την αρχή, το πρωί της ίδιας μέρας συνήλθε η επιτροπή ενώσεως Κύπρου το προεδρείο της οποίας αποφάσισε να οργανωθεί συλλαλητήριο κατά το οποίο μίλησε ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Δωρόθεος. Μετά το πέρας της ομιλίας ο όγκος των διαδηλωτών κατευθύνθηκε προς τη Σταδίου κραυγάζοντας συνθήματα υπέρ της ένωσης, της λευτεριάς των δύο ηρώων και κατά των Βρετανών και των Χάρντιγκ και Ήντεν κατονομάζοντάς τους «γκάγκστερ» και «Χίτλερ» αντίστοιχα. Μετά την άρνηση των διαδηλωτών να υπακούσουν στην εντολή διάλυσης της αστυνομίας έγινε χρήση βίας και ξεκίνησαν βίαιες συμπλοκές μεταξύ των, με τους διαδηλωτές να εξορμούν εναντίον των αστυνομικών με πέτρες και ξύλα ενώ οι τελευταίοι αντεπιτίθεντο με γκλοπς. Σημειώθηκαν πολλοί τραυματισμοί με τους τραυματίες διαδηλωτές και αστυνομικούς να μεταφέρονται στον σταθμό Α΄Βοηθειών και πολλά καταστήματα και περίπτερα να δηλώνουν ζημιές με σπασμένες προθήκες όπως και η πρόσοψη της αμερικανικής υπηρεσίας πληροφοριών. Οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν και στην προσπάθειά τους οι αστυνομικοί να απωθήσουν το πλήθος ξεκίνησαν να πυροβολούν στα άκρα για εκφοβισμό όμως στην πορεία χάθηκε η ψυχραιμία με αποτέλεσμα να πυροβολήσουν και διαδηλωτές που φώναζαν ότι χτυπώντας τους χύνουν ελληνικό αίμα. Σημειώθηκαν πάνω από 300 πυροβολισμοί οδηγωντας το συγκεντρωμένο πλήθος σε παρόδους για να βρουν διαφυγή. Στη συνέχεια σημειώθηκε το εξής παράδοξο, ενώ νωρίτερα οι δύο ομάδες επιτίθονταν η μία στην άλλη έπειτα από τους τραυματισμούς ενώθηκαν όλοι μαζί ζητωκραυγάζοντας υπέρ της ένωσης και συζητώντας για την επικείμενη εκτέλεση.[199]

Ταυτόχρονα με τα παραπάνω περιστατικά που έλαβαν χώρα πέριξ της οδού Σταδίου, άλλες

[196]Στο ίδιο.
[197]Στο ίδιο.
[198]Στο ίδιο.
[199]Στο ίδιο.

μαχητικές διαδηλώσεις σημειώθηκαν στην ευρύτερη περιοχή της οδού Πατησίων και σε πλατείες όπως των Αγ.Θεοδώρων και άλλες όπου ένας νέος ηλικίας 20 ετών τραυματίστηκε πολύ σοβαρά με σφαίρα στο κεφάλι ενώ λίγο αργότερα άλλα δύο άτομα εκ των οποίων ο ένας αστυνομικός χτυπημένο στην καρωτίδα εξέπνευσαν. Οι τραυματίες όπως αναφέρει η δημοσιογραφική πένα ήταν τόσοι πολλοί που ο σταθμός Α΄Βοηθειών δεν είχε άλλο αίμα για μεταγγίσεις ασθενών. Σύμφωνα με την ανακοίνωση της αστυνομίας οι διαδηλωτές πυροβόλησαν πρώτοι και ακολούθησαν οι αστυνομικοί με ριπές στον αέρα προς εκφοβισμό. Κάποιοι εξ αυτών έχασαν την ψυχραιμία τους και για τον λόγο αυτό υπήρξαν θύματα. Ειδικότερα, ο τραγικός απολογισμός των επεισοδίων σύμφωνα με επίσημες ανακοινώσεις ήταν 189 τραυματίες εκ των οποίων 59 αστυνομικοί και 130 πολίτες. Νεκροί ήταν ο Ι.Κωνσταντόπουλος ετών 23 από τη Γορτυνία, ο Π.Γεροντής ετών 28, βιβλιοπώλης και ο Φ.Νικολάου μηχανικός των ΣΕΚ ετών 23.[200]

Το Ασ.Πρεςς κάνει λόγο για τα γεγονότα αναφέροντας επίσης ότι δεν τραυματίσθηκε κανένας Αμερικανός πολίτης, ότι το προξενείο έκλεισε και ότι κάηκε βρετανική σημαία, ενώ το ρώυτερ μετέδωσε ότι σύμφωνα με ανεπίσημες πηγές φονεύθηκαν 7 άτομα και τραυματίστηκαν πάνω από 300 άτομα κατά τις οδομαχίες. Επίσης εξεφράσθησαν φόβοι για το ενδεχόμενο απαγωγών Βρετανών όπως ασκηθεί πίεση στη Μ.Βρετανία προς απελευθέρωση των δύο Κυπρίων αγωνιστών.

Παράλληλα, σε άλλο σημείο της η *Μακεδονία* αναφέρει ότι σοβαρά επεισόδια και αντιδράσεις συνέβησαν και σε άλλε μεγάλες ελληνικές πόλεις όπως στην Πάτρα, στα Ιωάννινα, στην Αλεξανδρούπολη, στα Χανιά ενώ στη Λευκωσία επικρατεί τεταμένη ατμόσφαιρα από συνεχείς επιθέσεις της ΕΟΚΑ. Εξερράγησαν βόμβες σε βρετανικά οχήματα προκαλώντας τραυματισμούς αλλά και οι εκκλησίες των πόλεων γέμισαν από πιστούς για να απευθύνουν δεήσεις. Τέλος γίνεται αναφορά στον Ντάλλες ο οποίος ανεπισήμως υπέδειξε στον Λόυντ αναβολή της εκτέλεσης.[201]

Αμέσως μετά τον απαγχονισμό των δύο ηρώων η *Μακεδονία* αποτυπώνει στο φύλλο της την οργή και τον πόνο έως θανάτου, όπως χαρακτηριστικά τονίζει, της κοινής γνώμης. Περιγράφει την ψυχική δύναμη και το σθένος και την ψυχραιμία των ηρώων τις τελευταίες τους στιγμές που εντυπωσίασαν ακόμη και τους δημίου τους. Η εκτέλεση έγινε στις τρεις τα χαράματα με δρακόντεια μέτρα ασφαλείας πέριξ των φυλακών και ετάφησαν κρυφά ενώ ο ιερέαςτων φυλακ'ων ετέλεσε την εξόδιο ακολουθία χωρίς να παρίσταται στην ταφή. Μεταφέρει το βαρύ κλίμα που επικρατεί στη Μεγαλόνησο στην οποία έχει κηρυχθεί γενικό πένθος με τους εργαζομένους να απέχουν από τις εργασίες τους, τις καμπάνες να χτυπούν πένθιμα και τον κόσμο να συρρέει στις εκκλησίες για αναπέμψει δεήσεις, ενώ λιθοβολούνται οι Άγγλοι μόλις πλησιάζουν συγκεντρωμένο πλήθος, πραγματοποιούνται τοποθετήσεις και εκρήξεις βομβών ενώ συλλαμβάνονται και ιερείς.

Τονίζεται ως συνέπεια του απαγχονισμού και ο απαγχονισμός των σχέσεων των δύο λαών και ότι από εδώ και πέρα οι Έλληνες θα θεωρούν πάντα βαρβάρους, εγωιστές, απατεώνες, κανίβαλους τους Άγγλους. Για τις ίδιες συνέπειες κάνει ακόμη λόγο και η Ρώμη όπου οι εφημερίδες χρησσιμοποίησαν εντυπωσιακούς τίτλους στη δημοσίευση των εκτελέσεων. Σημειώνεται επίσης ότι το γεγονός της θυσίας των δύο αποτελεί σταθμό και ορόσημο στην ιστορία των μεγάλων ιδεολογικών κινημάτων κάνοντας όλους του Έλληνες πραγματικά σοφώτερους. Μίλησε και για εμπόρους των λαών που κάνουν τα πάντα προς ικανοποίηση των συμφερόντων τους στη διεθνή πολιτική σκηνή που δε γνωρίζει ηθικούς φραγμούς. Εν συνεχεία γίνεται μια ιστορική αναδρομή στις υπηρεσίες και τις θυσίες της Ελλάδος στο αλβανικό μέτωπο, αργότερα στην Άπω Ανατολή εξυπηρετώντας και συμφέροντα της Αγγλίας η οποία ως λαός φιλελεύθερος και σύμμαχος φέρθηκε αναίσχυντα και επαίσχυντα και έφτασε στο σημείο να ισχυρίζεται ότι η Τουρκία έχει περισσότερα δικαιώματα επί της Κύπρου από την Ελλάδα καθώς θεωρείται τουρκικό έδαφος. Ταυτόχρονα δε μένει έξω από την κριτική και η Αμερική η οποία ως θεατής με παντελή αδιαφορία και κακεντρέχεια δεν έκανε καμία σύσταση στη σύμμαχό της Αγγλία ούτε επενέβη με οιονδήποτε τρόπο , στάση που την εξισώνει με την τελευταία. Για να μη θεωρηθεί ότι με την κριτική της αυτή προς την Αμερική η Ελλάδα προσεγγίζει το ρωσικό άρμα, κατηγορεί και τη Ρωσία για τη σιωπηλή της στάση απέναντι στο έγκλημα που διεξήχθη κάνοντας λόγο χωρίς υπεκφυγές για ρωσσοαγγλικές «περιπτύξεις». Καταλήγει ότι εν μέσω διεθνούς απάτης και υποκρισίας θα πρέπει η Ελλάδα να ακολουθήσει ρεαλιστικη πολιτική απομακρυσμένη από παλαιούς ρομαντισμού και συναισθηματισμούς. Τέλος στις δημοτικές

[200] *Μακεδονία,*Θεσσαλονίκη 10 Μαΐου 1956.
[201] Στο ίδιο.

εκλογές της Αγγλίας ο Ήντεν δέχεται τις επιπτώσεις ίσως της άτεγκτης στάσης του απέναντι στους δύο Κυπρίους αγωνιστές καθώς τα αποτελέσματα αυτών είναι δυσμενή για τον ίδιο.[202]

Στο εσωτερικό μέτωπο, ο αναγνώστης της εφημερίδας διαβάζει ότι η αντιπολίτευση αξιώνει παραίτηση της κυβέρνησης αλλά και τις τοποθετήσεις όλων των κομματικών αρχηγών ξεκινώντας από αυτήν του πρωθυπουργού Καραμανλή, του Βενιζέλου, του Παπανδρέου, του Καρτάλη αλλά και του Τσαλδάρη, δηλώνοντας όλοι τον αποτροπιασμό, τη λύπη και την οργή τους. Ταυτόχρονα το δημοτικό συμβούλιο της συμπρωτεύουσας ζητά κατόπιν εγκριθέντος ψηφίσματος κυβέρνηση εθνικής σωτηρίας και τιμής.Ψηφίσματα ακόμη και επιστολές διαμαρτυρίας κατατέθηκαν από πόλεις όπως η Λάρισα, το Κιλκίς, ο Βόλος, ο Αλιστράτης, η Δράμα, η Καβάλα, τα Χανιά, η Ρόδος, η Κομοτηνή, η Αλεξανδρούπολη, η Ν.Ζίχνη. Χαρακτηριστική της απήχησης των εκτελέσεων είναι και η εικόνα που μεταφέρεται από τη Ν.Αφρική και ιδιαίτερα από το Γιοχάνεσμπουργκ όπου έκλεισαν τα ελληνικά καταστήματα και καφενεία εις ένδειξη διαμαρτυρίας.

Παράλληλη αναφορά της εφημερίδος για τα επεισόδια στη Θεσσαλονίκη σημείωνε ότι πραγματοποιήθηκε η δίκη στο πλημμελειοδικείο των 12 συλληφθέντων και ότι η έκδοση της απόφασης πηρε αναβολή. Για τα γεγονότα της Αθήνας γίνεται γνωστό ότι και άλλος σοβαρά τραυματισμένος ο Γεωργακόπουλος κατέληξε με τον αριθμό των νεκρών να φτάνει τους τέσσερις αυξάνοντας το χάσμα μεταξύ κυβέρνησης και λαού και με την αντιπολίτευση να επιρρίπτει όλες τις ευθύνες στην κυβέρνηση κατηγορώντας την συνάμα ότι δεν έκανε καμία διπλωματική ενέργεια δείχνοντας έτσι ότι δεν αντέδρασε ως όφειλε και ως εκ τούτου η παραμονή τη στην εξουσία εγκυμονεί πλείστους εθνικούς κινδύνους. Αναφορικά με τα θύματα ο Υπουργός Εσωτερικών δήλωσε κατηγορηματικά ότι οι αστυνομικοί δεν έκαναν χρήση των όπλων του αλλά οι μοιραίοι πυροβολισμοί προήλθαν από οπλοφορούντες διαδηλωτές. Σε αντίθεση όμως με την παραπάνω δήλωση έρχεται η δήλωση του υφυπουργού εσωτερικών σύμφωνα με την οποία ο Κωνσταντόπουλος κατέληξε στα τραύματά του από σφαίρα αστυνομικού και διεξάγονται έρευνες.

Ο δήμαρχος Αθηναίων κατήγγειλε την κυβέρνηση ότι ευθύνεται για τα γεγονότα ενώ σε άλλη στήλη της η εφημερίδα ανακοινώνει τις συλλήψεις κομμουνιστών οι οποίοι ήταν εξόριστοι και βρίσκονταν με άδεια στην Αθήνα τα ονόματα των οποίων δεν ανακοινώθηκαν αλλά υπήρξε σύνδεση με τα δραματικά γεγονότα της προηγουμένης. Τέλος σημειώνεται ότι ολόκληρη η δύναμη της αστυνομικής διεύθυνσης Αθηνών μαζί με τη χωροφυλακή ήταν ξανά επι φυλακήν φοβούμενη εκ νέου επεισόδια μετά των απαγχονισμό των δύο Κυπρίων.[203]

Στις 12 του μηνός η *Μακεδονία* γνωστοποιεί τον απαγχονισμό δύο Βρετανών στρατιωτών των Χιλλ και Σίλτον από την ΕΟΚΑ ως αντίποινα για τον αντίστοιχο απαγχονισμό των Καραολή-Δημητρίου. Με προκήρυξή του ο Διγενής συντεταγμένη στα ελληνικά και αγγλικά ανακοίνωσε ότι ο ενταφιασμός τους έγινε κρυφά όπως ακριβώς έπραξαν και οι Άγγλοι. Είναι αξιοσημείωτο πάντως ότι η πλειοψηφία των Βρετανών δεν πιστεύει ότι είναι αληθείς οι πληροφορίες για την εκτέλεση αυτή. Επιπλέον, έγινε γνωστός ο πυροβολισμός ενός δεκαπεντάχρονου νεαρού που διένειμε φυλλάδια της ΕΟΚΑ αναφερόμενα στις εκτελέσεις των δύο Άγγλων στρατιωτών στην πλατεία Μεταξά της Λευκωσίας ο οποίος υπέκυψε στα τραύματά του κατά τη μεταφορά του στο νοσοκομείο. Το απόγευμα της ίδιας ημέρας βρετανικές στρατιωτικές αρχές με ανακοίνωσή τους αναφέρουν ότι περίπολος των δυνάμεων ασφαλείας εντόπισε ύποπτη κίνηση ομάδας ανδρών οι οποίοι δε σταμάτησαν στην κλήση των αρχών με αποτέλεσμα πυροβολισμοί προειδοποιητικοί να τραυματίσουν θανάσιμα έναν εξ αυτών η ταυτότητα του οποίου θα ανακοινωνόταν μετά το περας των ανακρίσεων. Άλλες πάλι αγγλικές εφημερίδες στηλιτεύουν τη στάση του Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών Ντάλλες που προσπάθησε να μεσολαβήσει προς σωτηρία των δύο Κυπρίων, ισχυριζόμενες ότι θα πρέπει να λέγονται τα αληθή γεγονότα και οι Βρετανοί δεν καταπιέζουν την Κύπρο, αντίθετα έχουν συντελέσει στην άνοδο του βιοτικού της επιπέδου. Αριστερές πάντως εφημερίδες της Βρετανίας υποστηρίζουν ότι τα όπλα και οι δήμιοι δεν είναι η κατάλληλη τακτική.[204]

Στα εσωτερικά τώρα, μέσα από τα πρωτοσέλιδά της *Μακεδονίας* η κυβέρνηση κατηγορείται για ακόμη μια φορά για ολιγωρία καθώς ακολουθώντας πολιτική κατευνασμού δεν αντέδρασε έντονα όπως θα όφειλε στα εγκλήματα τη Αγγλίας και ως εκ τούτου στερείται πολιτικής ευθιξίας καθώς με

---

[202]Στο ίδιο.

[203] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 11 Μαΐου 1956.

[204]Στο ίδιο.

τη στάση της διευκολύνει τους Άγγλους δυνάστες. Σύσσωμα τα κόμματα του κέντρου προτίθενται να ζητήσουν από τον βασιλιά αποπομπή του Καραμανλή καθώς οι στιγμές κρίνονται ιστορικές.

Παράλληλα, κατόπιν των συνεχών προανακρίσεων εξακριβώθηκε ότι ο θάνατος του Κωνσταντόπουλου προήλθε από σφαίρα αστυνομικού ενώ των άλλων δύο από ιδιώτες. Η Γενική Ασφάλεια πάντως των Αθηνών από την ημέρα των επεισοδίων και έπειτα διενεργεί αθρόες συλλήψεις πολιτών. Επίσης 25 αδειούχοι εξόριστοι συνελήφθησαν και θα οδηγηθούν πίσω στον Αγ.Ευστράτιο.[205]

Το πένθος σε Κύπρο και Ελλάδα συνεχίζεται με τον αρχηγό του δημοκρατικού κόμματος Καρτάλη να ισχυρίζεται ότι ο ελληνικός λαός αξιώνει να παρασημοφορηθούν οι ήρωες και να δοθεί ισόβια σύνταξη στις οικογένειές τους, ενώ ψηφίσματα διαμαρτυρίας κατατίθενται από διάφορους φορείς σε όλη την Ελλάδα και μάλιστα το δημοτικό συμβούλιο Αθηνών αποφάσισε την ανέγερση μνημείου προς τιμή των ηρώων ενώ τα δημοτικά συμβούλια Κομοτηνής και Αλεξανδρούπολης αποφάσισαν να μποϋκοτάρουν βρετανικά προϊόντα. Επιπλέον, ιδιαίτερα συγκινητική και αντιπροσωπευτική των αισθημάτων του λαού είναι η πράξη ενός μαθητού Δημοτικού σχολείου της θεσσαλονίκης ο οποίος δίνει τον κουμπαρά του στη μητέρα του Καραολή αποτελώντας η κίνηση αυτή αναγνώριση του αγώνα της Κύπρου για την ελευθερία και την Ένωση από μια παιδική ψυχή.

Τέλος, αναφορικά με τον αντίκτυπο των απαγχονισμών στη διεθνη πολιτική σκηνή γίνεται σαφής η καθολική αγανάκτηση όλων των δημοκρατικών χωρών με παραπομπές στον ιταλικό, γαλλικό και γιουγκοσλαβικό τύπο. Ο πρώτος κατονομάζει βάρβαρο τον απαγχονισμό και παράλογη τη θανατική ποινή σε νεαρούς πατριώτες ενώ το Παρίσι μιλά για το τέλος μιας φιλίας και το Βελιγράδι απορεί για το πώς είναι δυνατόν στη Μ.Βρετανία να καταργείται η θανατική ποινή και να εφαρμόζεται στην Κύπρο. Ιρλανδοί εργάτες,ο βελγικός τύπος και 'Ελληνες από την Ουάσιγκτον, τη Γενεύη, το Κάιρο στέλνουν επιστολές διαμαρτυρίας και άρθρο εφημερίδας στη Βομβάη κάνει λόγο για την κατάντια του αποικισμού.[206]

Διαβάζουμε στο φύλλο της *Μακεδονίας* στις 13 Μαΐου ότι εξακολουθεί η γενική απεργία για την εκτέλεση των δύο ηρώων ενώ η ΕΟΚΑ προβαίνει σε συνεχείς επιθέσεις με πιο πρόσφατη την τοποθέτηση νάρκης σε οδική γέφυρα. Οι έρευνες των Άγγλων για τον αρχηγό της οργάνωσης έχουν ενταθεί αλλά παραμένουν άκαρπες.[207] Ταυτόχρονα ο απόηχος των εκτελέσεων δεν έχει ακόμη κοπάσει καθώς διχασμός επικρατεί στην αγγλική βουλή με θυελλώδεις συζητήσεις για το εν λόγω ζήτημα με το εργατικό κόμμα να ζητά συνομιλίες με τον Μακάριο στο Λονδίνο και σαφή αναγνώριση της αυτοδιαθέσεως και τον Μπόυντ από τη θέση του υπουργού των Αποικιών να υπεραμύνεται των εκτελέσεων υποστηρίζοντας ότι δε θα εγκαταληφθεί το νησί.

Μετά τις έρευνες και τις ανακρίσεις η κυβέρνηση αποφάσισε την αντικατάσταση του διευθυντη της αστυνομίας Αθηνών και του διοικητή της Γενικής Ασφάλειας ενώ προφυλακίσθηκε ο αστυνόμος Αντωνόπουλος σφαίρα του όπλου του οποίου σκότωσε τον Κωνσταντόπουλο. Ο αστυνόμος αρνείται μετ΄αποδείξεων ότι σφαίρα του ευθύνεται για τον θάνατο του διαδηλωτού [208]αλλά προφανώς η κοινή γνώμη απαιτούσε ένα εξιλαστήριο θύμα. Συνεχίζονται πάντως οι δεήσεις υπέρ των απαγχονισθέντων να ψάλλονται στους ναούς της Ελλάδας και του εξωτερικού ενώ γίνεται αναφορά σε άλλους δύο Κυπρίους αγωνιστές τον Ζάκο και τον Μιχαήλ οι οποίοι έχουν ήδη καταδικασθεί σε θάνατο και απειλούνται με απαγχονισμό.[209]Επικρατεί λοιπόν γενική αναστάτωση η διάρκεια της οποίας μαζί με τα πρόσφατα αιματηρά επεισόδια και τον φόβο νέων οδηγούν την κυβέρνηση Καραμανλή στην απαγόρευση των συλλαλητηρίων.[210]

Η κοινή γνώμη πάντως ακόμη συγκλονισμένη από τα γεγονότα συνδράμει στην πρωτοβουλία του δήμου Αθηναίων και της Εθνικής τράπεζας στο άνοιγμα λογαριασμού υπέρ της ανέγερσης ηρώου των Καραολή-Δημητρίου.[211]Στο ίδιο κλίμα ο ροταριανός όμιλος Θεσσαλονίκης θα απονείμει χρυσά βραβεία στους ήρωες για την αυτοθυσία τους υπέρ της ελευθερίας της πατρίδος με τον μητροπολίτη

---

[205]*Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 12 Μαΐου 1956.
[206] Στο ίδιο.
[207] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 13 Μαΐου 1956.
[208] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 15 Μαΐου 1956.
[209] Στο ίδιο.
[210] Στο ίδιο.
[211] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 16 Μαΐου 1956.

κ.Παντελεήμονα να τα μεταβιβάσει στις οικογένειές τους. Στην Αλεξανδρούπολη πάλι αποφασίστηκε από το δημοτικό συμβούλιο να μετωνομάσει την παραλιακή λεωφόρο Τσώρτσιλ σε λεωφόρο Καραολή και Δημητρίου[212], παράδειγμα το οποίο θα ακολουθήσουν πολλές πόλεις.

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ

'Ετερη εφημερίδα της Θεσσαλονίκης η *Νέα Αλήθεια* στο φύλλο της στις 9 Μαΐου κατονομάζει ως ασυγχώρητο έγκλημα την επικείμενη εκτέλεση των Καραολή-Δημητρίου και απόλυτο άνου τύραννο τον Χάρντιγκ που χωρίς να λάβει υπόψη του ουδεμία έκκληση ή διάβημα αποφάσισε να τους οδηγήσει στην αγχόνη. Ιδιαίτερα παραστατικά περιγράφει τις συνέπειες που θα έρθουν καθώς η πράξη αυτή θα αποτελέσει το άναμμα της θρυαλίδας που θα οδηγήσει σε ένα νέο Αρκάδι και υποστηρίζει ρητά και ξεκάθαρα ότι η Ελλάς ως έθνος τίμιο και αξιοπρεπές θα πρέπει να διακόψει κάθε σχέση και συνάφεια με τη Βρετανία. Προβαίνει σε σκληρές προτάσεις εφόσον διαπραχθεί το έγκλημα να μην επιτραπεί σε κανέναν Άγγλο να παραμείνει στην Ελλάδα και να ανακληθούν οι Έλληνες που διαμένουν στη Βρετανία για λόγους εθνικής αξιοπρέπειας.

Παράλληλα, δημοσιεύται η επικήρυξη του Χάρντιγκ από έναν γενναίο όπως τον ονομάζει Κρητικό που δίνει 30.000 χρυσές λύρες σε αυτόν που θα του φέρει το κεφάλι του Στρατάρχη συγκρίνοντας τις 10.000 λίρες αντίστοιχα που έχει εξαγγείλει ο τελευταίος για τον Διγενή εξυψώνοντας έτσι την υπερηφάνεια της ελληνικής απάντησης.[213]

Όμοια με τη *Μακεδονία* και η παρούσα εφημερίδα αναφέρει την απονομή χάριτος που ζητούν 30 Άγγλοι εργατικοί βουλευτές για τους μελλοθανάτους και εστιάζει σε τοποθετήσεις του βρετανικού τύπου με διαφέρουσες απόψεις. Έτσι, οι *Τάιμς* παρέχουν τη στήριξή τους στον Χάρντιγκ, η *Μάντζεστερ Γκάρντιαν* στηλιτεύει την πολιτική επιλογή της κυβέρνησης να δημιουργεί «μάρτυρες» συγκρίνοντάς την με τη γαλλική που αντιμετωπίζει αντίστοιχες καταστάσεις στο Αλγέρι, χωρίς όμως να διαπράττει και αντίστοιχα σφάλματα και τα *Νέα Χρονικά* ζητούν να αποτραπεί η εκτέλεση με το σκεπτικό ότι πρέπει να αλλάξει άρδην η στάση της Βρετανίας προς την ταχύτερη εξεύρεση λύσης.

Εν συνεχεία εξαίρει την αντίδραση των φυλακισμένων στο άκουσμα της απόφασης του Χάρντιγκ καθώς με πατριωτικά τραγούδια,με συνθήματα υπέρ της Ένωσης την υποδέχθηκαν και με κήρυξη σαρανταοκτάωρης απεργίας πείνας. Αποφάσισαν να φορούν μαύρα περιβραχιόνια και την ημέρα της εκτέλεσης να κρατήσουν δέκα λεπτά σιγής. Γίνεται επίσης γνωστός και στη *Νέα Αλήθεια* ο φόβος των Βρετανικών αρχών για εξεγέρσεις του κυπριακού λαού και για αυτό λαμβάνονται έκτακτα μέτρα με διαταγή ακινητοποίησης όλων των οχημάτων. Συμπληρώνοντας την είδηση της *Μακεδονίας* για κατ΄οίκον περιορισμό των Άγγλων επισημαίνει η *Νέα Αλήθεια* ότι η αυτός θα ισχύσει για 4 μέρες και κατόπιν σύστασης με παράθυρα κλειστά και ότι απαγορεύθηκαν τα ταξίδια των Βρετανών για το προσεχές δεκαήμερο. Και η παρούσα εφημερίδα φιλοξενεί στις στήλες της δηλώσεις όλων των πολιτικών αρχηγών και αναφέρει επιπλέον ότι ο πρεσβευτής της Ελλάδας στην Ουάσιγκτον Γ.Μελάς διατάχθηκε να προβεί σε διάβημα προς το «Σταίητ Ντιπάρτμεντ» για τη ματαίωση της εκτέλεσης.[214]

Την επόμενη μέρα στο εξώφυλλό της η εφημερίδα με δύο μεγάλες φωτογραφίες των Καραολή και Δημητρίου ανακοινώνει την εκτέλεση των δύο αγωνιστών την τρίτην πρωινή με βαρύτατο πένθος να καλύπτει την ηρωική Κύπρο και ολόκληρη την Ελλάδα. Με μεγάλα τονισμένα γράμματα γράφεται η έκφραση «αιώνια κατάρα» για να χαρακτηρίσει το έγκλημα που επιτελέστηκε. Με αναφορά σε Σούλι και Αραπίτσα και Αρκάδι και Πόντο υμνείται η γενναία αντιμετώπιση και περιφρόνηση του Έλληνα για τον θάνατο όταν αυτός πρόκειται για την πατρίδα. Όμοια και τώρα έπραξαν οι δύο πατριώτες για να καταστούν έμπνευση για το πανελλήνιο. Όμοια και τώρα τίποτα δεν μπορεί να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ των δύο χωρών και είναι χρέος των Ελλήνων να μεταδίδουν από γενιά σε γενιά την ανάγκη της αηδίας και του μίσους.

Σε επόμενη σελίδα φωτογραφικό ρεπορτάζ από το μεγαλειώδες συλλαλητήριο στη Θεσσαλονίκη με ομιλιτή τον μητροπολίτη της καταδεικνύει το μέγεθος της οργής του λαού. Αρκετά μικρότερη αναφορά στα επεισόδια κάνει η παρούσα εφημερίδα συγκριτικά με τη *Μακεδονία*

---

[212] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 18 Μαΐου 1956.
[213] *Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 9 Μαΐου 1956.
[214] Στο ίδιο.

περιγράφοντας τη σπουδάζουσα νεολαία να παρελαύνει στις οδούς της πόλης με πλακάτ και εκδηλώσεις υπέρ της σωτηρίας των δύο μαχητών σημειώνοντας μάλιστα πως μέχρι το μεσημέρι δε συνέβη κανένα επεισόδιο. Φοιτητές και μαθητές εκκίνησαν από τα Πανεπιστήμια κατά τις 11 το πρωί κατευθυνόμενοι κεντρικά με την αστυνομία να φρουρεί τα ξένα προξενεία και άλλα συναφή οικήματα. Ακόμη, κοντά στις ατελείωτες διαμαρτυρίες φορέων και ιδιωτών η *Νέα Αλήθεια* προσθέτει και αυτήν του επιμορφωτικού ινστιτούτου Θεσσαλονίκης απευνόμενου έκκληση σε όλα τα πολιτισμένα κράτη να αποδοκιμάσουν τις εκτελέσεις και καλεί όλα τα παραρτήματα Μακεδονίας να παραμείνουν κλειστά.[215]

Στις 11 Μαΐου η εφημερίδα κάνει λόγο για αγεφύρωτο χάσμα στις ελληνοαγγλικές σχέσεις με την επικοινωνία μεταξύ των να έχει διακοπεί και η κυβέρνηση να εξετάζει το ζήτημα χαράξεως νέας πορείας για το κυπριακό, τονίζοντας ότι δε θα δεχθεί διαπραγματεύσεις με τη βρετανική κυβέρνηση αλλά θα ζητήσει άμεση επέμβαση του ΟΗΕ. Στο ίδιο κλίμα ο αρχηγός του λαϊκού κόμματος Τσαλδάρης κατηγορεί την κυβέρνηση καθώς δεν αντιδρά στα αιματηρά γεγονότα Αθήνας και Κύπρου. Θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί τη δημοσιότητα που έχουν λάβει τα γεγονότα για την προβολή του κυπριακού στη διεθνή σκηνή αλλά ο Καραμανλής σιωπά. Κακίζει επίσης την κυβέρνηση για τη μη παραίτηση του Υπουργού Δημοσίας Τάξης χωρίς να δείχνει την παραμικρή ευθιξία. Όπως και η *Μακεδονία* σε άλλο της σημείο αναφέρεται στην πρόταση του Καρτάλη για παρασημοφόρηση των αγωνιστών και συνταξιοδότηση των οικογενειών τους.

Αντιπροσωπευτικός πάντως του τρόπου που σχολιάζει η Νέα Αλήθεια μέσω των αρθρογράφων της τα γεγονότα είναι ο χαρακτηρισμός της Βρετανίας ως δολοφόνου καθώς οι εκτελέσεις των δύο αποτελούν άλλη μία σταγόνα αίματος στο διάδημα της βασίλισσας παραλληλιζόμενη με τον Χίτλερ και τον Στάλιν. Στη συνέχεια προτείνεται η διεκδίκηση της Κύπρου χωρίς προσχήματα καθώς οι εξελίξεις οδηγούν στην επιλογή αυτή, επιλογή που υπερψηφίστηκε άλλωστε στο δημοψήφισμα των Κυπρίων το 1950.[216]

Συνεχίζοντας, σχολιάζεται το γεγονός ότι δεν ελήφθη καθόλου υπόψη από τις βρετανικές αρχές το διάβημα του Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών Ντάλλες για τη μη εκτέλεση των αγωνιστών, πράξη που θεωρείται από τους διπλωματικούς κύκλους της Ουάσιγκτον ως μέγα σφάλμα και πρόκληση. Για τους λόγους αυτούς θα πρέπει ο ελληνικός λαός ακόμη και αν η κυβέρνηση αλλάξει πορεία, να διακόψει κάθε σχέση, προσωπική φιλία, εμπορική συναλλαγή, πνευματικό δεσμό με την Αγγλία,να μάθει να μισεί και να σιχαίνεται κάθε τι αγγλικό, σα μια μορφή πολέμου ουσιαστικού και αποτελεσματικού.

Αναφορά επίσης γίνεται και στην κίνηση του Υπουργού Γεωργίας Αβέρωφ να επιστρέψει το βρετανικό παράσημο που του είχε απονεμηθεί, κίνηση που θα έπρεπε να οδηγήσει και στο να επιτραπεί στους Έλληνες αξιωματικούς να πράξουν το ίδιο για να φανεί στους Άγγλους η περιφρόνηση ως κράτος, ως δύναμη, ως λαό. Απευθυνόμενος ο αρθρογράφος στους Αμερικανούς θα ήθελε να ειδοποιηθούν οι αρμόδιοι της αμερικανικής ραδιοφωνικής υπηρεσίας της Ουάσιγκτον ότι η «Φωνή της Αμερικής» από τη στιγμή που δεν ενδιαφέρεται για το πένθος του ελληνικού λαού, από τη στιγμή που δεν ακούγεται κάποια συναντίληψη αλλά εκπέμπεται παγερή αδιαφορία, δεν ακούγεται συμπαθώς. Σχετικά με την ασφάλεια που παρέχεται στο προξενείο Θεσσαλονίκης επισημαίνεται ότι θα έπρεπε να τους δηλωθεί ότι αυτή παρέχεται μόνο εντός του προξενικού μεγάρου και έξω από αυτό εάν θέλουν να εμφανιστούν να κατανοήσουν ότι προκαλούν το δημόσιο αίσθημα και ως εκ τούτου να είναι έτοιμοι να δεχθούν την εξωτερίκευση των συναισθημάτων των Ελλήνων. Τέλος στηλιτεύει την πολιτικολογία που διαφαίνεται μέσα από το ψήφισμα του δημοτικού συμβουλίου καθώς αυτό θα το συνυπέγραφε εφόσον εξέπεμπε τη φωνή του λαού και όχι πολιτικές σκοπιμότητες.

Στο πλαίσιο του πανελλήνιου τριήμερου πένθους τονίζεται ότι οι σημαίες θα κυματίζουν μεσίστιες και οι καμπάνες της εκκλησίας θα ηχούν πένθιμα στην Κύπρο. Σημαντική μνεία θα πρέπει να γίνει στη δήλωση της Εθνικής Φοιτητικής Ένωσις βάσει της οποίας στις φοιτητικές τάξεις υπεισήλθαν ανεύθυνα αναρχικά στοιχεία στην προσπάθειά τους να εκμεταλλευτούν τον ενθουσιασμό των φοιτητών για την κυπριακή υπόθεση προκαλώντας μεγάλες ανωμαλίες στις εκδηλώσεις,[217] δίνοντας έτσι μια άλλη διάσταση στο θέμα των επεισοδίων. Επιπλέον, δίνονται στοιχεία για τη δίκη

[215] *Νέα Αλήθεια,*Θεσσαλονίκη 10 Μαΐου 1956.
[216]*Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 11 Μαΐου 1956.
[217] Στο ίδιο.

των 12 κατηγορουμένων διαδηλωτών οι οποίοι ζήτησαν και πήραν αναβολή με εξαίρεση έναν νεαρό από τη Μυτιλήνη που δικάστηκε και απηλλάγη λόγω αμφιβολιών ενώ διετάχθη η σύλληψη τριών.[218]

Περνώντας οι μέρες από τον απαγχονισμό των αγωνιστών ο αντίκτυπος στη βρετανική κοινωνία είναι ακόμη έντονος καθώς μέσα από τον τύπο φανερώνεται ότι αυτή είναι διχασμένη. Ιδιαίτερα οι εργατικές εφημερίδες επιτίθενται δριμύτατα εναντίον του Ήντεν ενώ άλλες υποστηρίζουν ότι για την εκτέλεση του Χιλλ υπεύθυνη είναι η ελληνική κυβέρνηση και ο Μακάριος που ενθάρρυναν την ΕΟΚΑ. Πάντως η εφημερίδα επευφημεί τον Διγενή για τα αντίποινα και όλες τις ενέργειές του, προσφωνώντας τον Λεβέντη, Ακρίτη αθάνατο. Σε άλλο σημείο το φύλλο στις 12 Μαΐου μεταφέρει το κλίμα που κυριαρχεί στην Πάτρα, καθώς επικρατεί η σκέψη της αποπομπής του Βρετανού Προξένου με το κλείσιμο συνεπακόλουθα του Προξενείου και την κατάργηση της Βρετανικής Ακαδημίας. Παράλληλα, ο καθηγητής Ακαδημίας του Πανεπιστημίου Πατρών κ.Πρέσσας επιστρέφει τα παράσημά του στον 'Αγγλο πρεσβευτή, συνοδευόμενα από επιστολή στην οποία αποκαλεί τους Άγγλους άρπαγας και σατανάδες. Άξιον λόγου επίσης, είναι το γεγονός της μετονομασίας της κεντρικής οδού του Ρίου, προαστίου της Πάτρας σε Καραολή-Δημητρίου.[219]

Το ότι οι μέρες περνούν και παραμένει το θέμα στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων αποδεικνύει ακριβώς το πόσο φλέγον είναι. Παρατίθεται λοιπόν ολόκληρη η τελευταία αποχαιρετιστήρια επιστολή του Καραολή στη δημοσιότητα κατά την οποία τους παρηγορεί όλους συστήνοντας ψυχραιμία. Ταυτόχρονα δηλώνεται το ότι ο Βρετανός πρεσβευτής φεύγει από την Αθήνα με την ευχή όλων «να φύγει και να μην ξαναγυρίσει» και μαζί του να φύγουν και όλοι οι Άγγλοι. Χαρακτηριστική όμως της ατμόσφαιρας στην Κύπρο είναι η απειλή του Στρατάρχη ότι θα προχωρήσει ακόμη και σε ομαδικές εκτελέσεις Κυπρίων πατριωτών. Σε απάντηση μεταφέρονται τα λόγια Κύπριου ιερέα που συστήνει αγώνα μέχρις εσχάτων ,άνευ οίκτου.[220]

Απόρροια της θυσίας των Καραολή-Δημητρίου είναι η διεθνοποίηση του κυπριακού. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του πρωθυπουργού της Αυστραλίας ο οποίος αναγνωρίζει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του λαού του ελληνικού νησιού αλλά προβάλλει ζήτημα ανάγκης ασφάλειας του δυτικού κόσμου.

Στη συνέχεια επιδοκιμάζεται η επιλογή της κυβέρνησης να απαγορεύσει το συλλαλητήριο που σχεδίαζε η αντιπολίτευση με επιχείρημα ότι δεν είναι πρέπον να σύρονται τα προβλήματα του Έθνους στο πεζοδρόμιο καθώς επίσης πίσω από αυτά υποκρύπτεται δημοσκοπία.[221]Καθώς περνούν οι μέρες έρχονται στο φως της δημοσιότητας καινούρια στοιχεία για τους ήρωες. Συγκεκριμένα , στις 19 Μαΐου δημοσιεύεται μαρτυρία του ιερέα των φυλακών Παπαντώνη Ερωτοκρίτου ο οποίος παραμονή της εκτέλεσης τους εξομολόγησε και κοινώνησε προσπαθώντας να τους δώσει παρηγοριά και έψαλλαν όλοι μαζί αναστάσιμα τροπάρια. Στις 4 τα ξημερώματα κλήθηκε να τελέσει τη νεκρώσιμο ακολουθία, χωρίς όμως να παρίσταται στην ταφή.[222]Οι εκδηλώσεις μνήμης πάντως συνεχίζονται με τον ροταριανό όμιλο να βραβεύει τους δύο αγωνιστές σε επίσημη τελετή παρουσία των αρχών.[223]

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ

Το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας *Ελληνικός Βορράς,* στις 9 Μαΐου είναι αφιερωμένο στον επικείμενο απαγχονισμό, προειδοποιώντας ότι το σκοινί της αγχόνης θα καταστεί θρυαλλίς που θα ανατινάξει τα πάντα ακόμη και τη φαινομενική και εύθραυστη ειρήνη. Η Νέμεσις ως ελληνική θεότητα θα επέλθει στους Άγγλους.

Ο δήμιος Χάρντιγκ αρνήθηκε να αποδεχθεί το αίτημα χάριτος και όλη η Κύπρος τέθηκε υπό αυστηρή απομόνωση χωρίς επικοινωνία με εσωτερικό και εξωτερικό, με απαγόρευση τηλεφωνικής επικοινωνίας και κυκλοφορίας οχημάτων και πεζών, με κλειστά καταστήματα και με τους Άγγλους να προμηθεύονται τα απαραίτητα και να κλείνονται στα σπίτια τους. Η φήμη ότι οι δύο πατριώτες

[218] Στο ίδιο.
[219] *Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 12 Μαΐου 1956.
[220] *Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 14 Μαΐου 1956.
[221] *Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 16 Μαΐου 1956.
[222] *Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 19 Μαΐου 1956.
[223]*Νέα Αλήθεια,*Θεσσαλονίκη 21 Μαΐου 1956.

εκτελέστηκαν ήδη διαψεύσθηκε ενώ σε όλο το νησί επικρατεί αναβρασμός παρά τα έκτακτα μέτρα που λήφθησαν.

Υπάρχει βεβαιότητα για αντίποινα από τον Διγενή ενώ το Πανελλήνιο βρίσκεται σε κατάσταση εξέγερσης. Ήδη οι φοιτητές στη Θεσσαλονίκη σε ζωηρότατη αναταραχή απειλούν ότι θα οργανώσουν μαχητικές διαδηλώσεις παρά τα ληφθέντα αστυνομικά μέτρα με την Π.Ε.Κ.Α. ,την ομάδα των Κυπρίων φοιτητών να πρωτοστατεί καλώντας όλους τους φοιτητές να γίνουν πρωτοπόροι. Παράλληλα, γίνονται έντονα διαβήματα της Ελλάδος προς τις κυβερνήσεις της Μ.Βρετανίας, των ΗΠΑ και τον ΟΗΕ για να μην εκτελεστούν οι δύο Κύπριοι με τον Καραμανλή να ελπίζει στην ανατροπή της τελευταίας στιγμής. Όπως και οι προηγούμενες εφημερίδες και ο *Ελληνικός Βορράς* μεταφέρει την ομιλία του Καραμανλή αλλά και την προσφυγή στο συμβούλιο της Ευρώπης με το ψήφισμα των εργατικών αλλά και τις αντιδράσεις σε διεθνές επίπεδο αλλά και στην Κύπρο με τη δράση της ΕΟΚΑ να εντείνεται.[224]

Στις φωτογραφίες του φύλλου της επομένης αποτυπώνονται παραστατικά τα μεγαλειώδη συλλαλητήρια σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη με τους τρεις νεκρούς και 200 τραυματίες από τις ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ διαδηλωτών και αστυνομικών. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι ποδοποτήθηκε ακόμη και ο αστυνομικός διευθυντής Αθηνών και έγινε χρήση περιστρόφων για να καταλήξουν τελικώς και οι δύο παρατάξεις συμφιλιωμένες να ζητωκραυγάζουν υπέρ της Κύπρου.
Δηλώσεις πάντως του Καραμανλή που συμπίπτουν με ανάλογες δηλώσεις φοιτητών στη *Μακεδονία* υποστηρίζουν ότι αναρχικά στοιχεία παρεισέφρυσαν μεταξύ των διαδηλωτών και προκάλεσαν τα περισσότερα θύματα και πολλές καταστροφές και διενεργουνται ανακρίσεις για να επιβληθούν κυρώσεις. Αντίστοιχα επίσης και με τη *Νέα Αλήθεια* και από τον *Ελληνικό Βορρά* γίνονται συστάσεις για μποϋκοτάζ των αγγλικών προϊόντων αφού ο μόνος θεός που λατρεύουν οι Άγγλοι είναι το χρήμα.[225]

Σχετικά με τη Θεσσαλονίκη όπου ασυγκράτητη και βοερά εκδηλώθηκε η διαμαρτυρία των Βορειοελλαδιτών σημειώθηκαν έντεκα τραυματίες αστυνομικοί και επτά διαδηλωτές ενώ δίνεται και όλη η ομιλία του μητροπολίτου. Κοντά στις άλλες πόλεις που ανέφεραν οι δύο προηγούμενες εφηρίδες ότι διαμαρτυρήθηκαν με διαβήματα ο *Ελληνικός Βορράς* προσθέτει τις Σέρρες και τη Φλώρινα ενώ φωτογραφίες από τοίχους στην Κύπρο με συνθήματα όπως οι Έλληνες θα εκδικηθούν τους σφαγείς δείχνουν την ελπίδα και τη σιγουριά των Κυπρίων και της ΕΟΚΑ που τα υπογράφει για συμπαράσταση και αντίδραση της Ελλάδας.

Και η εν λόγω εφημερίδα αναφέρεται στις προσπάθειες που κατέβαλε ο Ντάλλες αλλά και στον διάχυτο φόβο για αντίποινα και απαγωγές Βρετανών.[226]Η ελευθερία κατακτάται μόνο με αίμα είναι το σύνθημα που πηγάζει από την αγχόνη καθώς λίγο πριν ανέλθουν σε αυτήν οι δύο αγωνιστές φώναξαν «Ζήτω η Ένωσις». Σύμφωνα με την εφημερίδα ο Καραολής απευθυνόμενος στον δήμιό του είπε ότι θα έχει την ίδια τύχη με αυτόν καθώς το παράδειγμά του θα ακολουθήσουν και άλλοι και θα εκδικηθούν τον θάνατό του. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η «τετραμελής συμμορία» που ευθύνεται για την κατάληξη των ηρώων , ο Χάρντιγκ, ο Ήντεν, ο Δικαστής και φυσικά η Βασίλισσα ενώ μερίδιο ευθύνης καταλογίζεται και στις ΗΠΑ. Ακόμη, γίνεται αναφορά σε δώδεκα διαδηλωτές που προσήχθησαν στο τριμελές με σχόλιο του εισαγγελέα το ότι δεν είναι δυνατόν να δικάζονται νιάτα αγωνιζόμενα για τα ιδανικά της ελευθερίας. Ενώ έχει ανοιχθεί ένας τρομερός λογαριασμός αίματος μεταξύ Αγγλίας και Ελλάδας κατηγορείται ο δήμος Θεσσαλονίκης για ανίερη πολιτικολογία εκμεταλλευόμενος τα γεγονότα και τα αθρόα ψηφίσματα διαμαρτυρίας των οργανώσεων της πόλης από τη Γενική Συνομοσπονδία Πολεμιστών Ελλάδας, το ΑΠΘ, τους εργάτες αλλά και από φορείς άλλων πόλεων με δράσεις όπως μετωνομασίες οδών σε Δράμα και Καβάλα προς τιμήν των δύο ηρώων.Και εδώ γίνεται εκτενής αναφορά για τις συλλήψεις κομμουνιστών και αδειούχων εξορίστων και επιβεβαιώνεται η είδηση για τρεις νεκρούς αλλά για 164 τραυματίες.[227]

Και ο Ελληνικός Βορράς παραθέτει τα αμείλικτα αντίποινα του Διγενή ως απότοκα των απαγχονισμών και μνημονεύει επίσης το γεγονός της δολοφονίας του δεκαπεντάχρονου που διένειμε προκηρύξεις της ΕΟΚΑ ενώ γνωστοποιεί συγχρόνως ότι σε όλους τους ναούς τη πόλης στην

---

[224]*Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 9 Μαΐου 1956.
[225]*Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 10 Μαΐου 1956.
[226] Στο ίδιο.
[227] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 11 Μαΐου 1956.

κυριακάτικη λειτουργία θα τελεσθεί επιμνημόσυνη δέηση και ότι η γενική γραμματεία της ΓΣΕΕ αποφάσισε την απονομή ισόβιας σύνταξης στις δύο μητέρες. [228]

Πάντως ο γενικός αποτροπιασμός έναντι της Μ.Βρετανίας συνεχίζει να εκδηλώνεται μέσω κυριώς του διεθνούς τύπου όπως προανέφεραν και οι παραπάνω εφημερίδες και η ελληνική νεολαία σε όλον τον κόσμο διαδηλώνει όπως οι φοιτητές στη Γενεύη. Από την Αργεντινή και το Μπουένος Άιρες μέχρι την Αιθιοπία και την Αντίς Αμπέμπα ακούγονται φωνές διαμαρτυρίας για τους δύο Κυπρίους. Στην ουσία οι διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών έχουν διακοπεί με τους διπλωματικούς κύκλους να εντυπωσιάζονται από τη φρασεολογία του Καραμανλή τονίζοντας ότι ουδέποτε πρωθυπουργός μίλησε έτσι καταδεικνύοντας παράλληλα το θάρρος και την ψυχραιμία που αντιμετωπίζει την κατάσταση γεγονός που θα αποβεί προς όφελος της Ελλάδος.

Στα γεγονότα τώρα της Αθήνας η αστυνομική έκθεση υποστηρίζει ότι οι αστυνομικοί πυροβόλησαν στον αέρα βρισκόμενοι εν αμύνη ενώ επιβεβαιώνεται η χρήση όπλων εκ μέρους των διαδηλωτών με μερίδα όμως του τύπου να επικρίνει την κυβέρνηση καθώς δε δόθηκε στη δημοσιότητα όλη η έκθεση με εντολή του Υπουργού Εσωτερικών αφήνοντας έτσι να εννοηθεί ότι υποκρύπτονται στοιχεία κάτι που αρνούται κατηγορηματικά οι αρχές. Παράλληλα, στη χορεία των πόλεων και των δήμων που μετονομάζουν οδούς προστίθενται ο δήμος Νεάπολης και Καλαμαριάς.

Στο πολιτικό σκηνικό έπειτα των επεισοδίων υπάρχουν σκέψεις στην κυβέρνηση να προσφύγει σε εκλογές αφού η αντιπολίτευση μελετά να καταθέσει προταση δυσπιστίας εξαιτίας της τροπής που έλαβε το κυπριακό.

Στην Κύπρο συνεχίζεται το πένθος και ο αναβρασμός με την ΕΟΚΑ να καλεί τους Κυπρίους να εκτελέσουν τον Χάρντιγκ παρουσιάζοντάς το ως καθήκον κάθε Έλληνα και να διαδίδει τη φήμη ότι ο Διγενής κρατάει πολλούς ομήρους,[229] με τον Στρατάρχη να απευθύνεται στο Λονδίνο ζητώντας 10.000 ακόμη άντρες, εμφανώς φοβούμενος για την τροπή των εξελίξεων.[230]

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Γίνεται κατανοητό ότι η *Μακεδονία* ως μεγαλύτερη σε κυκλοφορία εφημερίδα αφιερώνει περισσότερο «χώρο και χρόνο» από τις άλλες δύο στους ίδιους τους απαγχονισμούς , τη στάση των ηρώων, τις αντιδράσεις παραμονές και έπειτα των εκτελέσεων σε διεθνές και εθνικό επίπεδο και πολύ περισσότερο στα επεισόδια που ακολούθησαν. Ως εφημερίδα του κέντρου με ρίζες όμως στον εθνικόφρονα χώρο, επικρίνει έντονα τις επιλογές και τα λάθη της κυβέρνησης αναφορικά με τον χειρισμό των επικείμενων εκτελέσεων και την καταγγέλλει για ολιγωρία στο θέμα των επεισοδίων και ειδικότερα αυτών που έλαβαν χώρα στην Αθήνα βάφοντας με αίμα τους δρόμους της. Τα ρεπορτάζ της και το φωτογραφικό υλικό είναι ιδιαίτερα πλούσιο και εκτενές από τα συλλαλητήρια σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη αλλά και ανταποκρίσεις από άλλα πρακτορεία του εξωτερικού μεταφέρουν το στίγμα που άφησαν οι απαγχονισμοί στο διεθνές ειδησεογραφικό, πολιτικό και διπλωματικό στερέωμα.

Από την άλλη, η *Νέα Αλήθεια* ως μια εφημερίδα προερχόμενη ξεκάθαρα από τον εθνικόφρονα χώρο αποφεύγει να σχολιάσει και να αναφερθεί πλατιά στα επεισόδια των συλλαλητηρίων εμμένοντας ιδιαίτερα στους χαρακτήρες των ηρώων ,την ηρωική τους στάση απέναντι στον θάνατο, την ψυχραιμία και την αψηφισιά που επέδειξαν αλλά και στις αντιδράσεις που προκάλεσε η θυσία τους σε όλα τα επίπεδα εντός και εκτός συνόρων και φυσικά στην Κύπρο. Εξυμνεί την ΕΟΚΑ και τον Διγενή ενώ το ύφος της είναι ιδιαίτερα γλαφυρό, παραστατικό και ποιητικό, κάνοντας συνυποδηλωτική κυρίως χρήση της γλώσσας και προσπαθώντας να εμφυσήσει ιδανικά, αρχές και αξίες ανάγοντας τους δύο αγωνιστές σε πρότυπα ανά τους αιώνας. Προφανώς η *Μακεδονία* καθώς είναι φίλα προσκείμενη στον κεντρώο χώρο έχει την άνεση να κατηγορεί ευθέως την κυβέρνηση σε κάποια σημεία και όχι κεκαλυμμένα όπως φορές κάνει η *Νέα Αλήθεια* που είναι προϊόν καθαρά του πατριωτικού και φιλοεθνικού χώρου.

Τέλος, ο *Ελληνικός Βορράς* θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι βρίσκεται κάπου στη μέση καθώς τοποθετείται κριτικά απέναντι στην κυβέρνηση από τη μια και από την άλλη μεταφέρει

[228] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 12 Μαΐου 1956.
[229] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 13 Μαΐου 1956.
[230] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 14 Μαΐου 1956.

λεπτομερώς τον συγκινησιακό αντίκτυπο που είχαν οι απαγχονισμοί στην κοινή γνώμη σε Κύπρο, Ελλάδα και σε κάθε γωνιά του πλανήτη που έμαθε και αντέδρασε για τα άδικα γεγονότα. Γίνεται ιδιαίτερη προσπάθεια να κινηθεί σε αντικειμενικούς τόνους μεταφέροντας απόψεις κυβέρνησης και αντιπολίτευσης ενώ είναι αρκετα αντιπροσωπευτική η εικόνα που μεταφέρεται από τη στάση που κράτησαν οι Έλληνες του εξωτερικού, ο διεθνής τύπος και σύμπας ο πολιτικός κόσμος ακόμη και στην Αγγλία.

Μελετώντας βαθύτερα διαπιστώνει κανείς την καταβαράθρωση που υφίσταται η Αγγλία ως προαιώνιος και παραδοσιακός θεωρητικά ως αποδείχθηκε πολλάκις, σύμμαχος των Ελλήνων. Με την απόρριψη της αίτησης απονομής χάριτος από τον Χάρντιγκ και φυσικά και της αντίστοιχης έκκλησης προς το πρόσωπο της νεαρής τότε βασίλισσας κατανόησε ο κόσμος της Δεξιάς που ανέκαθεν επρόσκειτο φιλικά στη Βρετανία ότι η τελευταία προέτασσε με την εκτέλεση το συμφέρον της στην Κύπρο,[231] αυξάνοντας έτσι τον αντιβρετανισμό που σταδιακά γινόταν ακραίος και επικίνδυνος δίνοντας την αίσθηση ότι η ζωή του Βρετανού πρέσβη και των μελών της πρεσβείας ετίθετο σε κίνδυνο.[232]

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι ο αριστερός κόσμος έβλεπε στα χτυπήματα εναντίον βρετανικών και αμερικανικών κτιρίων αντικατοπτρισμένο τον αγώνα της αντίστασης και επιδιώκοντας να προσδώσει έναν πατριωτικό τόνο στο προφίλ της απέναντι στα πρότυπα των δύο αγωνιστών που προβάλλει και προωθεί ο εθνικόφρων τύπος και άρα τα ομοιοφρονούντα κόμματα, υιοθετεί νέα πρότυπα ενδεδυμένα με τον πατριωτικό χιτώνα, τους νεκρούς των συλλαλητηρίων. Ηρωποιούνται έτσι τα εν λόγω θύματα και ταυτίζονται με τους Καραολή και Δημητρίου. Αντιλαμβανόμενες την προσπάθεια αυτή οι εφημερίδες του δεξιού χώρου και η κυβέρνηση κατηγορούν τα αριστερα και αναρχικά στοιχεία ως εισβάλλοντα και προκαλούνται τα ακραία επεισόδια.[233]Κάτω από αυτή τη σκοπιά μπορούν ενδεχομένως να ερμηνευτούν η έκταση που αφιέρωσε η κάθε εφημερίδα για τα γεγονότα των απαγχονισμών και των συλλαλητηρίων, ο τρόπος και το ύφος που τα παρουσίασε.

Πάντως, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι ανέλπιστο γεγονός αποτέλεσε η ένωση δύο κόσμων σε ένα κοινό συλλαλητήριο αντιβρετανικό. Ο κόσμος των νικητών του εμφυλίου το 1949 ενώθηκε με τον αντίστοιχο των ηττημένων μετά τη διαπίστωση της διπλοπροσωπίας των Άγγλων.[234] Ούτως ή άλλως, αφενός η αριστερά είχε κάθε λόγο να χρεώνει στην Αγγλία την απροκάλυπτη παρέμβασή της το 1944 στα εσωτερικά πράγματα της χώρας με την κήρυξη της αριστεράς παράνομης και με την ποινή του θανάτου και των ισοβίων για όσους διέδιδαν τις ιδέες αυτής και αφετέρου η δεξιά των πατριωτών σταδιακά συνειδητοποίησε ότι ο Καραμανλής εγκαταλείπει σταδιακά την ενωτική πολιτική.[235]

Επιλογικά, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στο πόσο πολύ άγγιξε την ελληνική ψυχή ο μαρτυρικός θάνατος των δύο ηρώων γεγονός που αντικατοπτρίζεται στις μαζικές εκδηλώσεις διαμαρτυρίας εν παντί τρόπω με κορύφωση ίσως στο φαινόμενο της μετονομασίας οδών και πλατειών σε Καραολή και Δημητρίου. Οι περισσότερες οδοί προτού μετονομαστούν είχαν ονόματα κυρίως Βρετανών. Ειδικότερα, στη Θεσσαλονίκη το 1945 η οδός Διοικητηρίου είχε μετονομαστεί σε Λόυδ Τζωρτζ προς τιμήν του πρωθυπουργού της Αγγλίας στον Α΄Παγκόσμιο Πόλεμο για να εκφραστεί η ελληνική συμπάθεια στους συμμάχους. Αυτή η οδός λοιπόν εύστοχα επιλέχθηκε για να μετονομαστεί σε Καραολή Δημητρίου.[236]Η αποκαθήλωσή τους λοιπόν σήμανε και σήμαινε και την αποκαθήλωση της Βρετανίας από το βάθρο του συμμάχου και φίλου.[237]

---

[231]Κρίτων Σαλπιγκτής, *Καραολής και Δημητρίου, Η πανύγυρις των οδωνυμίων και η τρίτη αγχόνη,* Αιγαίον, Λευκωσία 2014, σ.20.
[232]Ιακωβίδης, ό.π., σ.144.
[233]Στο ίδιο,σ.146-147.
[234]Σαλπιγκτής, ό.π., σ. 22.
[235]Στο ίδιο, ό.π., σ.23-24.
[236]Στο ίδιο, ό.π., σ.38.
[237]Σαλπιγκτής, ό.π., σ. 37-38.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΚΟΣ-ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΜΙΧΑΗΛ-ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΑΤΑΤΣΟΣ

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Το ημερολόγιο αναγράφει 7 Αυγούστου 1956. Τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων αναγράφουν το δεύτερο έγκλημα στο οποίο προχωρούν οι Άγγλοι, τον απαγχονισμό άλλων τριών Κυπρίων αγωνιστών , του Ζάκου, Μιχαήλ και Πατάτσου. Η *Μακεδονία* συμπληρώνει ότι η ΕΟΚΑ θα εκτελέσει σε αντίποινα ισάριθμους Βρετανούς στρατιώτες από δικούς της ομήρους, εξαιρουμένου όμως του Κρέμερ ο οποίος αφέθηκε ελεύθερος λόγω ασθενείας και του προχωρημένου της ηλικίας του, αφού πρώτα ο Ζάκος απυήθυνε έκκληση προς τον Διγενή για τον λόγο αυτό. Κάτω από τον συγκεκριμένο τίτλο εικονίζεται ένας Κύπριος προδότης, πληροφοριοδότης των Βρετανών νεκρός από σφαίρες πατριωτών φανερώνοντας τις διαθέσεις της ΕΟΚΑ για αντίποινα και εντατικοποίηση του αγώνα. Όπως και στους προηγούμενους απαγχονισμούς οι βρετανικές αρχές διέταξαν την απαγόρευση κυκλοφορίας από τις 4 τα χαράματα ισχύουσα επ΄αόριστον ενώ στις φυλακές οι κρατούμενοι ακούστηκαν να κραυγάζουν συνθήματα υπέρ της ΕΟΚΑ και της Ένωσης ενώ οι λοιποί πολιτικοί κρατούμενοι εκήρυξαν απεργία πείνας και οι συγγενείς στα επισκεπτήρια μετέφεραν το κλίμα που επικρατούσε, ψυχραιμία και ακμαίο ηθικό και παρηγοριά και ενδυνάμωση των μελλοθανάτων στους οικείους τους.[238]

Έπειτα της ανακοίνωσης των Βρετανών για την επικείμενη εκτέλεση των πατριωτών εξερράγησαν βόμβες στη Λευκωσία αλλά και σε διάφορα σημεία της Κύπρου οπως επισημαίνει ο αρθρογράφος, ενώ σε άλλο σημείο φιλοξενείται η Ελληνοκύπρια σύζυγος ενός εκτελεσθέντος Μαλτέζου προδότου από την ΕΟΚΑ η οποία ζώντας στη Βρετανία πια υποστήριξε ότι πρέπει οι συμπατριώτες της «τρομοκράτες» να κρεμασθούν.

Την ίδια ώρα η κυβέρνηση προέβη ανεπιτυχώς σε διάβημα διαμαρτυρίας στο Λονδίνο ενώ οι τρεις αγωνιστές είναι απτόητοι μπροστά στην αγχόνη. Αναφέρεται από των ιερέα των φυλακών ότι κοινώνησαν και εξομολογήθηκαν.[239] Για τον φόβο επεισοδίων ενισχυμένες βρετανικές δυνάμεις περιπολούν τους δρόμους της Λευκωσίας με την ταυτόχρονη απαγόρευση κυκλοφορίας. Κύμα διαμαρτυρίας προκλήθηκε με εκκλήσεις να απευθύνουν διάφορες πολιτικές οργανώσεις της ελληνικής νεολαίας όπως και η κυπριακή αδελφότητα Αθηνών αλλά και βουλευτές να τονίζουν την ευθύνη και τις κινήσεις που θα πρέπει να κάνει η κυβέρνηση η οποία προέβη σε ύστατη έκκληση στη Μ.Βρετανία για να μην προχωρήσει στην εκτέλεση των τριών Ελλήνων Κυπρίων και πάλιν όμως εις μάτην ενώ οι μελλοθάνατοι απέστειλαν τηλεγράφημα προς τη βασίλισσα αιτούμενοι έστω και τελευταία στιγμή την επέμβασή της καθώς επίσης αντίστοιχο απέστειλαν και στον Αϊζενχάουερ. Σύσσωμες οι ενώσεις Συντακτών σε όλη τη χώρα απηύθυναν με τη σειρά τους υπερεπείγον τηλεγράφημα στη Βρετανία και στη δημοσιογραφική Λέσχη του Λονδίνου, ενώ ψήφισμα εξέδωσε και η ΑΔΕΔΥ.[240]

Οι τρεις φωτογραφίες των ηρώων στο πρωτοσέλιδο της *Μακεδονίας* στις 10 Αυγούστου σημαίνουν το έγκλημα που διεπράχθη. Οι τρεις αγωνιστές ανήλθαν στην αγχόνη λίγο πριν τις 3 τα ξημερώματα ψάλλοντας τον εθνικό ύμνο συνοδευόμενοι από τις φωνές των κρατουμένων που φώναζαν συνθήματα υπέρ της Ένωσης και τραγουδούσαν πατριωτικά άσματα. Νωρίτερα οι συγγενείς είχαν τη δυνατότητα επισκεπτηρίου και εξερχόμενοι ο πατέρας του Ζάκου δήλωσε ότι δε δέχονται συλληπητήρια και ότι είναι υπερήφανοι για το παιδί τους. Ο πατέρας του Μιχαήλ τόνισε αγέρωχα ότι δε λυπάται για τον θάνατο του γιου του γιατί το αίμα του θα ποτίσει το δέντρο της ελευθερίας.

Παρά τα στρατιωτικά μέτρα μέσα σε λίγα λεπτά η είδηση των εκτελέσεων διέτρεξε τη Λευκωσία που ακόμη και αν έμοιαζε πόλη σε κατάσταση πολιορκίας οι κάτοικοι συγκεντρώθηκαν στις εκκλησίες για να αναπέμψουν δεήσεις, μεταξύ αυτών και ο πατέρας του Ζάκου. Ο εθναρχεύων μάλιστα Κύπρου μητροπολίτης Άνθιμος μίλησε για τα αισθήματα βαθύτατης οδύνης του ελληνικού

[238] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 7 Αυγούστου 1956.
[239] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 8 Αυγούστου 1956.
[240] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 9 Αυγούστου 1956.

κυπριακού λαού και το χάσμα που ολοένα και ευρύνεται με τη βρετανική κυβέρνηση κάνοντας ταυτόχρονα έκκληση προς όσους μπορούν να συμβάλουν στην αποσόβηση των εκτελέσεων στη βάση επίλυσης του κυπριακού. Γενική απεργία κηρύχθηκε σε όλο το νησί ενώ δύο βόμβες εξερράγησαν στον κήπο της λέσχης φρουράς χωρίς θύματα.

Στην Αθήνα καθ΄όλη τη διάρκεια της ημέρας όπως μεταδίδει η εφημερίδα οι ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας και των τριών όπλων τέθηκαν σε επιφυλακή από φόβο για διαδηλώσεις διαμαρτυρίας η οποία και ήρθη μερικώς τη νύχτα. Ισχυρές αστυνομικές δυνάμεις φρουρούσαν την αγγλική πρεσβεία και τα εξαρτώμενα από αυτήν κτίρια και διέλυσαν μια ομάδα Ελληνοκυπρίων φοιτητών που ήθελαν να γονατίσουν στο μνημείο του Αγνώστου στρατιώτου και να προσευχηθούν μέχρι το πρωί.

Οι ηγέτες όλων των πολιτικών κομμάτων διερμηνεύοντας την πανελλήνια αγανάκτηση στιγμάτισαν τις εκτελέσεις κάνοντας λόγο ο Βενιζέλος για νέα εκδήλωση βαρβαρότητας και τονίζοντας ότι επιβάλλεται η κυβέρνηση να μη συμμετάσχει στην επικείμενη διάσκεψη της 16ηςΑυγούστου, ενώ ο Παπανδρέου αντιπαρέβαλε τους δύο πολιτισμούς τον ελληνικό με την απελευθέρωση του γηραιού Κρέμερ με τον βρετανικό που βάρβαρα οδήγησε στην αγχόνη νεαρούς αγωνιστές της ελευθερίας. Ο Παπαπολίτης ισχυρίστηκε ότι η ευρισκόμενη σε πτώση η αγγλική αυτοκρατορία δείχνει το αληθινό της πρόσωπο και δε δύναται με κανέναν τρόπο να καμφθεί το ηθικό και η ψυχή του ελληνικού και κυπριακού λαού. Ο Αλλαμάνης κατέταξε τους τρεις Κυπρίους στο πάνθεον των ηρώων και ο Στεφανόπουλος βεβαίωσε ότι η θυσία τους θα εμπνέει και θα καθοδηγεί τον λαό. Παρόμοιες δηλώσεις έγιναν και από άλλους βουλευτές και υπουργούς και φορείς, όπως η κυπριακή αδελφότης, η ένωση συντακτών, ο σοσιαλιστικός σύνδεσμος, η Γ.Σ.Ε.Ε..[241]

Παρατηρείται μελετώντας τις περιπτώσεις των Καραολή-Δημητρίου και τις αντίστοιχες των τριών Κυπρίων αγωνιστών πως ενώ συγκίνηση προκλήθηκε και στις δύο, ωστόσο δεν πραγματοποιήθηκαν διαδηλώσεις και συλλαλητήρια στους δεύτερους απαγχονισμούς. Οι αντιδράσεις περιορίστηκαν κυρίως σε επίπεδο διαβημάτων, τηλεγραφημάτων και δηλώσεων. Χαρακτηριστική είναι αυτή του Έλληνα πρεσβευτή στην Ουάσιγκτον που μίλησε για μοιραίο βήμα Αγγλίας που διευρύνει το χάσμα Ελλάδας Βρετανίας. Γίνεται αναφορά στις Σέρρες οι οποίες ανήγγειλαν ότι ο σερραϊκός λαός βυθίστηκε στο πένθος αναρτώντας πένθιμες σημαίες παντου. Ακόμη, ένα περίεργο συμβάν καταγράφεται αφήνοντας υπόνοια για ύπαρξη άγγλου πράκτορος. Ανώτερος αστυνομικός κατέσχε λάβαρο των φοιτητών κατά την κατέθεση στεφάνου στο μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτου απευθυνόμενος με ύβρεις προς αυτούς. Παράλληλα, σημειώθηκε απέλαση ενός ανταποκριτού του αθηναϊκού πρακτορείου στην Κύπρο από τους βρετανούς αποδεικνύοντας για άλλη μια φορά την κατάργηση των δημοκρατικών ελευθεριών στην Κύπρο. Έντονες αντίθετα ήταν οι αντιδράσεις στην Κύπρο. Έτσι, η ΕΟΚΑ συνεχίζει να απαντά με εντατικοποίηση της δράσης της με σειρά εκρήξεων σε διάφορα σημεία των πόλεων ενώ η γενική απεργία στο νησί συνεχίζεται[242]μέχρι τη 12η Αυγούστου οπότε και τερματίστηκε. Την ίδια στιγμή γνωστοποιείται ότι ένας εξαφανισμένος Βρετανός στρατιώτης κρατείται από την ΕΟΚΑ ενώ σύμφωνα με ρεπορτάζ επτά καταδότες εκτελέστηκαν από ομάδες Κυπρίων πατριωτών.

Τέλος, σε ανακοίνωσή της η ΕΔΑ κατηγορεί την κυβέρνηση για πολιτική ηττοπάθειας και συμβιβασμού κατά τους χειρισμούς στο κυπριακό καθώς δεν αξιοποίησε ως έπρεπε το θέμα της εθνικοποίησης του Σουέζ. Το γενικό συμβούλιο της Α.Δ.Ε.Δ.Υ. εξέδωσε ψήφισμα κατακεραυνώνοντας τους Άγγλους δημίους και εξυψώνοντας τους τρεις ήρωες.[243]

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ

Η *Νέα Αλήθεια* στις 7 Αυγούστου πιο πάνω ακόμη και από το όνομά της έχει τον τίτλο ότι επικυρώθηκε η θανατική ποινή των τριών Κυπρίων και ότι αναμένεται από στιγμή σε στιγμή η εκτέλεσή τους. Κι εδώ γίνεται αναφορά για απαγόρευση κυκλοφορίας οχημάτων και για την έκρηξη σε ραδιοφωνικό σταθμό στη Λευκωσία. Επίσης, ανταποκριτής από το Ντητρόιτ μεταφέρει τα λόγια του μητροπολίτου Πάφου Φωτίου, δεύτερου σε ιεραρχία μετά τον Μακάριο, οτι ο αγώνας των

[241] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 10 Αυγούστου 1956.
[242] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 11 Αυγούστου 1956.
[243] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 12 Αυγούστου 1956.

Κυπρίων για αποτίναξη του βρετανικού ζυγού αποτελεί ζήτημα ηθικής και δικαιοσύνης και ζητά τη συμπαράσταση όλων.

Το καινούριο στοιχείο που παραθέτει η *Νέα Αλήθεια* συγκριτικά με τη *Μακεδονία* είναι η κοινή έκκληση που υπέβαλαν οι πολιτικές οργανώσεις της ελληνικής νεολαίας στη Βουλή ζητώντας την άμεση επέμβασή της προς αποτροπή της εκτέλεσης, τονίζοντας ότι αυτή θα βαρύνει και τους Έλληνες. Υπογράφουν οι εκπρόσωποι της Φιλελεύθερης Νεολαίας, της ΔΚΕΛ, της ΕΔΑ, της ΕΠΕΚ, της Ριζοσπαστικής Νεολαίας και της Προοδευτικής Ενώσεως Νέων.[244]

Στο πρωτοσέλιδο της 9ης του μηνός, η *Νέα Αλήθεια* με φωτογραφίες των τριών ηρώων αναγγέλλει ότι την αυγή απαγχονίστηκαν αφού πρώτα κοινώνησαν και έγραψαν επιστολές και ότι έκανε εντύπωση σε όλους το υψηλό ηθικό τους και η περήφανη και σχεδόν χαρούμενη στάση τους.Αναφέρει μάλιστα ότι παρέστησαν ανώτεροι Βρετανοί επίσημοι της κυπριακής κυβέρνησης και υγειονομικός αξιωματικός. Με το γνώριμο ύφος πλέκει το εγκώμιο των τριών μαρτύρων οι οποίοι έγιναν οι κράχτες του μίσους των Ελλήνων.Έκτακτα μέτρα ελήφθησαν από τον Χάρντιγκ για την εξασφάλιση της τάξης ο οποίος φοβούμενος για τη ζωή του δεν εμφανίστηκε πουθενά, Εν συνεχεία φιλοξενούνται δηλώσεις πολιτικών αρχηγών και υπουργών που καυτηριάζουν το νέο αποτρόπαιο έγκλημα που αποτελεί στίγμα για τον πολιτισμό.[245]

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ

Ο *Ελληνικός Βορράς* στις 9 Αυγούστου στο πρωτοσέλιδό του αναφέρει ότι ο Χάρντιγκ διέταξε την εκτέλεση τριών μελλοθανάτων πατριωτών οι οποίοι αντιμετωπίζουν με ηρεμία τη σκληρή τους τύχη και τονίζει ότι η Αγγλία «διαπράττει ακόμη μία ατιμία καθόσον οι κατάδικοι είχον επιτύχει να απελευθερωθεί από την ΕΟΚΑ ο κρατηθείς ως όμηρος Άγγλος Κρέμερ»[246]

Κατόπιν της απόρριψης σύμφωνα με την εφημερίδα της αιτήσεως χάριτος των τριών Κυπρίων αγωνία και βαθιά συγκίνηση συνέχει τον κυπριακό λαό ενώ όταν οι υπόλοιποι κρατούμενοι ειδοποιήθηκαν για την απόφαση ξεκίνησαν να φωνάζουν συνθήματα υπέρ της ΕΟΚΑ. Χαρακτηριστική του ήθους του Ζάκου είναι η έκκλησή του για να μην εκτελεστεί ο Κρέμερ ο οποίος και αφέθη ελεύθερος. Στο επισκεπτήριο οι αγωνιστές δήλωναν ότι είναι έτοιμοι να να αντιμετωπίσουν με τον θάνατο με θάρρος. Σύμφωνα με την εν λόγω εφημερίδα η μητέρα του Πατάτσου ως άλλη Σπαρτιάτισσα απευθυνόμενοι στα τρία παλικάρια τους παρότρυνε να αντιμετωπίσουν γενναία τον θάνατο.[247]

Προχωρώντας στα άρθρα της αναφέρονται τα έκτακτα μέτρα που έλαβαν οι αρχές από φόβο παρόμοιων ταραχών με εκείνες των Καραολή -Δημητρίου και οι εκρήξεις δύο βομβών που προανέφεραν και η *Μακεδονία* με τη *Νέα Αλήθεια.* Ο *Ελληνικός Βορράς* προσθέτει και μια νέα πληροφορία από ιδιόχειρη απάντηση που δημοσιεύτηκε σε αθηναϊκή εφημερίδα. Σύμφωνα με αυτή ο Αρχηγός καλεί τον λαό να μισεί κάθε Άγγλο που αντιτίθεται στον ιερό αγώνα καθώς όπως χαρακτηριστικά τονίζει «αι γερμανικαί ωμότητες ωχριούν προ των αγγλικών εγκλημάτων».[248]

Στο ίδιο φύλλο της εφημερίδας διαβάζεται όπως και στη *Μακεδονία* η συνέντευξη της Δροσούλας Δημητριάδου της οποίας ο αρραβωνιαστικός εκτελέστηκε από την ΕΟΚΑ. Ονομάζοντας την οργάνωση τρομοκρατική υποστήριξε ότι πρέπει οι τρεις αγωνιστές να απαγχονιστούν με την εφημερίδα να την κατονομάζει με τη σειρά της αρνησίπατρι.[249]Νέα πληροφορία επίσης δίνεται καθώς γνωστοποιείται ότι η Λευκωσία και άλλες πόλεις βυθίστηκαν στο σκοτάδι ύστερα από σαμποτάζ στις ηλεκτρικές εγκαταστάσεις από ενέργειες Κυπρίων αγωνιστών. Τέλος αναφέρεται η έκκληση της αγγλοφώνου εφημερίδας *Τάιμς της Κύπρου* ζητώντας την αναβολή των εκτελέσεων πράξη που θα τύχαινε την ευμενή ανταπόκριση της Ελλάδας.[250]

«Μίαν ημέραν ο ήλιος της ελευθερίας θα ανατείλει τόσον λαμπρός, ώστε θα φθάσει ακόμη

---

[244] *Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλινίκη 7 Αυγούστου 1956.
[245] *Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 8 Αυγούστου 1956.
[246] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 9 Αυγούστου 1956.
[247] Στο ίδιο.
[248] Στο ίδιο.
[249] Στο ίδιο.
[250] Στο ίδιο.

και μέσα στον τάφο του υιού μου».[251] Με αυτά τα συγκλονιστικά λόγια ο πατέρας του Ζάκου εξήλθε από το τελευταίο επισκεπτήριο στον γιο του. Αθρόες είναι οι εκκλήσεις για απονομή χάριτος στους τρεις αγωνιστές όπως του μητροπολίτου Κιτίου ενώ ο Υπουργός Εξωτερικών πρότεινε στον Άγγλο επιτετραμμένο την αναβολή της διάσκεψης για το Σουέζ και την εκλογή άλλου τόπου συγκλήσεως αυτής ώστε η ατμόσφαιρα να είναι πιο ήρεμη.[252]

Σύμφωνα με την εφημερίδα *Νέα Χρονικά* της Κύπρου δίνεται η ερμηνεία ότι οι εκτελέσεις αποτελούν την απέλπιδα προσπάθεια της Αγγλίας να ενισχύσει το γόητρό της στη Μέση Ανατολή που καταρρέει. Αδυνατώντας λοιπόν να πλήξει τον Νασερ επιδιώκεται από την Αγγλία να αποκαταστήσει το κύρος της εις βάρος του κυπριακού λαού αλλά και να κρατήσει στο πλευρό της τη μόνη σύμμαχο που της έχει απομείνει, την Τουρκία, αδιαφορώντας για τον αντίκτυπο που έχει στην Ελλάδα. Η απάντηση πάντων των Κυπρίων στα γεγονότα ήταν η γενική απεργία με την πόλη να έχει νεκρική εικόνα διάρκειας τουλάχιστον 4-5 ημερών με την πεποίθηση ότι η τιμωρός δράση της ΕΟΚΑ θα ενταθεί το ανίερο έγκλημα. Χαρακτηριστικό της λογοκρισίας και του φόβου των βρετανικών αρχών είναι το γεγονός ότι επεβλήθηκαν περιορισμοί στον τοπικό ελληνικό τύπο σχετικά με τη δημοσίευση πληροφοριών για τους απαγχονισμούς με τον κίνδυνο παύσης τους ορατό με την κατηγορία υποκίνησης στάσης.[253]Τέλος στον τίτλο υποσέλιδου «Οι Έλληνες παλαιοί πολεμισταί ορκίζονται να εκδικηθούν την εκπορνευθείσαν δυνάστιδα»,[254]αντικατοπτρίζονται τα αισθήματα της κοινής γνώμης που ζητούν θεία δίκη.

Εξετάζοντας τα επόμενα φύλλα της εφημερίδας διαπιστώνονται αφενός η πίκρα και η οργή της κοινής γνώμης αφετέρου όμως η πιο ήπια, συγκριτικά με τους προηγούμενους απαγχονισμούς , έκφρασή στην Κύπρο κυρίως με τη γενική απεργία και τις ενέργειες της ΕΟΚΑ και στην Ελλάδα με δηλώσεις και διαβήματα διαμαρτυρίας. Η αστυνομία βέβαια έλαβε ισχυρά μέτρα ασφαλείας και οι πολιτικοί αρχηγοί με τον φοιτητικό κόσμο, την Ανωτάτη Συνομοσπονδία Πολεμιστών και Τραυματιών Ελλάδας, τον Εθνικό Σύνδεσμο Εφέδρων Πολεμιστών. τους εθναρχικούς συμβούλους, την Ένωση Συντακτών και άλλες οργανώσεις να καταδικάζουν την εκτέλεση.[255]Στο ίδιο μήκος κύματος της διεθνούς κατακραυγής και η ελληνική νεολαία της Αργεντινής κυκλοφορεί δεκάδες χιλιάδες προκηρύξεις καταγγέλλοντας τις εκτελέσεις «ως αποτελούσαι ύβριν κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας». Επιπλέον στις προθήκες ελληνικών και αργεντίνικων καταστημάτων τοποθετήθηκαν πινακίδες πένθιμες με τα ονόματα των ηρώων και συνθήματα υπέρ της ελευθερίας των λαών. Αξιοσημείωτη είναι η ηχηρή δήλωση του πρωθυπουργού της Κίνας υποστηρίζοντας το αίτημα του λαού της Κύπρου για αυτοδιάθεση όπως επίσης και την εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ και χαρακτηριστικό το σχόλιο του συντάκτη επ΄αυτής που τονίζει ότι αφού οι σύμμαχοι δε στηρίζουν Κύπρο και Ελλάδα το κάνουν άλλοι που επιδιώκουν τη φιλία των συγκεκριμένων χωρών.Αξιοσημείωτη είναι επίσης η αναφορά ότι η εκτέλεση των τριών πατριωτών προκάλεσε αγανάκτηση στην παγκόσμια κοινή γνώμη και ο διεθνής τύπος με εξαίρεση τις αμερικανικές εφημερίδες που «εδημοσίευσαν ξηρώς» την είδηση, έδωσε ευρεία δημοσιότητα στο γεγονός αφιερώνοντας πολλά άκρως δυσμενή σχόλια σε αυτα, στιγματίζοντας τους Βρετανούς «ως δημίους ανθρώπων αγωνιζομένων για την ελευθερία των» .[256]

Παράλληλα, θόρυβο έχει κάνει η απέλαση του ανταποκριτού του αθηναϊκού πρακτορείου Σπορίδου και επί τούτου τοποθετείται ο Υπουργός Προεδρίας της κυβέρνησης Τσάτσος μιλώντας για καταπάτηση δημοκρατικών ελευθεριών που παραπέμπει σε ολοκληρωτικά καθεστώτα. Σημαντική πληροφορία ,επίσης, που δεν εντοπίζεται στις άλλες εφημερίδες και δε γίνεται όμως να εξακριβωθεί είναι η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ Άγγλων και Αμερικανών προ των εκτελέσεων των τριών πατριωτών. Συγκεκριμένα, λέγεται ότι η Αμερική επέστησε την προσοχή του Λονδίνου στο να αποφεύγονται οι εκτελέσεις για να αποφεύγεται επακόλουθα και η εκτράχυνση των ελληνοβρετανικών σχέσεων ενόψει μάλιστα της Διάσκεψης για το Σουέζ κατά την οποία η ελληνική εχθρότητα θα μπορούσε να αποβεί επιζήμια για τα βρετανικά συμφέροντα. Το Λονδίνο όμως, δεν

---

[251] Στο ίδιο.
[252] Στο ίδιο.
[253] Στο ίδιο.
[254] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 9 Αυγούστου 1956.
[255] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 10 Αυγούστου 1956.
[256] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 11 Αυγούστου 1956.

έλαβε καθόλου υπόψη του τις συστασεις αυτές υποστηρίζοντας ότι η ενδεδειγμένη γραμμή που θα πρέπει να ακολουθηθεί για την Κύπρο θα πρέπει να είναι η δυναμική και ως εκ τούτου δε λαμβάνει υπόψη της τον ελληνικό παράγοντα.[257]

Μία ακόμη άποψη που κυκλοφορεί στους διπλωματικούς κύκλους και προσπαθεί να ερμηνεύσει τη στάση της Βρετανίας καταγράφεται στον Ελληνικό Βορρά σύμφωνα με την οποία η συγκεκριμένη χώρα διέπραξε το εν λόγω έγκλημα παραμονές της διάσκεψης για το Σουέζ με απώτερο σκοπό η Ελλάδα ως φίλη της Αιγύπτου να απουσιάσει από την παραπάνω διάσκεψη κερδίζοντας μία ψήφο που θα ήταν εναντίον της. Βάσει όλων αυτών η συνοχή και ενότητα του ΝΑΤΟ δύνανται να διαταραχθούν όπως και οι λοιποί οργανισμοί των Δυνάμεων της Δύσης.[258]

Στα επόμενα φύλλα του *Ελληνικού Βορρά* διαβάζουμε ότι η Βρετανία μη διατιθέμενη να αλλάξει τον τόπο της διασκέψεως οδήγησε την Αθήνα στη μη συμμετοχή της στη διάσκεψη του Λονδίνου για το Σουέζ καθώς δεδομένων των συνθηκών δε θα μπορούσε να συμβάλει εποικοδομητικά στο έργο της[259],απόφαση απόλυτα εθυγραμμισμένη με το δημόσιο αίσθημα καθώς όπως χαρακτηριστικά τονίζεται «διά της αρνήσεώς της η Ελλάς υπομιμνήσκει εις τους συμμάχους, ότι πέραν του θέματος του Σουέζ, υπάρχει ανοικτόν ένα πελώριον ζήτημα:το κυπριακόν». [260] Σύμφωνα λοιπόν με τη διατύπωση αυτή δεν είναι δυνατόν να ακολουθείται πάντα η πολιτική των συμμάχων εφόσον παραγνωρίζονται ύψιστα εθνικά ελληνικά συμφέροντα. Ιδιαίτερα αναλυτικό είναι άρθρο της εφημερίδας που επισημαίνει πολύ παραστατικά ότι η Ελλάδα δεν μπορεί να συζητήσει διεθνή θέματα με τους δολοφόνους των παιδιών της, καθώς ενώ ακόμη δεν έγιναν τα ενιάμερα των Ζάκου, Πατάτσου και Μιχαήλ δε θα μπορούσαν οι διπλωματικοί εκπρόσωποι της Ελλάδας να παρακαθήσουν και να συζητήσουν «φιλομειδώς»με τους άγγλους δημίους. Αντίστοιχη του ύφους και του προσανατολισμού της παρούσης εφημερίδας είναι η δήλωσή της στο παραπάνω άρθρο με μεγάλα έντονα γράμματα ότι «ολόκληρος ο ελληνικός λαός ανεξαρτήτως πολιτικής στεγάσεως επεκρότησε την απόφασιν αυτήν της κυβερνήσεως και του Καραμανλή ιδιαιτέρως».[261]Γίνεται συγκεκριμένος λόγος ότι τουλάχιστον 1000 πολίτες προσήλθαν στα γραφεία του *Ελληνικού Βορρά* και όλοι ,μηδενός εξαιρουμένου, επεκρότησαν βοερά την είδηση της απόφασης, καταλήγοντας ο αρθρογράφος στο συμπέρασμα ότι δεν ήταν δυνατόν και οι 1000 αυτοί Θεσσαλονικείς να ήταν όλοι οπαδοί της Ε.Ρ.Ε..[262]

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Κατόπιν μελέτης των άρθρων των τριών εφημερίδων θα πρέπει να επισημανθεί ότι συγκριτικά με τους αμέσως προηγούμενους απαγχονισμούς των Καραολή και Δημητρίου ο απόηχος αυτών ήταν αρκετά μικρότερος. Κατ΄αρχάς δεν οργανώθηκαν πορείες διαμαρτυρίας ή συλλαλητήρια και δεν υπήρχε ο παλμός αυτών που οδήγησε βέβαια στα τραγικά επεισόδια των Αθηνών καθώς κατόπιν τούτων απαγορεύτηκαν. Η κοινή γνώμη και εδώ στάθηκε αποτροπιασμένη μπροστά στο επαναλαμβανόμενο έγκλημα αλλά περιορίστηκε να εκφραστεί μόνο μέσα από διαβήματα και τηλεγραφήματα διαμαρτυρίας συλλόγων, οργανώσεων και πολιτικών προσώπων. Αντίθετα, στην Κύπρο η ΕΟΚΑ ανέλαβε αμέσως δράση και η γενική απεργία που κηρύχθηκε παρέλυσε όλο το νησί για μέρες.

Η *Μακεδονία* προχωρά στην καταγραφή των γεγονότων και στη μεταφορά του κλιματος που δημιουργήθηκε έπειτα αυτών σε Ελλάδα, εξωτερικό και κυρίως στην Κύπρο. Μετέδωσε τις δηλώσεις όλων των πολιτικών αρχηγών και υπουργών οι οποίοι εκφράστηκαν ιδιαίτερα σκληρά για το δεύτερο συνεχές έγκλημα των Βρετανών εκφράζοντας τον αποτροπιασμό σύνολης της κοινής γνώμης. Αιχμές εννοείται πως αφέθηκαν από τα κόμματα της αντιπολίτευσης για τους κυβερνητικούς χειρισμούς και πεδίο αντιπαράθεσης αποτέλεσε η συμμετοχή ή μη της Ελλάδας στην προσεχή διάσκεψη για το ζήτημα του Σουέζ. Κατηγορήθηκε η κυβέρνηση από κόμματα κυρίως της αριστεράς για το ότι

---

[257] Στο ίδιο.
[258] Στο ίδιο.
[259] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 12 Αυγούστου 1956.
[260] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 14 Αυγούστου 1956.
[261] Στο ίδιο.
[262] Στο ίδιο.

επέδειξε συμβιβαστική συμπεριφορά για ακόμη μια φορά και φοβούμενη να έρθει σε ανοιχτή ρήξη με τους δυτικούς συμμάχους δεν αξιοποίησε ως έπρεπε το ζήτημα της εθνικοποίησης του Σουέζ προς όφελος του κυπριακού το οποίο και ολοένα ωξυνόταν με την εκτέλεση των τριών αγωνιστών.

Στο εν λόγω ζήτημα εντύπωση προκαλεί ο τρόπος παρουσίασής του από τον *Ελληνικό Βορρά.* Δίνει ιδιαιτερη έμφαση στην ιστορική απόφαση του Καραμανλή να μη συμμετάσχει η Ελλάδα στην επερχόμενη διάσκεψη των Συμμάχων στο Λονδίνο υπερτονίζοντας τη λαϊκή αποδοχή που έτυχε αυτή. Ακόμη και ο τρόπος γραφής με κεφαλαία γράμματα των επιτονισμένων σημείων αφήνει να φανούν ίσως σημάδια υποκειμενισμού καθώς «όλοι, μηδενός εξαιρουμένου» χειροκρότησαν τη στάση της κυβέρνησης.[263]Στα υπόλοιπα ζητήματα η συγκεκριμένη εφημερίδα αναφέρεται και αυτή με πιο έντονο βέβαια ύφος στην ηρωική στάση των αγωνιστών απέναντι στο θάνατο αλλά και σε αυτήν των οικείων τους εξυψώνοντάς τους και παραλληλίζοντάς τους με τους ήρωες της αρχαίας ελληνικής ιστορίας τιμώντας τις απαράμιλλες αξίες και τα ιδανικά της.[264]Φιλοξενεί και αυτή με τη σειρά της δηλώσεις πολιτικών αρχηγών και σημαινόντων προσώπων ενώ μεταδίδει τις αντιδράσεις διεθνώς του τύπου, πολιτικών αλλά και Ελλήνων διαμενόντων εκτός ελληνικών συνόρων ενώ επιχειρεί να δώσει ερμηνείες και να συσχετίσει τους απαγχονισμούς των ηρώων με τη χάραξη της βρετανικής πολιτικής σχετικά με τις εξελίξεις στο Σουέζ. Θα πρέπει τέλος να σημειωθεί ότι παρά τον φιλοδυτικό της χαρακτήρα επικρίνει τις αμερικανικές εφημερίδες ότι δεν έδωσαν τη δέουσα προσοχή και σημασία στις εκτελέσεις όπως έκαναν αντίστοιχες εφημερίδες άλλων χωρών[265]. Στον αντίποδα όμως αυτού, επισημαίνει ότι προϋπήρξαν επαφές Λονδίνου και Ουάσιγκτον στην προσπάθεια της δεύτερης να αποτρέψει τις εκτελέσεις έστω και τελευταία στιγμή θεωρώντας ότι τα βρετανικά συμφέροντα θα πληγούν με τη διεύρυνση του χάσματος που θα επιφέρει η απόφαση της Βρετανίας να προχωρήσει στους απαγχονισμούς.[266]Γίνεται σαφής λοιπόν η δυσκολία των συντακτών να στηλιτεύσουν τη δυτική πολιτική αλλά εκ των πραγμάτων είναι αδύνατο να αποφευχθεί η απογοήτευση που δημιουργείται εκ της στάσης των Δυναμεων.

Τέλος, η *Νέα Αλήθεια* περιορίζεται στο να αναφέρει τα γεγονότα που διεξήχθησαν στην Κύπρο κατά τους απαγχονισμούς και στις αντιδράσεις τύπου, συλλόγων και προσώπων δίνοντας βάση στην οργανωμένη νεολαία που με διαβήματα διαμαρτυρίας προσπάθησε να συμβάλει στη ματαίωση των εκτελέσεων.[267] Δεν ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την πολιτική διάσταση του θέματος και έμεινε στο ιδεατό της θυσίας των τριών Κυπρίων αγωνιστών που συνεχίζουν την τροχιά που χαραξαν οι πρωτομάρτυρες της αγχόνης.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι παραλλήλως των συμβάντων στην Κύπρο συνέβη τραγικό ατύχημα στα ανθρακωρυχεία του Βελγίου με φωτιά που εκδηλώθηκε στα «έγκατα της γης» εγκλωβίζοντας περίπου 270 εργάτες μεταξύ των οποίων και κάποιοι ελληνικής καταγωγής.[268] Έτσι ως ένα βαθμό επισκιάστηκαν οι εκτελέσεις από το γεγονός αυτό και έτσι δεν έλαβαν την έκταση που έλαβαν αντίστοιχα οι πρώτοι απαγχονισμοί στα φύλλα των εφημερίδων.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΝΑΓΙΔΗΣ-ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΤΣΟΦΤΑΣ-ΣΤΕΛΙΟΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Στις 19 Σεπτεμβρίου η *Μακεδονία* πληροφορεί τους αναγνώστες ότι την επομένη θα υποβληθεί αίτηση χάριτος για τους νέους τρεις Κύπριους αγωνιστές Στέλιο Μαυρομμάτη, Ανδρέα Παναγίδη και Μιχαήλ Κουτσόφτα οι οποίοι καταδικάστηκαν και αυτοί σε απαγχονισμό. Την ίδια στιγμή διοργανώνεται φωτογραφική έκθεση για τα εγκλήματα των Άγγλων από την Πανελλήνια Επιτροπή Κυπριακού Αγώνα στην αίθουσα της Χ.Α.Ν., εκδήλωση η οποία ξεκίνησε με επιμνημόσυνη δέηση υπέρ των πρώτων απαγχονισθέντων από τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης κ.Παντελεήμονα. «Κατακλυσμός επισκεπτών» τονίζει η *Μακεδονία* ότι δέχθηκε η έκθεση κάνοντας

[263] Στο ίδιο.
[264] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 9 Αυγούστου 1956.
[265] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 11 Αυγούστου 1956.
[266] Στο ίδιο.
[267] *Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 7 Αυγούστου 1956.
[268] *Μακεδονία,*Θεσσαλονίκη 9 Αυγούστου 1956.

λόγο για δεκάδες χιλιάδες άτομα τα οποία προσήλθαν στη συμπρωτεύουσα με τρένα, πλοία και κάθε μέσο από άλλους νομούς.[269]

'Επειτα της επικύρωσης από τον Χάρντιγκ της θανατικής ποινής, οι τρεις Κύπριοι θα απαγχονιστούν εντός 48ωρών και η «δικαιοσύνη πρέπει να ακολουθήσει τον δρόμο της».[270] Την ώρα που, όπως αναφέρει η παρούσα εφημερίδα, η Λευκωσία για ακόμη μια φορά βυθίζεται στο πένθος με ζητωκραυγές και πατριωτικά τραγούδια περνούν τις τελευταίες τους ώρες οι μελλοθάνατοι δηλώνοντας στους συγγενείς τους ότι είναι υπερήφανοι που πεθαίνουν ως ήρωες ενώ οι συγκρατούμενοί τους άρχισαν να διαδηλώνουν υπέρ της ΕΟΚΑ και να άδουν τον εθνικό ύμνο. Ταυτόχρονα, οι αρχές λαμβάνουν έκτακτα μέτρα για την πρόληψη ταραχών. Έτσι, απαγορεύεται η κυκλοφορία οχημάτων, αναστέλλεται μέχρι τη Δευτέρα το επισκεπτήριο στις φυλακές και για την ίδια μέρα επίσης και η έναρξη λειτουργίας του αγγλικού δημοτικού σχολείου. Αντιδράσεις για ακόμη μια φορά ακούστηκαν από την Αγγλία όπου η αριστερή «Οργάνωσις Αποικιακής Ελευθερίας» ζητησε από τον Μπόυντ την επέμβασή του για τη ματαίωση της εκτέλεσης.[271]

Φωνή διαμαρτυρίας ακούστηκε και από τον βουλευτή Ηλιού κατά τη συνεδρίαση της επιτροπής εξουσιοδοτήσεως ότι θα πρέπει η κυβέρνηση να λάβει όλα εκείνα τα μέτρα που για την αποτροπή της τριπλής δικαστικής δολοφονίας και ότι η Ελλάδα αδυνατεί πλέον να διατηρήσει δεσμούς συμμαχίας με μια χώρα που δολοφονεί τους μαχόμενους για το ιδανικό της ελευθερίας αγωνιστές. Ο δε Χριστόπουλος δηλώνει κατάπληκτος εξαιτίας του γεγονότος ότι ενώ αναμένονται οι απαγχονισμοί η κυβέρνηση δεν προέβη σε ανακοίνωση των μέτρων και ενεργειών που έλαβε για την αποτροπή των νέων εγκλημάτων ως ηθική της υποχρέωση προς τον λαό. Στο πλαίσιο των «κατηγορώ» της αντιπολίτευσης προς την κυβέρνηση ο Ταρμπάζης την καλεί όπως προχωρήσει σε εντονότατα διαβήματα προς ματαίωση των απαγχονισμών, ενώ ο Πανούσης διαμηνά ότι τα μέχρι τότε ληφθέντα μέτρα δεν αποδείχθηκαν ικανά να αναχαιτίσουν τους σφαγιασμούς και τις δολοφονίες και θα πρέπει όλοι να ενώσουν τις φωνές τους και να καλέσουν την κυβέρνηση να μεταβάλει το σύστημα ενεργειών της, με τον Υπουργό Παιδείας να αντιδρά διαμαρτυρόμενος ότι η κυβέρνηση πράττει στο ακέραιο το καθήκον της μέσα στα πλαίσια όμως των δυνατοτήτων που έχει. Οι ασαφείς όμως δηλώσεις του Υπουργού Προεδρίας Τσάτσου σχετικά με τις ενέργειες της κυβέρνησης χωρίς να τις καθορίσει πυροδότησε τα αντιπολιτευτικά πνεύματα.[272]

Λόγω της επικείμενης εκτέλεσης ο ελληνικός πληθυσμός της Κύπρου κήρυξε γενική απεργία εις ένδειξιν διαμαρτυρίας ενώ εκκλήσεις τελευταίας στιγμής απηύθυνε ο αρχηγεύων της εκκλησίας της Κύπρου στον Αϊζενχάουερ, στον αρχηγό του αγγλικού εργατικού κόμματος, στον Αρχιεπίσκοπο του Καντέρμπουρυ και σε άλλους επισήμους ζητώντας την επέμβασή τους για τη διάσωση των Κυπρίων. Αντίστοιχο τηλεγράφημα απέστειλε και στο παγκόσμιο συμβούλιο εκκλησιών, στις ελληνικές αντιπροσωπείες στο ΝΑΤΟ και στον ΟΗΕ. Ο δε Τσάτσος απευθυνόμενος στον 'Αγγλο επιτετραμμένο Λάμπερτ υπογράμμισε τις συνέπειες που θα έχει η εκτέλεση των τριών πατριωτών στις σχέσεις των δύο χωρών, παρακαλώντας τον να διαβιβάσει τη διαμαρτυρία της ελληνικής κυβερνήσεως στην κυβέρνηση του Λονδινου αμεσότατα. Σε όμοια συνάντησή του με τον Αμερικανό επιτετραμμένο Θέρστον παρεκάλεσε για επέμβαση της κυβέρνησης των ΗΠΑ στο ζήτημα. Τηλεγραφήματα παρακλητικά απέστειλε και ο Αρχιεπίσκοπος Ελλάδος στους ηγέτες χριστιανικών εκκλησιών, στις κυβερνήσεις και στα κοινοβούλια.[273]

Παράλληλα στο τελευταίο επισκεπτήριο ο Παναγίδης δήλωσε:«δεν φοβούμαι τον θάνατον, ούτε λυπούμαι. Εγεννήθην Έλλην και θα αποθάνω Έλλην».[274]Σύμφωνα με τον ιερέα των φυλακών οι αγωνιστές εξομολογήθηκαν και κοινώνησαν των αχράντων μυστηρίων.Τις πρωινές ώρες λοιπόν εκτελέσθηκαν στις κεντρικές φυλακές της Λευκωσίας οι τρεις Κύπριοι πατριώτες κατόπιν της άρνησης του Χάρντιγκ να απονείμει χάρη στην ύστατη έκκλησή τους με τους λοιπούς κρατουμένους να τους φωνάζουν «θάρρος αδέλφια»και να ζητωκραυγάζουν υπέρ της Ένωσης.[275] Στο άρθρο

[269] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 19 Σεπτεμβρίου 1956.
[270] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 20 Σεπτεμβρίου 1956.
[271] Στο ίδιο.
[272] Στο ίδιο.
[273] *Μακεδονία,*Θεσσαλονίκη 21 Σεπτεμβρίου 1956.
[274] Στο ίδιο.
[275] Στο ίδιο.

επισημαίνεται ότι η κηρυχθείσα απεργία θα διαρκέσει τέσερις μέρες και ως συνήθως σε αυτή δε μετέχουν οι Τούρκοι της Κύπρου, ενώ πολλές διαδηλώσεις με συλλήψεις έλαβαν χώρα σε διάφορες πόλεις της Μεγαλονήσου.

Πιο συγκεκριμένα, στη Λευκωσία και στην Κερύνεια εκλήθησαν αστυνομικές δυνάμεις για να διαλύσουν διαδηλωτές κυρίως μαθητές που διαμαρτύρονταν για τις εκτελέσεις. Προκλητική πάντως είναι η δήλωση του Μπόυντ κατά την οποία δε θεωρεί δικαιολογημένη την επέμβασή του για ματαίωση των εκτελέσεων.[276]Την ίδια στιγμή εντατικοποιώντας τη δράση της η ΕΟΚΑ προβαίνει σε εκρήξεις βομβών μία σε βρετανικό στρατιωτικό όχημα βόρεια της Πάφου και τρεις πάλι σε όχημα στην Αμμόχωστο με τρεις τραυματίες.

Στο πολιτικό προσκήνιο στην Αθήνα ο Καραμανλής ενημερώνει ότι θα διεξαχθούν ευρύτατες συσκέψεις με τους αρμοδίους υπουργούς, με διπλωματικούς υπαλλήλους και με τον Παλαμά, μόνιμο αντιπρόσωπο της Ελλάδας στον ΟΗΕ με θέμα την εξεύρεση λύσης του κυπριακού.
Η ΓΣΕΕ πάλι σε ανακοινωθέν της διαμηνά ότι «τα υψωθέντα εις Λευκωσίας ικριώματα αποδεικνύουν, ότι η αγγλική κυβέρνησις έχασε πλέον το αίσθημα του ανθρωπισμού» και εξ ονόματος των εργατών υπόσχεται ότι δε θα λησμονηθεί το έγκλημα του βρετανικού ιμπεριαλισμού.[277]

Συνεχίζοντας στις αντιδράσεις στον ελλαδικό χώρο, οργή και αγανάκτηση κατέχει το πανελλήνιο με πολλές οργανώσεις να εκδίδουν ψηφίσματα έντονης διαμαρτυρίας για το νέο έγκλημα, όπως η Σύγκλητος του Α.Π.Θ. και η Επιμορφωτική Φοιτητική Ένωση, οι εργατοϋπαλληλικές οργανώσεις και η Εθνική Αδελφότητα Κυπριακού Αγώνα. Ακόμη στην Έκθεση της Θεσσαλονίκης το περίπτερο της Σοβιετικής Ένωσης έθεσε μεσίστια την ελληνική και σοβιετική σημαία, ενώ το ίδιο έπραξε και το περίπτερο ενός μεγάλου οίκου της Δυτικής Γερμανίας. Στην υπόλοιπη Ελλάδα, ο Αρχιεπίσκοπος Δωρόθεος ως πρόεδρος της πανελληνίου επιτροπής δήλωσε ότι τρομερό κακούργημα συντελέσθηκε εν ψυχρώ εκ νέου στην Κύπρο. Ακόμη, οι δημόσιοι υπάλληλοι δήλωσαν ότι εκείνη τη μέρα θα διακόψουν για τρεις ώρες την εργασία τους ως ένδειξη διαμαρτυρίας και η ένωση συντακτών ημερησίων εφημερίδων Αθηνών απηύθυνε προς τον γενικό γραμματέα του ΟΗΕ και τη διεθνή συνομοσπονδία δημοσιογράφων διαμαρτυρία για το νέο αποτρόπαιο έγκλημα των Βρετανών ιμπεριαλιστών. Στο ίδιο μήκος κύματος η γενική συνομοσπονδία εργατών θα εισηγηθεί για σύγκλιση πανεθνικού συνεδρίου όλων των τάξεων για να συζητηθεί το κυπριακό και για τη διαφώτιση της κοινής γνώμης. [278]

Ακολούθως των παραπάνω το παρόν φύλλο φιλοξενεί δηλώσεις των ηγετών της αντιπολίτευσης με τον Παπανδρέου να ισχυρίζεται ότι αποδεικνύεται ότι ο κυπριακός αγώνας της ελευθερίας όχι μόνο δεν κάμπτεται αλλά καθίσταται περσσότερο ανένδοτος, ενώ ο Παπαπολίτης αναφέρει ότι το ελληνικό έθνος δε θα λησμονήσει το μαρτύριο των ηρώων και ότι οι νέες αγχόνες καταδεικνύουν το καθεστώς που θέλουν να διαιωνίσουν οι Βρετανοί. Ο Καρτάλης μιλά για κατάντημα της Αγγλίας με τον στρατάρχη να γίνεται δήμιος και ότι οι τρεις νεκροί αποτελούν πια φωτεινά σύμβολα της απελευθέρωσης της Κύπρου. Τέλος ο Αβέρωφ επισήμανε ότι όλες οι ενέργειες της κυβέρνησης προσέκρουσαν στην πείσμονα άρνηση της Αγγλίας και έκλεισε λέγοντας πως ως γνωστόν όσοι περισσότεροι πέφτουν τόσο φανατικότερος γίνεται ο αγώνας.[279]

Εν συνεχεία παρατίθεται διάλογος που διεξήχθη στη συνεδρίαση της βουλής κατά τον οποίο βουλευτές εκδήλωσαν τα αισθήματα λύπης και αγανάκτησης έναντι των εγκλημάτων των Βρετανών εκφράζοντας όλοι τον αποτροπιασμό τους. Τον λόγο πήραν οι Σπάης, Σπηλιόπουλος, Λύχνος, Χούτας, Πέτσος, Πανούσης, Μανεντης, με τον τελευταίο να διαμαρτύρεται για τον προληλαλήσαντα Σπηλιόπουλο που έριξε τα βέλη του στην κυβέρνηση λέγοντας πως δε δύναται να συνεχίζονται οι διπλωματικές επαφές μεταξύ των δύο χωρών και πως πρέπει η επιτροπή να εισηγηθεί σχετικώς στην κυβέρνηση.[280] Ξεκίνησε λοιπόν μία αντιπαράθεση που έληξε με τον Μανεντη να υπεραμύνεται της κυβερνητικής στάσης η οποία προέβη σε όλα εκείνα τα διαβήματα και τα μέτρα για να αποφευχθούν τα εγκλήματα τα οποία και αγνόησε το Λονδίνο. Ακολούθησε ενός λεπτού σιγή σε μνήμη των τριών

[276] Στο ίδιο.
[277] Στο ίδιο.
[278] *Μακεδονία,*Θεσσαλονίκη 22 Σεπτεμβρίου 1956.
[279] Στο ίδιο.
[280] Στο ίδιο.

απαγχονισθέντων αγωνιστών για την ελευθερία της Κύπρου.[281]

Στο διεθνές σκηνικό, η ελληνική αντιπροσωπεία στον ΟΗΕ εξύμνησε τους τρεις ήρωες ως πατριώτες και σε απάντηση ο εκπρόσωπος της βρετανικής αντιπροσωπείας δήλωσε ότι νόμιμα καταδικάστηκαν και ότι η Ελλάδα θα πρέπει να αποδεχθεί την ευθύνη της συνέχισης αυτής της ανωμαλίας. Επίσης, ανώτατος υπάλληλος του Στέητ Ντιπάρτμεντ εξέφρασε τους φόβους της Ουάσιγκτον για αιματηρά αντίποινα. Σημαντικό ακόμη κρίνεται το άρθρο της *Μακεδονίας* που κάνει λόγο για 800 εργάτες των έργων του ΝΑΤΟ στη Σούδα της Κρήτης που διέκοψαν την εργασία για να διαμαρτυρηθούν και αυτοί με τη σειρά τους.[282]

Η κυβέρνηση ενδιαφερόμενη να ματαιώσει τις εκδηλώσεις διαμαρτυρίας του λαού θέτει σε επιφυλακή τις ενόπλους δυνάμεις. Έτσι, εκτός από τη δύναμη της αστυνομικής διεύθυνσης Αθηνών τέθηκε σε επιφυλακή και ολόκληρη η δύναμη της χωροφυλακής των προαστίων ενώ ενισχύθηκε η δύναμη των πρεσβειών Αγγλίας και Τουρκίας και των κτιρίων που στεγάζονται ξένες υπηρεσίες . Αστυνομικοί περίπολοι φρουρούσαν το πανεπιστήμιο, ισχυρές δυνάμεις είχαν τοποθετηθεί σε διάφορα κεντρικά σημεία της πόλης και τεθωρακισμένα οχήματα της γενικής ασφάλειας Αθηνών διέτρεχαν τους δρόμους για την επιβολή της τάξης και την παρεμπόδιση τυχόν διαδηλώσεων. Πρωτοφανές συγκριτικά με άλλες περιπτώσεις ήταν η εγκατάσταση του εισαγγελέα στο γραφείο του διευθυντού της αστυνομίας Αθηνών για περίπτωση ανάγκης ενώ απαγορεύθηκε η κυκλοφορία των τρόλλεϋ με τις συγκοινωνιακές γραμμές να ενισχύονται με ιδιωτικά λεωφορεία.[283]

Η *Μακεδονία* ισχυρίζεται ότι χάρη στα ληφθέντα μέτρα και στην επιδειχθείσα κατανόηση από μέρους του αθηναϊκού λαού δε σημειώθηκε κανένα επεισόδιο. Εντύπωση πάντως προκαλεί το γεγονός ότι επιτροπή Κυπρίων επισκέφθηκε τον διευθυντή της αστυνομίας για να ζητήσει την άδεια να καταθέσει στεφάνι στο μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτη στη μνήμη των απαγχονισθέντων και κατόπιν σύστασής του άλλαξε γνώμη καθώς μία τέτοια κίνηση ενδεχομένως θα συγκέντρωνε δεκάδες χιλιάδες Αθηναίων και θα υπήρχε φόβος να να μεταβληθεί σε ογκώδες συλλαλητήριο με κίνδυνο να διασαλευτεί η τάξη.[284]

Στο κύμα των διαμαρτυριών στην Ελλάδα εντάσσεται και η τρίωρη στάση εργασίας που προαναφέρθηκε στο Δημόσιο με τον Υπουργό όμως Εθνικής Αμύνης να απαγορεύει τη διακοπή εργασίας στο υπουργείο του με τον σύλλογο υπαλλήλων του υπουργείου του να διαμαρτύρεται. Η απεργία πάντως στέφθηκε με επιτυχία σε όλη την Ελλάδα. Άξια λόγου είναι και η δήλωση του πρώην υπουργού Μακκά ο οποίος τόνισε ότι την ώρα που η Ελλάδα πενθεί η φίλη Αίγυπτος σημειώνει νίκες κατά του βρετανικού ιμπεριαλισμού και έτσι ανοίγει ο δρόμος της αλληλεγγύης. Τέλος, σύμφωνα με την απόφαση της Ε.Δ.Α. που εξεδόθη την επομένη των απαγχονισμών υπόλογη και υπεύθυνη για τις εκτελέσεις δεν είναι μόνο η μανία των βρετανών αποικιστών αλλά και η αδιαφορία της επίσημης ελληνικής κυβέρνησης. [285] Για αυτό, επιβάλλεται «να φύγει η κυβέρνηση των ατλαντικών τοποτηρητών από την αρχήν και να συμπαραταχθούν εις την Ελλάδα και την Κύπρον όλαι αι πατριωτικαί δυνάμεις εις ένα ευρύ μέτωπον σωτηρίας του κυπριακού».[286]Για τον λόγο αυτό κρίνονται επιβεβλημένες άμεσα οι εκλογές με απλή αναλογική και μέχρι τότε να σχηματιστεί κυβέρνηση η οποία να προετοιμάσει την προσφυγή στον ΟΗΕ αφού ενώσει τον λαό γύρω της και να σταθεί στο πλευρό του ηρωικού λακού της Κύπρου.[287]

Στην Κύπρο η απεργία συνεχίζεται ενώ στην Πάφο ένα συμβολικό φέρετρο με την ελληνική σημαία μεταφέρθηκε με επίσημη επικήδεια τελετή στην εκκλησία και πάνω τοποθετήθηκαν δύο στεφάνια. Το ένα έγραφε «από την ΕΟΚΑ στους τρεις ήρωες» και το άλλο «ο Διγενής διά τους ηρωικούς πατριώτας», σε μία εκκλησία κατάμεστη με το εκκλησίασμα να ψάλλει τον εθνικό ύμνο και τις καμπάνες να ηχούν πένθιμα.[288]

Στις 23 Σεπτεμβρίου η απεργία στην Κύπρο έληξε αλλά οι Έλληνες καταστηματάρχες προχώρησαν σε ένα τέχνασμα για συνεχίσουν άτυπα τη γενική απεργία και να γλυτώσουν την ποινή

---

[281] Στο ίδιο.
[282] Στο ίδιο.
[283] Στο ίδιο.
[284] Στο ίδιο.
[285] Στο ίδιο.
[286] Στο ίδιο.
[287] Στο ίδιο.
[288] Στο ίδιο.

προστίμου ή φυλακίσεως από τις βρετανικές αρχές. Έτσι, προσποιήθηκαν ότι ανοίγουν με τα ρολά όμως μισάνοιχτα. Τα αντίποινα από την ΕΟΚΑ συνεχίζονται με αλλεπάλληλες εκρήξεις βομβών σε διάφορες πόλεις και τους Βρετανούς να αναζητούν τον Γρίβα απεγνωσμένως/ ενώ την ίδια στιγμή οι πολιτικοί κρατούμενοι προέβησαν σε θορυβώδεις διαδηλώσεις φωνάζοντας πατριωτικά συνθήματα και τραγούδια σε συνέχεια των διαμαρτυριών τους για τους απαγχονισμούς. Στον παγκόσμιο τύπο ξεχωρίζει η εφημερίδα *Πολιτικά* του Βελιγραδίου η οποία κατακεραυνώνει τη βρετανική πολιτική λέγοντας ότι η άποψη ότι οι απαγχονισμοί λειτουργούν εκφοβιστικά δε δικαιολογείται και είναι καιρός να βρεθούν πολιτικές και όχι αστυνομικές λύσεις προς επίλυση του κυπριακού.[289]Δηλώσεις πάντως του Μπόυντ ότι η «αποικιακή αυτοκρατορία δε διασπάται αλλά αυξάνει και ενδυναμούται»[290]είναι προκλητικές ενώ συμβολική κηδεία έκαναν εκατό περίπου νεαροί στη Λεμεσό με παράλληλη κατάθεση στεφάνων,[291] όπως είχε γίνει και την προηγούμενη στην Πάφο.

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ

Η *Νέα Αλήθεια* στις 21 Σεπτεμβρίου με μεγάλα έντονα γράμματα ανακοινώνει ότι τρία νέα ονόματα ηρώων εισήλθαν στο πάνθεον της ιστορίας βαδίζοντας προς την αγχόνη υπερήφανοι, θαρραλέοι και Ελληνοπρεπώς ενώ συγκλονιστική είναι η εντύπωση σε ολόκληρο τον κόσμο από το νέο έγκλημα. [292] Με λόγια συγκινητικά ο αρθρογράφος κάνει λόγο για αιώνιο ανάθεμα κατονομάζοντας κτήνη τους Άγγλους δημίους βλέποντας δυσοίωνο το μέλλον καθώς οι πολιτισμένοι ελεύθεροι λαοί σιωπούν και ο στρατάρχης Χάρντιγκ καθίσταται το πλέον ειδεχθές άτομο μετά τον Χίτλερ και κλείνει λέγοντας χαρακτηριστικά «εάν κάποτε ελευθερώσωμεν την Κύπρο, θα ανοίξωμεν λάκκον και θα τον γεμίσωμεν με πέτρες αναθέματος, διά να κηρύσση εις τους αιώνας το πέρασμα του στυγερού δολοφόνου».[293]

Συνεχίζοντας στο ίδιο φύλλο η εφημερίδα αναφέρει ότι αθρόα τηλεγραφήματα από όλες τις επαρχιακές πόλεις διερμηνεύουν τη λαϊκή αγανάκτηση και τον πανελλήνιο αποτροπιασμό για το νέο έγκλημα. Είναι χαρακτηριστική η εικόνα που μεταφέρεται από την επαρχία, με τα Δωδεκάννησα να βρίσκονται σε μεγάλη αναταραχή και ως συνέπεια να φρουρούνται αυστηρώς τα προξενεία Αγγλίας και Τουρκίας ενώ τα μεσάνυχτα άγνωστοι κατέθεσαν δάφνινο στεφάνι με την επιγραφή «η ΕΟΚΑ εις τον βωμόν της πατρίδος». Ιδιαίτερη είναι παράλληλα η επικήρυξη του Χάρντιγκ από τον σοσιαλιστή πολιτευτή Γιαννιό ο οποίος χαρίζει το σπίτι του στους Κύπριους ηρωικούς πατριώτες που έχουν αποφασίσει να τον σκοτώσουν. Τέλος, μέσα στις εικόνες που περιγράφονται αξιομνημόνευτη είναι εκείνη των γυναικών στην Αθήνα που νωρίς το πρωί πηγαίνοντας στις εργασίες τους καταριόντουσαν τον δυνάστη της Κύπρου. [294] Στη συνέχεια παρατίθενται δηλώσεις πολιτικών αρχηγών αλλά και ανωτέρων υπαλλήλων του Στέητ Ντιπάρτμεντ, ομοίως της *Μακεδονίας.*[295]

Το επόμενο φύλλο της *Νέας Αλήθειας* έχει τίτλο «Η εκτέλεσις των Κυπρίων πατριωτών θα επιδεινώσει τας σχέσεις Ελλάδος-Αγγλίας» και υπότιτλο «Η Αγγλική κυβέρνησις θα κληθή να λογοδοτήσει ενώπιον του ΟΗΕ διά τα διαπραττόμενα εξακολουθητικώς εγκλήματα εις την Κύπρον». [296] Πέραν των δηλώσεων του Έλληνα πρεσβευτή στην Ουάσιγκτον Μελά που φιλοξενούνται εδώ όπως και στη *Μακεδονία,* διατυπώνεται μία πρόταση από το *Βήμα* του Ρεθύμνου,αντιπροσωπεύοντας τον αγριεμένο κρητικό λαό, κατά την οποία θα πρέπει να εφαρμόζονται αντίποινα στην Ελλάδα, να εκτελούνται τρεις Άγγλοι δηλαδή για κάθε Κύπριο και συστήνει την ίδρυση οργανώσεως με έδρα την Αθήνα και διακλαδώσεις στην επαρχία για την επιβολή αντιποίνων.[297]

Συνάμα, αίσθηση προκαλεί άρθρο της εφημερίδας κατά το οποίο απαγορεύονται οι διαδηλώσεις εξαιτίας των μεθόδων που μετέρχονται οι κομμουνιστές σε αυτές όπως πετροβολήματα

[289] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 23 Σεπτεμβρίου 1956.
[290] Στο ίδιο.
[291] Στο ίδιο.
[292] *Νέα Αλήθεια,*Θεσσαλονίκη 21 Σεπτεμβρίου 1956.
[293] Στο ίδιο.
[294] Στο ίδιο.
[295] Στο ίδιο.
[296] *Νέα Αλήθεια,*Θεσσαλονίκη 22 Σεπτεμβρίου 1956.
[297] Στο ίδιο.

και επιθέσεις και ως εκ τούτου υποχρεώνεται ο λαός να πνίγει τη φωνή του σε περιπτώσεις ανάγκης διαδηλώσεων. Αντιπροτείνει λοιπόν, αντί διαδηλώσεων να οργανώνονται δεήσεις στις Εκκλησίες για να εκφράζεται έτσι με τον πιο ουσιαστικό τρόπο το πένθος του ελληνικού λαού.[298]

Τις επόμενες ημέρες καταγράφονται οι ενταθείσες ενέργειες με τα σκληρά και αδιάκοπα πλήγματα της ΕΟΚΑ με την έκρηξη έξι βομβών κατόπιν του τερματισμού της γενικής απεργίας και τον θάνατο μετά από πυροβολισμό ενός Βρετανού στρατιώτη.[299]

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ

2Ο Σεπτεμβρίου 1956 και ο *Ελληνικός Βορράς* στο εξώφυλλό του επισημαίνει ότι το επόμενο πρωί θα εκτελεσθούν οι τρεις Κύπριοι πατριώτες οι οποίοι υποδέχθηκαν την είδηση ζητωκραυγάζοντας υπέρ της ένωσης με πατριωτικά άσματα ενώ ολόκληρη η Μεγαλόνησος έχει βυθιστεί στο πένθος ακολουθήμενη από δεκάδες εκκλήσεις προς σωτηρία των τέκνων της.[300]Παραλλήλως της εκδηλώσεως της δυτικής Γερμανίας να αναλάβει την πρωτοβουλία προς επίλυση του κυπριακού διά του ΝΑΤΟ, ο παγκόσμιος τύπος, όπως τονίζει η εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, συμπεριλαμβανομένων και φύλλων βρετανικών, τάσσεται υπέρ της πραγματοποίησης της επιθυμίας του κυπριακού λαού για απόκτηση της ελευθερίας του. Ακόμη, σημειώνεται ότι οι Βρετανοί είχαν πιστέψει ότι η ΕΟΚΑ καθοδηγείται από την Εθναρχία, όμως με την εντεινόμενη δράση της και μετά την εξορία του Μακαρίου αποδεικνύεται η σαθρότητα του εν λόγω επιχειρήματος. Έτσι καταγράφονται εκρήξεις βομβών, τραυματισμός ενός Βρετανού στρατιώτη και πολλά διαβήματα διαμαρτυρίας , μεταξύ αυτών και των εργατικών.[301]

Την επομένη, τη μέρα των εκτελέσεων, η παραπάνω εφημερίδα αναφέρεται στα γεγονότα τονίζοντας ότι μετά την απόρριψη της αιτήσεως χάριτος από το κτήνος απαγχονίστηκαν την αυγή οι τρεις ηρωικοί Κύπριοι αντιμετωπίζοντας τον θάνατο με ακμαιότατο ηθικό, βυθίζοντας σε βαρύτατο πένθος όλο το νησί. Άρθρο της εφημερίδας με τίτλο «Το Κτήνος» μαζί με σκιτσο του Χάρντιγκ αναλύει το χρονικό του εγκλήματος. [302] Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η εν λόγω στήλη, αποπνέοντας και το πνεύμα βεβαίως όλης της εφημερίδας, υποτάσσει τα πάντα στο εθνικό συμφέρον και επισημαίνει ότι οι εκτελέσεις αποτελούν το καλύτερο λίπασμα για το φούντωμα του δέντρου της εθνικής επαναστάσεως στη Μεγαλόνησο και παίρνοντας τον κατήφορο του αίματος συνέβη το αναμενόμενο, δηλαδή το κίνημα που άρχισε με σφεντόνες κατέληξε με πολυβόλα και ο ξεσηκωμός 100 ανθρώπων αγκάλιασε ολόκληρο τον κυπριακό λαό. Κλείνει τονίζοντας ότι το ανθρώπινο κτήνος που φέρει το όνομα Χάρντιγκ «θα κρύπτεται περιδεές στα έγκατα του κυβερνείου, τρέμον την σκιάν του, μέχρι της αγίας ώρας που, κάποιο παλικάρι του Διγενή θα το κάνει κόσκινο με το αυτόματό του».[303]

Προς αποφυγή εκδηλώσεων αντεκδίκησης ελήφθησαν δρακόντεια μέτρα ασφαλείας, ενώ ταραχές εκδηλώθηκαν στις κεντρικές φυλακές. Ο *Ελληνικός Βορράς* παραθέτει μαρτυρία Άγγλου ανταποκριτού που μετέδωσε στην εφημερίδα του Λονδίνου ότι ο αδελφός του Κουτσόφτα δήλωσε στους Άγγλους δημοσιογράφους ότι θα έρθει και η σειρά τους καθώς ο Νασσέρ είναι «εν τάξει» και θα τους κανονίσει.[304]

Στη συνέχεια αναφέρεται ότι η ελληνική κυβέρνηση προχωρεί σταθερά στην προπαρασκευή για την προσφυγή στον ΟΗΕ ενώ το Λονδίνο κατηγορείται για την πολιτική της πυγμής που εφαρμόζει μέσω της οποίας ο Χάρντιγκ πιστεύει ότι θα εξουδετερώσει τη φωνή της ελευθερίας των Κυπρίων και να εφαρμοσει τις θελήσεις του Λονδίνου.[305] Έπειτα,αναφέρονται τα διαβήματα της ελληνικής κυβέρνησης και όχι μόνο και οι φόβοι των Άγγλων για αντιδράσεις με την ΕΟΚΑ να αντιδρά με βόμβες. Σε κλίμα λύπης, τα κέντρα ψυχαγωγίας παρέμειναν κλειστά με τους Κυπρίους να τηρούν πένθιμη σιγή. Παράλληλα, η αγανάκτηση στην Αθήνα είναι έντονη ενώ καινούρια είδηση

[298] Στο ίδιο.
[299] *Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 24 Σεπτεμβρίου 1956.
[300] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 20 Σεπτεμβρίου 1956.
[301] Στο ίδιο.
[302] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 21 Σεπτεμβρίου 1956.
[303] Στο ίδιο.
[304] Στο ίδιο.
[305] Στο ίδιο.

διαβάζεται στην εφημερίδα, ότι Εθνική Αδελφότητα Κυπριακού Αγώνος Θεσσαλονίκης αξιώνει την εκδίωξη του Άγγλου προξένου. Συγκεκριμένα εξέδωσε ψήφισμα σύμφωνα με το οποίο η εκτελεστική επιτροπή θα φορούσε μαύρα περιβραχιόνια για τρεις μέρες, θα εξέφραζε στις οικογένειες των ηρώων τα συλλυπητήρια και ότι θα τελούσε σαρανταπενθήμερο μνημόσυνο για την ανάπαυση των ψυχών. Τέλος, ζήτησε άμεση αναχώρηση του Άγγλου πρέσβη και κλείσιμο του προξενείου.[306]

Κατόπιν των εκτελέσεων οι οργανωμένες τάξεις της χώρας δια ψηφισμάτων διαμαρτύρονται για το αιώνιο αίσχος για τον πολιτισμό, τη δολοφονία των ηρώων και την ασυγχώρητη αδιαφορία των ισχυρών της γης για την κατάφωρη παραβίαση των αρχών του δικαίου και της ηθικής. Από την Α.Δ.Ε.Δ.Υ. Καλούνται οι δημόσιοι υπάλληλοι να προχωρήσουν σε τρίωρη στάση εργασίας και όλοι οι πολίτες να υψώσουν την ελληνική σημαία στα μπαλκόνια τους ορκιζόμενοι εκδίκηση. Ταυτόχρονα οι φοιτητές αποφάσισαν την τήρηση τριήμερου πένθους και σιωπηρή διαμαρτυρία και η Γ.Σ.Ε.Ε. αποφάσισε την ανάληψη αγώνος προς ενίσχυση των Κυπρίων αγωνιστών ενώ ελήφθησαν έκτακτα μέτρα στην Αθήνα με σκοπό τη ματαίωση των εκδηλώσεων.[307]

Ακολούθως περιγράφονται οι τελευταίες στιγμές των ηρώων μέχρι που άνοιξε η καταπακτή και δίνεται ο τελευταίος λόγος του Παναγίδη προς τη σύζυγό του συστήνοντάς την να παντρευτεί ξανά. Αναλύονται επίσης οι φόβοι της Αμερικής για αιματηρά αντίποινα και τοποθετούνται όπως και στη *Μακεδονία* οι πολιτικοί αρχηγοί, υπουργοί και βουλευτές ενώ τηρείται ενός λεπτού σιγή στην επιτροπή εξουσιοδοτήσεως και καταγράφεται η αγανάκτηση της Θεσσαλονίκης μέσα από τα ψηφίσματα του Πανεπιστημίου και άλλων επιμορφωτικών οργανώσεων με τους φοιτητές να καλούν σε επιφυλακή τη νεολαία. Θα πρέπει επιπλέον να αναφερθεί στο ευρύτερο πλαίσιο των αντιδράσεων ότι όλοι οι ραδιοσταθμοί μετέδιδαν πένθιμη μουσική.[308]

Σημαντική πληροφορία που δε δίνεται από τις δύο παραπάνω εφημερίδες της Θεσσαλονίκης είναι ότι ο Μαυρομμάτης ήταν φυματικός και οι δήμιοί του το γνώριζαν και μάλιστα το απέκρυψαν καθώς είχαν δηλώσει ότι είχε μόνο πνευμονία ενώ προσβλήθηκε «από την επάρατον ασθένειαν εις τας φυλακάς κατά την διάρκειαν της πολυμήνου κρατήσεώς του». Η ίδια εφημερίδα κάνει λόγο για έγκλημα που πρέπει να καταγγελθεί ως καταπάτηση ηθικών και άγραφων νόμων ανθρωπισμού, καθώς δε δύναται να γίνει εκτέλεση σε ασθενή κατάδικο ο οποίος έχει ανάγκη περιθάλψεως.[309]Τέλος, αναφέρονται οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας διαφόρων οργανώσεων για τον απαγχονισμό των τριών Κυπρίων. Συγκεκριμένα, η διοίκηση του Ε.Κ.Θ. απέστειλε εντονότατη τηλεγραφική διαμαρτυρία στην κυβέρνηση της Αγγλίας και στις πρεσβείες κρατών μελών του ΝΑΤΟ, στον ΟΗΕ, στη Διεθνή Συνομοσπονδία Εργατών και στα αγγλικά συνδικάτα και την αμερικανική συνομοσπονδία εργατών. Παράλληλα, οι Δημοσιοϋπαλληλικές οργανώσεις εξέδωσαν διαμαρτυρία και τάχθηκαν υπέρ της αυτοδιάθεσης του νησιού. Ομοίως και η Ομοσπονδία προσωπικού οργανισμού Δημοσίου Δικαίου που κήρυξε την τριήμερη στάση εργασίας και η Ένωση Τελωνειακών με τον Σύλλογο υπαλλήλων Ι.Κ.Α. εκτός της συμμετοχής τους στην απεργία απέστειλαν ψηφίσματα διαμαρτυρίας [310]την ίδια στιγμή που όλη η Κύπρος σειόταν από τις βόμβες του Διγενή στο πλαίσιο των αντιποίνων με τέσσερις Βρετανούς νεκρούς και πολλούς τραυματίες.[311]

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Μελετώντας τις εφημερίδες για τη συγκεκριμένη τριάδα απαγχονισμών γίνεται αντιληπτό ότι δόθηκε μεγαλύτερη προσοχή από την προηγούμενη τριάδα. Ασχολήθηκαν περισσότερο, σε περισσότερα φύλλα με περισσότερα άρθρα και για περισσότερο διάστημα. Και πάλι όμως εδώ, όπως και στους ακριβώς προηγούμενους ελήφθησαν αυστηρότατα, πρωτοφανή μάλιστα μέτρα για την αποτροπή συγκεντρώσεων και συλλαλητηρίων. Χαρακτηριστική αυτών, ήταν η εικόνα των τεθωρακισμένων οχημάτων της ασφάλειας να περιπολούν. Επίσης, το ότι ομάδα Κυπρίων ζήτησε την άδεια της ασφάλειας για κατάθεση στεφάνου και υπάκουσε στην αρνητική απάντηση του

[306] Στο ίδιο.
[307] Στο ίδιο.
[308] Στο ίδιο.
[309] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 23 Σεπτεμβρίου1956.
[310] Στο ίδιο.
[311] *Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 25 Σεπτεμβρίου 1956.

διευθυντού αυτής[312] είναι ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο γεγονός και υποδηλώνει προφανώς τις ληφθείσες αυστηρές διαταγές της ασφάλειας από την κυβέρνηση και αφετέρου τον φόβο των πολιτών για ενδεχόμενα αιματηρά επεισόδια αντίστοιχα των πρώτων που ήταν ιδιαίτερα νωπά στις μνήμες όλων. Επίσης το ότι η *Μακεδονία* ,που από τις τρεις εφημερίδες της συμπρωτεύουσας είναι αυτή που ασκεί πιο έντονη κριτική στην κυβέρνηση, τόνισε σε δημοσίευμά της ότι τα ληφθέντα μέτρα των αρχών σε συνδυασμό με την κατανόηση των πολιτών στάθηκαν ικανά να αποτρέψουν συλλαλητήρια και επεισόδια χρήζει επισήμανσης.[313]Και εδώ λοιπόν, οι αντιδράσεις διαμαρτυρίας περιορίστηκαν σε διαβήματα, τηλεγραφήματα και ψηφίσματα φορέων, σωματείων , συλλόγων και ενώσεων προς πάσα κατεύθυνση τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και εκτός αυτού.

Η κοινή γνώμη σαφώς και θορυβήθηκε πολύ, επηρεάστηκε, γέμισε με συναισθήματα οργής, αγανάκτησης, λύπης και σε ατμόσφαιρα πένθιμη εκφράστηκε με απεργίες και επιμνημόσυνες δεήσεις. Στο πολιτικό πεδίο υπήρξε έντονη αντιπαράθεση κυβέρνησης και αντιπολίτευσης σχετικά με τα μέτρα και τις ενέργειες της πρώτης αναφορικά την προσπάθεια παρεμπόδισης των απαγχονισμών. Πιο συγκεκριμένα, εκπρόσωποι της κυβέρνησης διεμήνυσαν στον λαό και στη βουλή ότι έπραξαν ό.τι ήταν δυνατόν από την πλευρά τους δεδομένων των συνθηκών ενώ βουλευτές του κέντρου κυρίως και της αριστεράς άφησαν αιχμές ότι κάτι τέτοιο δε συνέβη καθώς ουδέποτε η κυβέρνηση δε συγκεκριμενοποίησε και δε φανέρωσε ποτέ τις ενέργειες αυτές δημόσια.[314]

Η *Νέα Αλήθεια* με το χαρακτηριστικό γλαφυρό και ποιητικό ύφος που τη διακρίνει περιγράφει τις τελευταίες στιγμές των ηρώων και τον αντίκτυπο της θυσίας τους σε Ελλάδα, Κύπρο και εξωτερικό με τις χιλιάδες διαβημάτων και ψηφισμάτων να διαμαρτύρονται για το επαναλαμβανόμενο έγκλημα. Κινείται πιο πολύ στη βάση των συναισθημάτων και λιγότερο στον αντίκτυπο σε πολιτικό επίπεδο, καθώς δεν αναφέρει τις αντιπαραθέσεις επί του θέματος στη Βουλή. Έχει ενδιαφέρον όμως η τοποθέτησή της ότι εξαιτίας των κομμουνιστών και της μη σωστής οργάνωσης των πορειών που αυτή διεξάγει καθώς σημειώνονται έκτροπα επικίνδυνα για το κοινωνικό σύνολο, απαγορεύτηκαν οι διαδηλώσεις.[315]Τελευταία θα πρέπει να σχολιαστεί ότι φιλοξενούνται απόψεις για τις οποίες θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος ότι ανήκουν στην άκρα δεξιά, όπως η αντίστοιχη του Ροδίτη που επηκηρύσσει τον Χάρντιγκ χαρίζοντας το σπίτι του σε όποιον τον εκτελέσει.[316]

Αναγιγνώσκοντας τον *Ελληνικό Βορρά* γίνεται εύκολα αντιληπτός ο πατριωτικός αέρας από τον οποίο διαπνέεται η εφημερίδα με έντονη τη χρήση συγκινησιακής γλώσσας. Λέξεις όπως «κτήνος» [317] για να χαρακτηριστεί ο Χάρντιγκ σαφώς και επικαλούνται και στοχεύουν στο συναίσθημα του δέκτη. Ακόμη μεταδίδεται ο απόηχος των εκτελέσεων στο παγκόσμιο στερέωμα με κάποιες επιπλέον πληροφορίες που δεν τις διαβάζουμε στις άλλες εφημερίδες ενώ επιμελώς αποφεύγεται να γίνει κάποια κρίση στους χειρισμούς της κυβέρνησης καθώς δεν κάνει καθόλου αναφορά στα λεγόμενα και στις κατηγορίες της αντιπολίτευσης.

ΕΥΑΓΟΡΑΣ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΔΗΣ

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ξεφυλλίζοντας τη *Μακεδονία* του Μαρτίου της επόμενης χρονολογίας ο αναγνώστης διαπιστώνει ότι αναφορά στον δεκαενιάχρονο μαθητή Ευαγόρα Παλληκαρίδη γίνεται την παραμονή της εκτελέσεώς, στις 13 Μαρτίου 1957, με τη δήλωση που είχε κάνει στο δικαστήριο ότι ό,τι έκανε το έκανε ως Έλλην Κύπριος που θέλει την ελευθερία του. Παράλληλα, 12 δικηγόροι της Λεμεσού μεταξύ των οποίων και ενας Άγγλος απέστειλαν τηλεγράφημα στον Χάρντιγκ για να ζητήσουν αναθεώρηση της απόφασης για θανατική ποινή στη βάση του πνεύματος της απόφασης του ΟΗΕ και την ίδια γραμμή να ακολουθήσουν και στους υπόλοιπους θανατοποινίτες.[318]

---

[312] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 22 Σεπτεμβρίου 1956.
[313] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 22 Σεπτεμβρίου 1956.
[314] *Μακεδονία,*Θεσσαλονίκη 20 Σεπτεμβρίου 1956.
[315] *Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 22 Σεπτεμβρίου 1956.
[316] Στο ίδιο.
[317]*Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 21 Σεπτεμβρίου1956.
[318]*Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 13 Μαρτίου 1956.

Επόμενη αναφορά στον ήρωα γίνεται στο αμέσως επόμενο φύλλο, όταν οι Βρετανοί αδιαφόρησαν στις εκκλήσεις του Γενικού Γραμματέα Ηνωμένων Εθνών στον οποίο είχε αποστείλει και η Ελληνική βουλή και 40 Άγγλων βουλευτών και Αμερικανών υπουργών, συγκεκριμένα των ρεπουμπλικανών Τζάβιτς και Φούλτον. Την ώρα μάλιστα που απαγχονιζόταν ο νεαρότερος από όλους τους εκτελεσθέντες, σε απόσταση χιλιομέτρου από τις φυλακές ακούγονταν ζητωκραυγές υπέρ της ΕΟΚΑ και της Κύπρου. Δίνεται η πληροφορία ότι είναι ο πρώτος που εκτελείται με τους νέους κανονισμούς που ίσχυσαν λίγους μήνες με την κατηγορία κατοχής όπλου. Επίσης θα πρέπει να γίνει λόγος και για την προσπάθεια που κατέβαλε ακριβώς την προηγουμένη η ελληνική κυβέρνηση να αποτρέψει την εκτέλεση όπως και στο ότι ο πατέρας του που ήταν λοχίας της αστυνομίας απέστειλε τηλεγράφημα στον Στρατάρχη όπως μετατρέψει την ποινή σε ισόβια αλλά και την έκκληση του Έλληνα πρόξενου στη Κύπρο, όλα εις μάτην όμως. Οι συμμαθητές του έστειλαν τηλεγράφημα στη βασίλισσα Ελισάβετ ζητώντας απονομή χάριτος, η Π.Ε.Α.Κ. και η κυπριακή αδεφότητα απηύθυναν επίσης αιτήσεις ενώ ακόμη και η *Τάιμς της Κύπρου* στάθηκε αντίθετη στον απαγχονισμό.[319]

Ο αναγνώστης της εφημερίδος στέκεται και στην ανδρεία του ήρωα, ο οποίος σε επιστολή προς την αδελφή του την προέτρεψε να μη λυπάται καθώς είναι ωραίο να πεθαίνει κάποιος για την Ελλάδα ενώ στην τελευταία συνάντηση με τον πατέρα του είπε πως ελπίζει να είναι ο τελευταίος που θα απαγχονιστεί για την υπόθεση της ενώσεως και αν γίνει αυτό τότε ο θάνατός του θα άξιζε. Σαν τελευταία του επιθυμία ζήτησε από τη μητέρα του έναν σταυρό με τον Εσταυρωμένο που δεν τον αποχωρίστηκε ούτε στην αγχόνη.[320]

Με μεγάλα και έντονα γράμματα γίνεται αναφορά στην πρόταση του Διγενή για κατάπαυση του πυρός μόνο υπό την προϋπόθεση της απελευθέρωσης του Μακαρίου. Η πρόταση εκεχειρίας έγινε με τη μορφή προκηρύξεων που έφεραν τη υπογραφή του Διγενή. Κάτω από τον τίτλο, μικρότερος μιλά για την πανελλήνια οδύνη και αγανάκτηση για τη δολοφονία του Κύπριου μαθητή, με πένθος και γενική απεργία στην Κύπρο ως απάντηση ενώ η φωτογραφία του Ευαγόρα δεσπόζει στο κέντρο της εφημερίδας. Η πρόταση εκεχειρίας πάντως υπεβλήθη λίγες ώρες μετά την εκτέλεση του Κύπριου αγωνιστή.[321]

Παρόλο που απαγορεύθηκε η εκδήλωση της αγανάκτησης για το νέο έγκλημα των Άγγλων, ωστόσο αυτή πραγματοποιήθηκε και σημειώθηκε μάλιστα αιματηρή συμπλοκή μεταξύ φοιτητών και αστυνομίας στο προαύλιο του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και έξω από αυτό. Φωτογραφικό ρεπορτάζ στο πρωτοσέλιδο δείχνει στιγμιότυπα από τη διαμαρτυρία των φοιτητών με συλλήψεις και τραυματισμούς. Γύρω στις 10 το πρωί με πρωτοβουλία της Πανσπουδαστικής Ένωσης Κυπριακού Αγώνος, φοιτητές εξήλθαν των αιθουσών διδασκαλίας και συγκεντρώθηκαν μπροστά από τον πανεπιστημιακό χώρο για να δηλώσουν την αγανάκτηση και τον αποτροπιασμό τους για τον απαγχονισμό του πατριώτη Παλληκαρίδη σε πορεία που θα διεξήγαν στους δρόμους της πόλης. Άλλες ομάδες φοιτητών συγκεντρώθηκαν στη φοιτητική λέσχη προετοιμάζοντας πλακάτ για την πορεία όταν κατέφθασαν δυνάμεις της χωροφυλακής και αφού εισέβαλαν εντός αυτής κατέσχεσαν τα πλακάτ αποκλείοντας τους φοιτητές μέσα κλείνοντας τις πόρτες με συλλήψεις φοιτητών που αντέδρασαν.[322]

Την ίδια ώρα πλήθος φοιτητών κρατώντας την ελληνική σημαία ξεκίνησε πορεία με κατεύθυνση το βρετανικό προξενείο για να επιδώσουν ψήφισμα διαμαρτυρίας. Βρέθηκαν όμως αντιμέτωποι με δυνάμεις χωροφυλακής οι οποίες με διαταγή του αστυνομικού διευθυντού επιτέθηκαν στους φοιτητές με γκλοπς στην προσπάθειά τους να τους απωθήσουν. Στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκαν και λίθοι στις επιθέσεις με πολλούς τραυματίες δημιουργώντας σκηνικό πραγματικής μάχης με τους φοιτητές να οχυρώνονται στο προαύλιο του Πανεπιστημίου φωνάζοντας συνθήματα υπέρ της ελληνικότητας της Κύπρου και «Αίσχος» για τη στάση των αστυνομικών. Με εντολή του εισαγγελέα οι αστυνομικοί εισήλθαν στον χώρο του Πανεπιστημίου και αντί να περιορίσουν τους φοιτητές στο προαύλιο προχώρησαν στα κτίρια και τραυμάτισαν αρκετούς φοιτητές καθώς διαπληκτίστηκαν μαζί τους. Στη συνέχεια επενέβησαν οι πρυτανικές αρχές για να παύσει η πολιορκία του Πανεπιστημίου, χωρίς όμως να ληφθεί καθόλου υπόψιν η κίνηση αυτή.

---

[319] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 14 Σεπτεμβρίου 1957.
[320] Στο ίδιο.
[321] *Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 15 Σεπτέμβριου 1957.
[322] Στο ίδιο.

Συνολικά 28 άτομα συνελήφθησαν , τα μισά αφέθησαν ελεύθερα αργότερα και τα υπόλοιπα παραπέμφθηκαν σε δίκη η οποία πήρε αναβολή. Από την πλευρά τους οι φοιτητές δήλωσαν ότι η πορεία θα ήταν ειρηνική και ο σκοπός τους ήταν η επίδοση του ψηφίσματος στο βρετανικό προξενείο και ως εκ τούτου η αντίδραση και στάση της αστυνομίας κρίνεται αψυχολόγητη.[323]

Ανακοίνωση της Νομαρχίας επέρριπτε την ευθύνη στους φοιτητές οι οποίοι δημιούργησαν ταραχές και τραυματισμούς σε αστυνομικούς παρά τις ρητές απαγορεύσεις της κυβέρνησης για απαγόρευση διαδηλώσεων. Κάνει λόγο επίσης για δύο οπλίτες σοβαρώς τραυματισμένους και 38 αξιωματικούς και οπλίτες λιγότερο τραυματισμένους, ενώ δεν κάνει καθόλου λόγο για φοιτητές τραυματίες, ενώ η αστυνομία εξέδωσε ανακοίνωση για 35 τραυματίες αστυνομικούς και 11 φοιτητές. Πολλές φοιτητικές οργανώσεις όπως η Ε.Φ.Ε.Π.Θ. , η Δ.Κ.Ε.Λ., και ο όμιλος Αναλήψεως εξέφρασαν τη διαμαρτυρία τους για το αποτρόπαιο έγκλημα των Βρετανών και διεκήρυξαν ότι σύσσωμο το ελληνικό έθνος θα αγωνιστεί για την απελευθέρωση της ηρωικής Μεγαλονήσου ενώ η Ε.Α.Κ.Α. παρουσίασε ως καθήκον κάθε Έλληνα το μποϋκοτάζ αγγλικών προϊόντων.[324]

Στην Αθήνα, παρά τα ληφθέντα μέτρα πραγματοποιήθηκε συγκέντρωση διαμαρτυρίας από φοιτητές με πλακάτ υπέρ της Ένωσης ενώ μεταξύ φοιτητών και αστυνομικών συνέβησαν μικροεπεισόδια. Μετά τις 10 το πρωί και εδώ, πυκνές ομάδες σπουδαστών άρχισαν να συγκεντρώνονται στα πανεπιστήμια και θέλησαν έχοντας την ελληνική σημαία επικεφαλής και δύο ιερείς να κατευθυνθούν στην αγγλική πρεσβεία. Ισχυρές αστυνομικές δυνάμεις όμως τους διέλυσαν και στη συνέχεια άλλη ομάδα με συνθήματα υπέρ της ΕΟΚΑ, του Παλληκαρίδη, της Ένωσης, επιχείρησε να κατηφορίσει προς την Ομόνοια αλλά και πάλι παρεμποδίστηκε από την αστυνομία και προκλήθηκαν μικροσυμπλοκές.[325]

Εν συνεχεία καταγράφονται οι αντιδράσεις στον απαγχονισμό του Παλληκαρίδη σε εσωτερικό επίπεδο. Χαρακτηριστικό του άσχημου κλίματος είναι ότι ραδιοφωνικοί σταθμοί της πόλης αντί για εύθυμα τραγούδια ξεκίνησαν το πρόγραμμά τους με πένθιμα εμβατήρια. Ακόμη, όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης, τα δημόσια ιδρύματα και οργανώσεις καθώς και τα επαγγελματικά σωματεία εξεδωσαν ανακοινωθέντα στιγματίζοντας και καταγγέλοντας ως δολοφονία την εκτέλεση του ήρωα. Ειδικότερα, το κόμμα των φιλελευθέρων τόνισε ότι ο Χάρντιγκ ατίμασε για ακόμη μια φορά τον πολιτισμό της χώρας του καθώς απαγχόνισε νεαρό μόνο γιατί κρατούσε όπλο ενώ ο αρχηγός του Δημοκρατικού κόμματος ενέταξε τον Παλληκαρίδη στο πάνθεον των αθανάτων ηρώων ειρωνευόμενος την ειρηνευτική πολιτική της Βρετανίας. Ο Τσαλδάρης αρχηγός του Λαϊκού κόμματος έδωσε μια άλλη διάσταση στο θέμα ισχυριζόμενος ότι μέρες πριν είχε τονίσει την πληροφορία στη βουλή για επικείμενες εκτελέσεις αλλά δεν εισακούστηκε για να γίνουν εγκαίρως τα κατάλληλα διαβήματα. Ο Υπουργός Εξωτερικών Αβέρωφ υπενθύμισε ότι στον λόγο του στα Ηνωμένα Έθνη είχε πει πως το όνομα του Χάρντιγκ γράφτηκε στην ιστορία της Κύπρου με γράμματα από αίματα και δάκρυα αλλά από ό,τι φαίνεται ο ίδιος νομίζει ότι δεν είναι ζωηρά τα γράμματα αυτά. Συνεχίζοντας, έπειτα της απόφασης του ΟΗΕ ήλπιζαν όλοι σε μία πολιτική κατευνασμού αλλά στη βρετανική αδιαλλαξία η Ελλάδα θα υψώσει τη δική της, αντοχής και διαρκείας και μη υπολογίζουσας τις συνέπειες. Παράλληλα, η Κυπριακή αδελφότητα, η Ακαδημία Αθηνών και οι δημόσιοι υπάλληλοι εξέδωσαν ανακοινώσεις διαμαρτυρίας με την πρώτη να αναφωνεί τον Παλληκαρίδη ημίθεο και τους τελευταίους να καλούν τους υπαλλήλους σε δύωρη απεργία.[326]

Στην Κύπρο το σκηνικό είναι πέρα για πέρα πένθιμο με κήρυξη καθολικής απεργίας ενώ οι κρατούμενοι κεντρικών φυλακών ξεκίνησαν απεργία πείνας ενώ το σώμα του ήρωα μετά την απόρριψη της αίτησης του πατέρα του να τους παραδοθεί ετάφη μέσα στον χώρο των φυλακών.[327]

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ

Η *Νέα Αλήθεια* από τις 14 Μαρτίου, μέρα εκτέλεσης του Ευαγόρα Παλληκαρίδη, αφιερώνει

[323]Στο ίδιο.
[324]Στο ίδιο.
[325]Στο ίδιο.
[326]Στο ίδιο.
[327]Στο ίδιο.

τα πρωτοσέλιδά της σε αυτόν. Με το κλασσικό της ύφος αναφέρει για την ελληνική ψυχή που κλαίει τον θάνατο του Ευαγόρα. Άρθρο με τίτλο «Λεπροί Τύραννοι» μιλά για τον Χάρντιγκ που σαν άλλος Αδόλφος και Τσιγγίς Χαν συνεχίζει τον εμπρησμό στην αγωνιζόμενη Μεγαλόνησο κατακουρελιάζοντας τους λόγους, τις εκδηλώσεις ακόμη και τα νοήματα όσων αποφάσισε το συμβούλιο του ΟΗΕ .Χωρίς να συγκινηθούν από τις εκκλήσεις και τις ικεσίες οδήγησαν τον Ευαγόρα στην αγχόνη πεθαίνοντας ως Έλλην. Πολύ χαρακτηριστικά τα κάτωθι λόγια: «τους εσιχάθηκεν η ψυχή μας» και «εάν θέλει η Ανθρωπότης να σωθεί από τον κίνδυνον, οφείλει να απομονώσει τις Σπιναλόγγες»[328] για να κλείσει σύμφωνα με τον τίτλο και με κυκλικό σχήμα.

Στη συνέχεια μεταφέρει την ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα στα πανεπιστήμια της συμπρωτεύουσας όπου εδώ προστίθεται σε όσα ανέφερε η *Μακεδονία* και το στοιχείο της χρήσης των δακρυγόνων που έκανε η αστυνομία. Ακόμη φιλοξενεί τις πολιτικές δηλώσεις που καταγράφηκαν πιο πάνω για να εκφράσει το αίσθημα αγανακτήσεως όλου του λαού. [329]

Στις 15 του μηνός η παρούσα εφημερίδα αφιερώνει τον τίτλο του πρωτοσέλιδού της στην πρόταση της ΕΟΚΑ περί καταπαύσεως του πυρός η οποία μελετάται από την κυπριακή κυβέρνηση, ενώ σε μικρή στήλη και περιορισμένης έκτασης χωρίς φωτογραφίες κάνει λόγο για τα επεισόδια που έλαβαν χώρα την προηγούμενη μέρα για τα οποία ευθέως καταλογίζει βαρύτατες ευθύνες στην αστυνομία, αν και δε διστάζει να κατηγορήσει και τη συνήθεια των φοιτητών να πετροβολούν. Υποστηρίζει ότι σε μέρα βαθύτατου πένθους έπρεπε ο λαός να έχει το δίκαιο και εύλογο δικαίωμα να διαδηλώνει εξωτερικεύοντας τον πόνο του. Όπως επισημαίνει με τον καλό τρόπο εξουδετερώνεται μια ανεπιθύμητη συμπεριφορά και συνήθεια όπως είναι ο πετροπόλεμος αλλά η μανία των χωροφυλάκων «να χτυπούν στο ψαχνό», η εισβολή τους στο Πανεπιστήμιο, το άγριο κυνηγητό των φοιτητών και ο ξυλοδαρμός αλλοίωσαν την έννοια της ημέρας.[330]

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στον Έλληνα αντιπρόσωπο στον ΟΗΕ Παλαμά που διαμαρτυρήθηκε για την εκτέλεση του Ευαγόρα χαρακτηρίζοντάς την πολιτική δολοφονία αλλά γίνεται επίσης και εκτενής αναφορά στον γερουσιαστή Φούλτον ο οποίος έκανε υπεράνθρωπες προσπάθειες με κάθε μέσο για να ματαιώσει την εκτέλεση προσφερόμενος μάλιστα να τον πάρει στις ΗΠΑ για να παρακολουθήσει μαθήματα σε αμερικανικό κολλέγιο, κάτι που δεν αναφέρθηκε από τη *Μακεδονία.*Τέλος ενώ η τελευταία μεταφέρει τις απόψεις της *Τάιμς της Κύπρου,* η *Νέα Αληθεια* παραθέτει αποσπάσματα και από άλλεςεφημερίδες όπως η φιλελεύθερη *Νιους Κρόνικλ* που αιτείται την επάνοδο του Μακαρίου και προτείνει την αντικατάσταση του στρατιωτικού κυβερνήτη με πολιτικό πρόσωπο.[331]

-ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΟΡΡΑΣ

Στο πρωτοσέλιδό του στις 13 Μαρτίου ο *Ελληνικός Βορράς* χαρακτηρίζοντας αιμοσταγή τον Χάρντιγκ πληροφορεί ότι την επομένη απαγχονίζεται ο ένατος Κύπριος μαχητής της ελευθερίας της Κύπρου ως ένοχος οπλοφορίας σύμφωνα με τον νόμο εκτάκτου ανάγκης και μαζί του θα απαγχονιστεί και ο Μεϊμάρης για τον φόνο ενός χωρικού. Αντίθετα με τη *Νέα Αλήθεια* που κάνει λόγο για 12 δικηγόρους ο *Ελληνικός Βορράς* αναφέρει 22 δικηγόρους της Λεμεσού που απηύθυναν έκκληση στον Χάρντιγκ μέσω τηλεγραφήματος.[332]

Την ακριβώς επομένη αναγράφεται ότι τη νύχτα απαγχονίστηκε ο ήρωας Παλληκαρίδης με την ευχή να είναι ο τελευταίος που απαγχονίζεται για την υπόθεση της ενώσεως. Όλα τα διαβήματα άκαρπα και οι εκκλήσεις για την αποτροπή της δολοφονίας από την κυβέρνηση, τον Επίσκοπο Σαλαμίνας, 40 εργατικούς βουλευτές . Τονίζεται επίσης ότι ο Ευαγόρας γράφει ωραίους στίχους απέστειλε έμμετρο επιστολή στην αδελφή του καλώντας την να μη λυπάται. Στο ίδιο κλίμα η μητέρα του ως άλλη Σπαρτιάτισσα είπε στον γιο της ότι πεθαίνει για την πατρίδα. Και ο *Ελληνικός Βορράς* δίνει το στίγμα που επικρατεί στις φυλακές με τους κρατουμένους να κραυγάζουν υπέρ της Ένωσης, της ΕΟΚΑ δηλώνοντας πίστη στον κυπριακό αγώνα και με τις φωνές τους να ακούγονται σε ακτίνα

[328]*Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 14 Μαρτίου 1957.
[329]Στο ίδιο.
[330]*Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 15 Μαρτίου 1957.
[331]Στο ίδιο.
[332]*Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 13 Μαρτίου 1957.

χιλιομέτρου.[333]

Μεταδίδοντας την ατμόσφαιρα στη Λευκωσία διαβάζουμε για την έντονη συγκίνηση που επικρατεί με τον λαό ήδη από τώρα να συνθέτει τραγούδια για τον ήρωα. Εντύπωση επίσης προκαλεί το γεγονός ότι την προηγούμενη μέρα απαγόρευσαν την επίσκεψη στους συγγενείς του μελλοθανάτου, οι γονείς του οποίου απηύθυναν έκκληση τηλεγραφική στη Βασίλισσα για απονομή χάριτος, ενώ έντονοι είναι οι φόβοι ταραχών με τις αρχές να λαμβάνουν δρακόντεια μέτρα ασφαλείας, συμπεριλαμβανομένης και της απαγόρευσης των Βρετανών να εξέρχονται από τα σπίτια τους.[334]

Στη συνέχεια αναφέρεται για την προσφορά εκεχειρίας της ΕΟΚΑ μόλις απελευθερωθεί ο Μακάριος και γίνεται εκτενές αφιέρωμα στον ήρωα με τίτλο «Εφόσον έτσι αποθνήσκουν οι Έλληνες» προκαλώντας ρίγη συγκίνησης με τον Ευαγόρα να γράφει με το αίμα του ότι «Ελλάς εστί και η Κύπρος»[335]

Μετά το νέο έγκλημα του δικτάτορα στην Κύπρο ξέσπασαν σφοδρές συγκρούσεις μεταξύ φοιτητών και αστυνομίας σε Θεσσαλονίκη και Αθήνα με πολλές φωτογραφίες να αποδεικνύουν την ένταση που προκλήθηκε. Περιγράφονται και εδώ διεξοδικά τα αιματηρά γεγονότα με τον πολύωρο πετροπόλεμο, τους δεκάδες τραυματίες και τις συλλήψεις με παραπομπή στο αυτόφωρο, παρατίθεται η ανακοίνωση της Νομαρχίας και δηλώνεται η αναβολή για τις 19 του μηνός των 12 , όπως αναφέρει ο *Ελληνικός Βορράς,* συλληφθέντων για τα επεισόδια φοιτητών. Επίσης, αναφερεται ότι μέλη της ΕΦΕΠΘ προσέφεραν στους κρατουμένους τρόφιμα, γλυκίσματα και τσιγάρα ενώ σπουδαστές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας συγκρότησαν ογκώδες συλλαλητήριο και κατερχόμενοι στις οδούς της Θεσσαλονίκης ενώθηκαν με μαθητές γυμνασίων και αφού διαλύθηκαν από την αστυνομία ανασυγκροτήθηκαν και κατευθύνθηκαν προς το Διοικητήριο όπου επιτροπή επέδωσε ψήφισμα διαμαρτυρίας στον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Βορείου Ελλάδος. Στην προσπάθειά τους να οδηγηθούν προς την Αριστοτέλους και να ενωθούν με το υπόλοιπο σώμα των φοιτητών διαλύθηκαν ξανά από την αστυνομία, ενώ από την Επιμορφωτική Φοιτητική Ένωση του Πανεπιστημίου εστάλη εντονότατη διαμαρτυρία προς τον πρωθυπουργό για την εχθρική στάση των αστυνομικών οργάνων. 4000 φοιτητές της Θεσσαλονίκης αποδοκιμάζουν με αγανάκτηση την επίθεση εναντίον τους την ώρα που διαδήλωναν «τα αισθήματα της αφοσίωσής τους προς τον υπέροχο αγώνα των αδελφών Κυπρίων» αιτούμενοι ανακρίσεις.[336]

Ακολούθως μεταφερόμαστε στην Αθήνα για τα επεισόδια μικρότερης ισχύος που σημειώθηκαν εκεί και έπειτα στην Κύπρο όπου οι Κύπριοι πραγματοποίησαν στάση εργασίας. Στη συνέχεια παρατίθενται οι αντιδράσεις και δηλώσεις του πολιτικού κόσμου που στιγματίζει τη δολοφονία όπως μετέφεραν και οι παραπάνω εφημερίδες.[337]

Ο απαγχονισμός του Παλληκαρίδη συνεχίζει να απασχολεί τον *Ελληνικό Βορρά* και στις 16 Μαρτίου ενημερώνοντας για τη δύωρη στάση εργασίας των υπηρεσιών του δημοσίου, του δήμου, των τραπεζών και των οργανισμών ενώ η Ελλάδα κατήγγειλε την πολιτική δολοφονία στα Ηνωμένα Έθνη. Συνάμα παραθέτει στιγμιότυπα αντιδράσεως για τη δολοφονία του Παλληκαρίδη από διάφορα μέρη της Ελλάδας. Χαρακτηριστική ήταν η κίνηση των μαθητριών του γυμνασίου θηλέων της Έδεσσας που εξέδωσαν ψήφισμα μιλώντας για ίνδαλμα και παράδειγμα προς μίμηση. Οι υπηρεσίες πάλι στην Κοζάνη συμμετείχαν στη δύωρη στάση ενώ στην Ξάνθη με πρωτοβουλία των δημοτικών υπαλλήλων εψάλη επιμνημόσυνη δέηση και χιλιάδες μαθητές γυμνασίων πραγματοποίησαν αντιαγγλική διαδήλωση. Τέλος, προλογίζεται ότι στα επόμενα φύλλα θα υπάρχει στήλη με τίτλο «Ο ένατος ήρως κατηγορεί...» η οποία θα αφορά έρευνα γραμμένη ειδικώς για την εφημερίδα αναφερόμενη στο κυπριακό και στη μέχρι τώρα εξελιξή του.[338]

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

[333]*Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 14 Μαρτίου 1957.
[334]Στο ίδιο.
[335]*Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 15 Μαρτίου1957.
[336]Στο ίδιο.
[337]Στο ίδιο.
[338]*Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 16 Μαρτιου 1957.

Μελετώντας προσεκτικά τις τρεις εφημερίδες μπορεί κανείς να διαπιστώσει τον απόηχο που είχε στην κοινή γνώμη ο απαγχονισμός του Ευαγόρα Παλληκαρίδη. Το γεγονός ότι ήταν ο νεώτερος από τους υπόλοιπους 8 αγωνιστές και ότι συνάμα ήταν μαθητής γυμνασίου, πολυγραφότατος και ποιητής ευαισθητοποίησε τον ελληνικό λαό όπως επίσης και τον γερουσιαστή Φούλτον ο οποίος προσφέρθηκε να τον πάρει στις ΗΠΑ για να εγγραφεί σε αμερικανικό κολλέγιο.[339] Όλοι αυτοί οι λόγοι λοιπόν μαζί με το ότι επέδειξε ξεχωριστή ανδρεία και στην ίδια του τη δίκη ευθαρσώς ομολόγησε ότι ό,τι έκανε το έκανε ως Έλλην Κύπριος που αγωνίζεται για την ελευθερία, έκαναν τον φοιτητικό κόσμο να παρακούσει τις εντολές της κυβέρνησης και της αστυνομίας και να ξεχυθεί στους δρόμους για να διαδηλώσει για τον νέο ήρωα.

Η *Μακεδονία* παρουσιάζει πληρέστερα το θέμα των επεισοδίων από τις άλλες δύο με τις τελευταίες να δίνουν κάποιες επιπλέον πληροφορίες. Η *Νέα Αλήθεια* σκιαγραφεί επιμελέστερα το προφίλ του ήρωα και δεν επιμένει τόσο στην περιγραφή των γεγονότων ενώ είναι η μόνη που δεν παρουσιάζει σχεδόν καθόλου φωτογραφίες από τα γεγονότα σε αντίθεση με *Μακεδονία* και *Ελληνικό Βορρά* που διαθέτουν ντοκουμέντα και φωτογραφικό υλικό κυρίως από τα επεισόδια στη Θεσσαλονίκη που άλλωστε ήταν και τα πιο σοβαρά. Παρόλα ταύτα όμως, είναι και η μόνη που ασκεί ανοιχτή κριτική απέναντι στους χειρισμούς της αστυνομίας κατηγορώντας την ανοιχτά. Τελείως αντικειμενικά από την άλλη επικρίνει τη φοιτητική νεολαία για την προσφιλή της συνήθεια να καταφεύγει στον πετροπόλεμο τονίζοντας όμως ότι οι αρχές θα έπρεπε να γνωρίσουν τον τρόπο να αποσοβήσουν τη συνηθισμένη τακτική και όχι αντ΄αυτού να χειροτερεύουν την κατάσταση.[340]Επίσης μια μικρή διαφοροποίηση εντοπίζεται και στον αριθμό που δίνει η κάθε εφημερίδα για τους συλληφθέντες φοιτητές με τη *Μακεδονία* να κάνει λόγο για 14 άτομα και τον *Ελληνικό Βορρά* για 12. Πάντως οι δηλώσεις των πολιτικών αρχηγών παρουσιάζονται όλες να συγκλίνουν στο αποτρόπαιο της πράξης που την κάνει να ισοδυναμεί με δολοφονία. Θα μπορούσε κάποιος ωστόσο να μείνει στη δήλωση του Τσαλδάρη που εμμέσως υπονοεί την αδράνεια του συνόλου της Βουλής καθώς προ ολίγων ημερών είχε προειδοποιήσει ότι επίκεινται εκτελέσεις με σκοπό η κυβέρνηση να λάβει εγκαίρως τα μέτρα της κάνοντας όλες εκείνες τις προσπάθειες που την αναλογούσαν συνεπικουρούμενη και από τη βουλή, αλλά ουδόλως εισακούστηκε.[341]

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τα ολόιδια αθάνατα ιδανικά της αρχαίας ελληνικής και νεώτερης ιστορίας πήρε την έμπνευσή του και το έπος της Κύπρου του 1955-1959. Μέσα από τις σελίδες της παρούσης μελέτης γίνεται εμφανές το πνεύμα της μεγάλης θυσίας και της ακατάβλητης μαχητικότητας των παλικαριών που πολέμησαν για το δίκαιο και έδωσαν τη ζωή τους για την ελευθερία και την Ένωση. Και οι εννέα αγωνιστές γαλουχήθηκαν με τις αρχές της ορθοδοξίας και της πατρίδας και αυτές επικαλούνταν άχρι τέλους. Με αυτόν τον πνευματικό και αρετολογικό εξοπλισμό κατόρθωσαν να μείνουν άκαμπτοι και αλύγιστοι. Εννιά διαφορετικά παλικάρια, από διαφορετικά μέρη, με διαφορετική οικογενειακή κατάσταση , κατέθεσαν τα πάντα, τον ίδιο τους τον εαυτό θυσία για την ελευθερία της Κύπρου και την πολυπόθητη Ένωση με τη μητέρα Ελλάδα.

Ο ακέραιος χαρακτήρας τους, η λεβεντιά, το ήθος τους, η μεγάλη τους αγάπη για την πατρίδα, η αψηφισιά του θανάτου, τα βασανιστήρια που υπέστησαν, η αδιαλλαξία του 'Αγγλου δυνάστη μπροστά στις διεθνείς εκκλήσεις για απονομή χάριτος οδήγησαν το κοινό αίσθημα να βγει στους δρόμους και να βροντοφωνάξει με κάθε μέσο που κάθε φορά διέθετε για το στυγερό και αποτρόπαιο έγκλημα που διέπραττε. Φορείς, οργανώσεις, σύνδεσμοι, επαγγελματικές και πολιτιστικές ενώσεις , παγκόσμιος τύπος, πολιτικές προσωπικότητες από τον ελληνικό και διεθνή χώρο, πνευματικοί ταγοί απηύθυναν κάθε φορά διαβήματα διαμαρτυρίας, απέστελναν κάθε φορά υπερεπείγοντα τηλεγραφήματα στη βρετανική κυβέρνηση, στον ΟΗΕ, στον ίδιο τον στρατάρχη, στην ίδια τη βασίλισσα, πάντα επί ματαίω όμως. Βαρύτατο πένθος κάθε φορά που άνοιγε η καταπακτή απλωνόταν τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα και εκφραζόταν άλλοτε με συλλαλητήρια, άλλοτε με

[339]*Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 15 Μαρτίου 1957.
[340]Στο ίδιο.
[341]*Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 14 Μαρτίου 1957.

επιμνημόσυνες δεήσεις, με ψηφίσματα, με απεργίες και στάσεις εργασίας, με έντονο τον αντιβρετανικό χαρακτήρα. Άλλωστε, για τον Στρατάρχη το θέμα της εκτέλεσης των θανατικών ποινών για τρομοκρατικές πράξεις συμβάδιζε με τα πιστεύω του, καθώς σε όλη του την πορεία υπήρξε υποστηρικτής της θανατικής ποινής και μάλιστα αργότερα έγινε ένας από τους μαχητικότερους αντιπάλους του Σίλβερμαν που πρότεινε την κατάργησή της στη βουλή των Λόρδων,[342]φανερώνοντας έτσι τη σκληρότητα και την αδιαλλάξία του κάθε φορά που δεχόταν έκκληση για αίτηση χάριτος.

Ειδικότερα, οι πρώτοι απαγχονισμοί Καραολή και Δημητρίου ήταν αυτοί που προκάλεσαν τις μεγαλύτερες και πιο έντονες αντιδράσεις καθώς ήταν οι πρώτοι που ξαφνικά δημιούργησαν την πρώτη παγερή αίσθηση του απαγχονισμού και του τι σημαίνει στην πράξη βρετανική επικυριαρχία-αποικιοκρατία. Από τη στιγμή εκείνη και εφεξής έγινε κατανοητό ότι η Βρετανία δεν ήταν ο πραγματικός σύμμαχος που η πλειοψηφία του ελληνικού λαού πίστευε ή ήθελε να ελπίζει αλλά ένας στυγνός αποικιοκράτης που ικανοποιούσε μόνο τα συμφέροντά του. Κάνοντας λοιπόν μια μικρή ιστορική αναδρομή από το 1922 ακόμη, όταν στη Σμύρνη τα ελλιμενισμένα πλοία μεταξύ των οποίων πολλά ήταν και βρετανικά άφησαν τους Έλληνες να πνιγούν βλέποντας ότι το χαρτί του μέλλοντος γυρίζει υπέρ της Τουρκίας, όταν ακολούθησε η ανάμειξη της Αγγλίας στα εσωτερικά της χώρας μετά το πέρας της γερμανικής κατοχής, επιβάλλοντας μια άτυπη δεύτερη κατοχή, βρετανική αυτή τη φορά, φανερώθηκε ο πολιτικός αμοραλισμός.[343]Συνεχίζοντας, όταν το βρετανικό δικαστήριο επέβαλε τον απαγχονισμό του Καραολή και του Δημητρίου αργότερα, οδήγησε τον ελληνικό και κυπριακό λαό ικέτη στα πόδια της Βασίλισσας να υπογράψει απονομή χάριτος, επένδυσε στη βεβαιότητα του παινεμένου ηρωικού παρελθόντος των Ελλήνων στα βουνά της Αλβανίας το 1940 και στην τότε προσφορά του στους Συμμάχους . 'Οταν όμως η λαϊκή έκκληση με τις χιλιάδες υπογραφές όπως και το νομικό αίτημα για απονομή χάριτος στον Χάρντιγκ πετάχτηκαν ουσιαστικά στον κάλαθο των αχρήστων, επήλθε ανώμαλη προσγείωση στην πραγματικότητα κυρίως των πατριωτών της δεξιάς, βγάζοντάς τους από την πλάνη στην οποία ζούσαν.[344]

'Ετσι ξεχύθηκε ο κόσμος στους δρόμους να διαδηλώσει κατά του Άγγλου δυνάστη και συνέβη μια απρόσμενη εξέλιξη, η ένωση ουσιαστικά δύο κόσμων της αριστεράς που λόγω ιστορικού εμφυλίου είχε κάθε λόγο να εναντιώνεται στο βρετανικό καθεστώς κηδεμονίας στην Ελλάδα και αποικιοκρατίας στην Κύπρο και ο κόσμος της δεξιάς απαγοητευμένος από την τελικά ιδιοτελή σύμμαχο χώρα, αλλά και από την πολιτική του Καραμανλή που σταδιακά απομακρυνόταν από την αρχική ενωτική γραμμή.[345] Σημαντικό να αναφερθεί είναι το γεγονός ότι για το συμπλησίασμα ακριβώς των δύο αυτών κόσμων έπαιξε ενδεχομένως ρόλο και το εθνικό προφίλ που θέλησε η αριστερά να υιοθετήσει, αξιοποιώντας τους νεκρούς των επεισοδίων στο συλλαλητήριο των Καραολή και Δημητρίου. Οι αγωνιστές δεν άνηκαν ιδεολογικά στον δικό της χώρο και δε θα μπορούσε να τους εντάξει στον δικό της αγώνα για την Κύπρο, ακόμη και αν διαφοροποιούσε τη στάση της απέναντι στον ένοπλο αγώνα της ΕΟΚΑ. Παρουσιάζοντας λοιπόν τα θύματα ως άτομα δικά της προφανώς θα ενίσχυε την εικόνα της ως παράταξη που υποστήριζε τον αγώνα για αυτοδιάθεση του νησιού.[346]Για να καταφανεί ακριβώς αυτή η διάθεση της αριστεράς θα πρέπει να τονιστεί ότι η πολιτικός αυτός χώρος μίλησε για τρεις νεκρούς, «υιοθέτησε» τουε τρεις πρώτους νεκρούς των επεισοδίων και όχι τον τέταρτο που εξέπνευσε λίγες μέρες αργότερα, αλλά ήταν αστυνομικός. Με αυτήν του την ιδιότητα λοιπόν ως ενστόλου υπερασπιστού της μετεμφυλιακής βίας ήταν αδύνατο να συμπεριληφθεί στην ηρωοποίηση των τριών.[347]

Κάνοντας μια κριτική επισκόπηση στη προσέγγιση των γεγονότων των εφημερίδων της Θεσσαλονίκης γίνεται αντιληπτό ότι η *Μακεδονία* και λιγότερο ο *Ελληνικός Βορράς* και ακόμη λιγότερο η *Νέα Αλήθεια* κάνουν εκτενή αναφορά στα επεισόδια και στους νεκρούς αυτών. Επίσης, ως εφημερίδες της συμπρωτεύουσας σχολιάζουν πρώτα και δίνουν περισσότερη έμφαση στα γεγονότα της Θεσσαλονίκης κι έπειτα στα αντίστοιχα της Αθήνας. Έτσι, παρατηρείται η *Μακεδονία*

[342]Χόλλαντ, ό.π.,σ.231.
[343]Σαλπιγκτής, ό.π., σ.21.
[344]Στο ίδιο, ό.π.,σ.20.
[345]Στο ίδιο, ό.π.,σ.23-24.
[346]Ιακωβίδης, ό.π.,σ. 144-145.
[347]Στο ίδιο, σ.152.

να έχει πλούσιο φωτογραφικό υλικό κυρίως από τα επεισόδια στη Θεσσαλονίκη αλλά και σε δεύτερο χρόνο και από την Αθήνα , όπως και ο *Ελληνικός Βορράς,* ενώ συγκριτικά με αυτές η *Νέα Αλήθεια* πολύ λιγότερο καθώς εστιάζει κυριως στους αγωνιστές ανυψώνοντάς τους στο πάνθεον των ηρώων. Και στις τρεις πάντως είναι έκδηλα τα αντιβρετανικά αισθήματα κατακεραυνώνοντας τις πρακτικές της βρετανικής πολιτικής.

Το μέγεθος πάντως της επιρροής που άσκησε σε όλους κυβέρνηση και λαό η εκτέλεση των δύο πρωτομαρτύρων αντικατοπτρίζεται στο πλήθος των οδών που μετονομάστηκαν σε Καραολή Δημητρίου σχεδόν σε όλες τις πόλεις . Αναφέρθηκε παραπάνω το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης, θα αναφερθεί και το αντίστοιχο της Αθήνας. Θέλοντας ο δήμος της τελευταίας να τιμήσει με τον πιο δηκτικό τρόπο τη μνήμη τους, προχώρησε στη μετονομασία του πιο χαμηλού σημείου της άλλοτε οδού Λουκιανού που στεγαζόταν το βρετανικό προξενείο σε Καραολή-Δημητρίου ούτως ώστε να ήταν για όλους τους Βρετανούς καθημερινά μια ενοχλητική υπενθύμιση.[348]

Επιχειρώντας μια κριτική μελέτη στους επόμενους απαγχονισμούς μέσα από τη σκοπιά των εφημερίδων, διαπιστώνουμε ότι όλες εκφράζουν τον αντιβρετανισμό χρησιμοποιώντας όλες και ιδιαίτερα η *Νέα Αλήθεια* συναισθηματικό και συγκινησιακά φορτισμένο λόγο, όπως και ο *Ελληνικός Βορράς* σε μικρότερο, όμως, ποσοστό. Και οι τρεις φιλοξενούν τις δηλώσεις των πολιτικών προσώπων και όταν το κρίνουν απαραίτητο κατηγορούν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό τον χειρισμό της κυβέρνησης είτε γιατί δεν έλαβε μέτρα για την αποτροπή επεισοδίων όπως στα πρώτα συλλαλητήρια, είτε γιατί δεν προέβη στα αντίστοιχα διαβήματα και ενέργειες για να προλάβει εκτελέσεις.[349] Φυσικά λοιπόν και τα θέματα αυτά αποτέλεσαν πεδίο ανταγωνισμού στη βουλή με την αντοπολίτευση να εξαπολύει πολλές φορές δριμύτατη κριτική. Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι γενικευμένες αντιδράσεις σε επίπεδο πορειών και διαδηλώσεων είχαμε στους δύο πρώτους και στον τελευταίο απαγχονισμό. Παρά την απαγόρευση, το κοινό αίσθημα του πιο δυναμικού κομματιού της κοινωνίας δεν άντεξε μετά από σωρεία εγκλημάτων και βγήκε στον δρόμο να διαδηλώσει και να κλείσει το κομμάτι της ιστορίας των απαγχονισμών κυκλικά, όπως ξεκίνησε, στους δρόμους, με ένταση.

Σε γενικές ,πάντως, γραμμές η *Μακεδονία* προχωρά πιο εύκολα σε κριτική εναντίον της κυβέρνησης, ενώ σε κάποια σημεία οι άλλες δύο είναι λιγότερο αντικειμενικές. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του *Ελληνικού Βορρά* που συγχαίρει την κυβέρνηση για την απόφαση να μη συμμετάσχει στη Συνδιάσκεψη για το Σουέζ. Αφιερώνει σχεδόν μισή σελίδα για να περιγράψει με τρόπο που φανερώνει υποκειμενισμό τη συγκεκριμένη απόφαση την οποία και χειροκρότησε σύμφωνα με την ίδια το σύνολο του λαού .[350]

Παράλληλα, είναι ευδιάκριτη η δυσκολία που έχουν οι εφημερίδες να καταδικάσουν συλλήβδην τη Δύση καθώς σε πολλά σημεία φαίνεται να ταλαντεύονται φάσκοντας και αντιφάσκοντας ακόμη και στο ίδιο φύλλο. Αν και φιλοδυτικές στο σύνολό τους, δε διστάζουν να στηλιτεύσουν με τα πιο επικριτικά λόγια και τους πιο επαίσχυντους χαρακτηρισμούς τη βρετανική πολιτική αποπνέοντας έτσι έναν έντονο αντιβρετανισμό και διαβλέποντας την ιδιοτέλεια που τη χαρακτηρίζει. Έτσι, δε διστάζει η *Νέα Αλήθεια* να μιλήσει με σκληρά λόγια κάνοντας λόγο για «κτήνος , νέο Χίτλερ ή τους σιχαθήκαμε», καλώντας σύσσωμο τον κόσμο να διακόψει κάθε επαφή, επικοινωνία με το Λονδίνο, προβαίνοντας είτε σε μποϋκοτάζ προϊόντων , είστε στο να κληθούν να επιστρέψουν οι διαμένοντες Έλληνες στην Αγγλία.[351] Έτσι, ενώ η Αμερική φάνηκε να κάνει συστάσεις και διαβήματα στο Λονδίνο για αλλαγή πλεύσης σύμφωνα με τις εκτελέσεις καθώς πιστεύει ότι θα έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες καθώς θέλει και για το θέμα του Σουέζ μια Ελλάδα σύμμαχο[352] και ενώ υπήρξαν περιπτώσεις όπως αυτή του Παλληκαρίδη που υποστηρίχθηκε στον μέγιστο βαθμό από Αμερικανούς γερουσιαστές, [353]ωστόσο μπαίνει και αυτή στο στόχαστρο όταν επιδεικνύει αδιαφορία συγκριτικά με άλλες χώρες, όπως για παράδειγμα στην υπόθεση των Ζάκου, Μιχαήλ και Πατάτσου. Χαρακτηριστικό είναι το τελευταίο παράδειγμα για τη δυσκολία που

[348]Σαλπιγκτής, ό.π.,σ.39.
[349]*Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 20 Σεπτεμβρίου 1956.
[350]*Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 14 Αυγούστου 1956.
[351] *Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 11 Μαϊου 1956.
[352]*Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 11 Αυγούστου 1956.
[353]*Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 15 Μαρτίου 1957.

προαναφέρθηκε των εφημερίδων να κατηγορήσουν τη Δύση. Στο ίδιο φύλλο του *Ελληνικού Βορρά* το επικριτικό για την Ουάσιγκτον άρθρο αναιρείται από το επόμενο που την εκθειάζει .[354]Διαφαίνεται λοιπόν ότι πολλές φορές η αντιβρετανισμός δεν ταυτίζεται πάντα ή υπάρχει ένας φόβος να ταυτιστεί με τον αντιαμερικανισμό.

Ακόμη, στις αντιδράσεις για τον απαγχονισμό των Καραολή και Δημητρίου στην Κρήτη, βλέπουμε έντονο το αντιαμερικανικό κλίμα με τη συμμετοχή 1200 εργατών της νατοϊκής βάσης σε απεργία και πορεία κατηγορώντας μάλιστα η κυβέρνηση των Μητσοτάκη για υποκινητή της στάσης εναντίον του αμερικανικού παράγοντα και φανερώνοντας τη βαθιά της προσκόλληση στο δυτικό άρμα.[355] Σε γενικές πάντως γραμμές, σίγουρα ο αντιβρετανισμός για προφανείς λόγους αφού η Βρετανία είναι η πρωτογενής πηγή του κακού, είναι πιο έντονος από τον αντιαμερικανισμό στην κοινή γνώμη έτσι όπως αυτή αποτυπώνεται και διαμορφώνεται ως ένα σημείο από τον τύπο.

Όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, η *Μακεδονία* πολύ πιο εύκολα και άνετα προχωρά στην κριτική της κυβέρνησης σε όλα τα επίπεδα, ενώ οι άλλες δύο και εδώ παρουσιάζουν ένα αδύναμο σημείο. Ενδεικτικά, είναι η μόνη εκ των τριών που ευθέως κατηγορεί την κυβέρνηση για την τροπή που πήραν τα γεγονότα στις διαδηλώσεις για τον Παλληκαρίδη.[356] Η *Νέα Αλήθεια* από δισταγμό να περιπλέξει και εμπλέξει τη θέση της πολλές φορές επιλέγει να μην προβεί σε κανέναν αρνητικό σχολιασμό της κυβερνητικής στάσης αλλά εμμένει σε ιδεαλιστικές τοποθετήσεις σχετικά με την αξιοθαύμαστη συμπεριφορά των ηρώων, με το γνώριμο γλαφυρό και ποιητικό της ύφος. Ωστόσο, είναι ιδιαίτερα υποστηρικτική σε μέτρα της κυβέρνησης όπως και ο *Ελληνικός Βορράς*. Αν θα μπορούσε να επιχειρηθεί μία ιεράρχηση από τη λιγότερο φιλοδυτική και φιλοκυβερνητική εφημερίδα στην περισσότερο, η αύξουσα σειρά θα είχε ως εξής: *Μακεδονία, Ελληνικός Βορράς, Νέα Αλήθεια,* με την τελευταία να καταλαμβάνει αυτή τη θέση κυρίως για την έντεχνη κάποιες φορές αποφυγή της να σχολιάσει αρνητικά την κυβέρνηση, τη φιλοδυτική της πολιτική και κατ΄επέκταση την ίδια τη Δυση, με εξαιρέσεις βέβαια τα τρανταχτά γεγονότα.

Θα μπορούσε, επίσης, να τολμήσει άτυπα κάποιος να υποστηρίξει ότι οι τρεις βασικές εφημερίδες της Θεσσαλονίκης εκείνη την περίοδο ήταν στο σύνολό τους εθνικόφρονες καθώς ακόμη και η Μακεδονία ρίζωνε σε αυτό το έδαφος, ενώ στην Αθήνα υπήρχαν έντονες αντιπολιτευτικές και αριστερές φωνές. Ως εκ τούτου, ανέκαθεν η Βόρειος Ελλάδα λόγω μακεδονικού και μικρασιατικού, φιλοξενώντας την πλειοψηφία των προσφύγων, ήταν ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένη με εθνικά και πατριωτικά θέματα και για τον λόγο αυτό καταλαβαίνει ο αναγνώστης μέσα από τις τοποθετήσεις τους ότι ο πόνος των εθνικών πληγών υπερβαίνει τις όποιες φιλοδυτικές ακόμη και φιλοκομματικές στάσεις και σκοπιμότητες. Επίσης θα πρέπει πάντα να έχει ο αναγνώστης στον νου του ότι καταμεσίς θερμών γεγονότων είναι πάντα οξυμένο, τεταμένο και θολωμένο το κλίμα και ο αθρογράφος εύκολα μπορεί να παρασυρθεί υιοθετώντας πιο ακραίες στάσεις και λίγο αργότερα όταν καταλαγιάσει η ένταση να παλινωδεί και να υπαναχωρεί σε προηγούμενες πιο αντιπροσωπευτικές γραμμές. Υπό αυτήν τη σκοπιά, θα μπορούσαν να δικαιολογηθούν ίσως οι ακρότητες των δεξιών εφημερίδων και η αντιδυτική τους στάση όπως και οι επικηρύξεις του Χάρντιγκ που φιλοξενούσαν στα φύλλα τους όπως αυτή της *Νέας Αλήθειας* στην περίπτωση των Παναγίδη, Κουτσόφτα και Μαυρομμάτη.[357]

Σε τελική ανάλυση, διαπιστώνεται ότι και οι τρεις εφημερίδες διαπνεόμενες από πατριωτικά ιδανικά και αρχές τολμούν εν αντιθέσει με τις αθηναϊκές να κακοχαρακτηρίσουν τους Βρετανούς πρωτίστως αλλά και τους συμμάχους και την κυβέρνηση όταν διαισθάνονται ότι αυτά καταπατώνται και υπονομεύονται. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι βασικές επιλογές της κυβέρνησης Καραμανλή και ο χειρισμός του κυπριακού πατούσαν πάντοτε στη γραμμή της παραμονής στον δυτικό κόσμο.[358]

Επιλογικά, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η αιώνια διαφορά του «φαίνεσθαι και του είναι» αντικατοπτρίζεται στη στάση και συμπεριφορά της Βρετανίας απογοητεύοντας τον ελληνικό και κυπριακό λαό, που όσο και αν παρασύρεται από προπαγανδιστικές μεθόδους, βαθιά μέσα του γνωρίζει την αλήθεια. Κατά κοινή ομολογία, το κυπριακό έπος του 1955-1959 ενέπνευσε και συνεχίζει να εμπνέει γενιές Ελλήνων και Κυπρίων και η πνιγμένη ιαχή των μαρτύρων-εφήβων που

---

[354]*Ελληνικός Βορράς,* Θεσσαλονίκη 11 Αυγούστου 1956.
[355]Στεφανίδης, ό.π.,σ,333.
[356]*Μακεδονία,* Θεσσαλονίκη 14 Μαρτίου 1957.
[357]*Νέα Αλήθεια,* Θεσσαλονίκη 21 Σεπτεμβρίου 1956.
[358]Χατζηβασιλείου, ό.π., σ.308.

φορούσαν τη θηλειά της αγχόνης «κραυγάζει»,οξύμωρο το σχήμα, τα ιδανικά της πατρίδας και της ελευθερίας. Σε μια εποχή που στερείται προτύπων, τα εννέα απαγχονισθέντα παλικάρια ας διδάσκουν με τη θυσία τους την αρετή, την τόλμη, τη φιλοπατρία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδρέου Χρίστος, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία , τ.1 Μιχαλάκης Καραολής*, Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1999.

Ανδρέου Χρίστος, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία, τ.2, Ανδρέας Δημητρίου,* Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1999.

Ανδρέου Χρίστος, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία ,τ.3, Ανδρέας Ζάκος, Χαρίλαος Μιχαήλ,* Χρ.Ανδρέου, Λευκωσία 1999.

Ανδρέου Χρίστος, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία, τ.4, Ιάκωβος Πατάτσος,* Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1999.

Ανδρέου Χρίστος, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία, τ.5, Στέλιος Μαυρομμάτης*, Χρ.Ανδρέου, Λευκωσία 1999.

Ανδρέου Χρίστος, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία, τ.6, Ανδρέας Παναγίδης, Μιχαήλ Κουτσόφτας,* Χρ.Ανδρέου, Λευκωσία 1999.

Ανδρέου Χρίστος, *Πεθαίνοντας για την Ελευθερία, τ.7, Ευαγόρας Παλληκαρίδης,* Χρ.Ανδρέου, Λευκωσία 1999.

Βασιλειάδης Π.Νικόλαος, , Ο Σωτήρ, Αθήνα 2009.

Γεωργής Γιώργος, *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο, από την Αποκιοκρατία στον Αντιαποικιακό Αγώνα ,(Πανεπιστημιακές Παραδόσεις),* Αθήνα 2016.

Γεωργής Γιώργος, <<Οι απαρχές του κυπριακού ενωτικού κινήματος>> στο: *Κύπρος το πολιτιστικό της πρόσωπο δια μέσου των αιώνων,* Πρακτικά Συμποσίου, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 2003

Γρίβας Γεώργιος, *Αγών ΕΟΚΑ και Ανταρτοπόλεμος (Πολιτικοστρατιωτική Μελέτη)*, Εκδόσεις Πελασγός, Αθήνα 2013.

Crouzet Francois, *Η Κυπριακή διένεξη, 1946-1959, τ. Α,* Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2011.

Ιακωβίδης Κυριάκος, *Η ΕΔΑ απέναντι στο κυπριακό ζήτημα κατά τη δεκαετία του ΄50, με αναφορά στην πολιτική συμπεριφορά του ΑΚΕΛ την περίοδο ΄55-΄59,* Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πάφου, Πάφος 2018.

Καρκαλέτσης Γ. Σταύρος, *ΕΟΚΑ 1955-1959, Οι μαχητές της Κύπρου εναντίον της βρετανικής αυτοκρατορίας,* Περισκόπιο, Αθήνα 2003, σ.56.

Κιτρομηλίδης Πασχάλης, «Κύπρος 1913-1941» στο: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους , Νεώτερος Ελληνισμός από 1913 ως 1941, τ.ΙΕ,* Εκδοτική Αθηνών , Αθήνα 2000.

Παλληκαρίδη-Ποσπορή Γεωργία, *Ο Ευαγόρας ο αδελφός μου...Αναφορά,* Πήλιο, Λάρνακα 2008.

Παναγοπούλου Ρουπίνα Παναγιώτα, Π*ρότυπα Ηρώων, Οι Εθνομάρτυρες της Κυπριακής Εποποιίας 1955-1959,* Αστήρ, Αθήνα 2006.

Παπαντωνίου Ερωτόκριτος, *Πώς έζησα το δράμα των απαγχονισθέντων,* Δ΄ Έκδοση, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού ,Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959 (Σ.Ι.Μ.Α.Ε.), Theopress Ltd, Λευκωσία 2022.

Σαλπιγκτής Κρίτων, *Καραολής και Δημητρίου, Η πανύγυρις των οδωνυμίων και η τρίτη αγχόνη,* Αιγαίον, Λευκωσία 2014,

Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1830-1981,* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2020.

Στεφανίδης Δ. Ιωάννης, *Εν ονόματι του Έθνους, Πολιτική κουλτούρα, αλυτρωτισμός και αντιαμερικανισμός στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1945-1967*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2010.

Συρίγος Μ. Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις,* Πατάκης, Αθήνα 2020.

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Στρατηγικές του Κυπριακού, Η δεκαετία του 1950,* Πατάκης, Αθήνα 2005.

Χατζηβασιλείου Ευανθής, <<Η Περίοδος του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα 1955-1959>> στο: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος Ελληνισμός από το 1941 έως το τέλος του αιώνα, τ. ΙΣΤ,* Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000.

Χόλλαντ Ρόμπερτ, *Η Βρετανία και ο κυπριακός αγώνας 1954-1959*,Ποταμός, Αθήνα 2001.

Ψιλίττα Ιωάννου Παναγιώτα, *Λειτουργία Ελευθερίας, Αφηγήσεις για τους ήρωες της ΕΟΚΑ,* ΣΕΚ, Λευκωσία 1989,

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

*Ελληνικός Βορράς,*Θεσσαλονίκη Μάιος 1956.
*Ελληνικός Βορράς,*Θεσσαλονίκη Αύγουστος 1956.
*Ελληνικός Βορράς,*Θεσσαλονίκη Σεπτέμβριος 1956.
*Ελληνικός Βορράς,*Θεσσαλονίκη Μάρτιος 1957.

Μακεδονία, Θεσσαλονίκη Μάιος 1956.
Μακεδονία, Θεσσαλονίκη Αύγουστος 1956.
Μακεδονία, Θεσσαλονίκη Σεπτέμβριος 1956.
Μακεδονία, Θεσσαλονίκη Μάρτιος 1957.

Νέα Αλήθεια, Θεσσαλονίκη Μάιος 1956.
Νέα Αλήθεια, Θεσσαλονίκη Αύγουστος 1956.
Νέα Αλήθεια, Θεσσαλονίκη Σεπτέμβριος 1956.
Νέα Αλήθεια, Θεσσαλονίκη Μάρτιος 1956.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΜΩΝ

ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ ΚΑΡΑΟΛΗΣ-ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	10 ΜΑΪΟΥ 1956
ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΚΟΣ-ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΜΙΧΑΗΛ -ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΑΤΑΤΣΟΣ	9 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1956
ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΝΑΓΙΔΗΣ-ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΤΣΟΦΤΑΣ -ΣΤΕΛΙΟΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ	21 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1956
ΕΥΑΓΟΡΑΣ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΔΗΣ	14 ΜΑΡΤΙΟΥ 1957